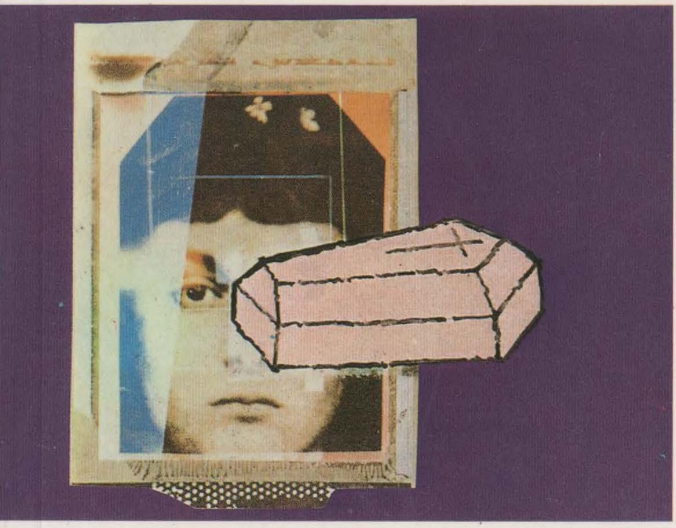
anton çehov
korkulu gece

öyküler
çeviren: nihal yalaza taluy

Anlatı Dizisi: 49
Varlık Yayınları, Sayı: 659
Beşinci Basım: 2003

ISBN 975-434-056-0

Kapak Düzeni: Ekin Nayır
Dizgi ve ofset hazırlık: Varlık Yayınları
Baskı: Kurtiş Matbaası

VARLIK YAYINLARI A.Ş.
Piyerloti Cad. Ayberk Apt. No. 7-9 Çemberlitaş 34400 İstanbul
Tel: (0212) 516 20 04 (pbx) Faks: (0212) 516 20 05
E-posta: varlik@varlik.com.tr
Web sitesi: www.varlik.com.tr

ANTON ÇEHOV

Korkulu Gece

(Öyküler)

Çeviren:

Nihal Yalaza Taluy

● Varlık Yayınları

KORKULU GECE

İvan Petroviç Panihidin'in yüzü kireç gibi oldu. Lâmbayı kıstıktan sonra heyecanlı bir sesle anlatmaya başladı:

– 1883 yılının Noel gecesiydi. Bugün artık hayatta olmayan bir arkadaşımın evinde düzenlediğimiz ispiritizma toplantısından dönüyorduk. Geçtiğimiz sokaklarda nedense ışık yanmıyordu, ortalık zifiri karanlıktı. Moskova'nın oldukça tenha semtlerinden sayılan Arbat'ta Uspeniye-na-Mogiltzeh mahallesinde, Trupov adında bir memurun evinde oturuyordum.

Yol boyunca düşüncelerim hiç de iç açıcı değildi: Toplantıda ruhunu çağırmayı başardığımız Spinoza, "Hayatın sönmek üzere... Tövbe et, pişmanlık getir!" demişti bana. Yinelemesini rica ettim. Dönen tabak yinelemekle yetinmedi, "Bu gece..." sözlerini de ekledi.

İspiritizmaya inanmam ama ölüm düşüncesi fena halde keyfimi kaçırır. Ölümden kaçınılmaz baylar, doğal bir sonuç bu, gene de bunu düşünmek insana kolay gelmiyor. Hele o anda koyu, buz gibi karanlığın içinde, iri yağmur taneleri serpeleyip rüzgâr acı acı ulurken... Çevremde bir tek canlı görmeden, insan sesi duymadan yürümek içime nedensiz anlaşılmaz bir korku vermişti. Kör inançlarım olmadığı halde arkama bakamıyor, bir an önce eve ulaşmaya can atıyordum. Geriye baksam, yüzde yüz korkunç bir hayalet şeklinde ölümü göreceğim düşüncesi vardı bende.

İvan Petroviç Panihidin derin bir soluk aldı, önünde duran bardaktan bir yudum su içti,

– Bu nedensiz ama belki sizin de anlayacağınız korku Tru-

pov'un evine yaklaştığım ana kadar sürdü; diye devam etti. Dördüncü kata tırmandım, dış kapıyı, sonra da odamın kapısını açtım. İşin tuhafı, odama girerken de o korku bırakmadı yakamı. Odam pek yalınkat döşenmişti; içerisi karanlıktı. Sobanın bacasından rüzgârın uğultusu geliyordu.

Güldüm: "Spinoza'ya inanacak olursak, bu uğultulu, yağmurlu gecede ölmem gerekiyor... Oldukça korkulu bir hal!" dedim.

Bir kibrit çaktım. Tam o anda çatının üstünden bir rüzgâr dalgası geçti. Hafif bir iniltiyle başlayan bu ses yavaş yavaş kudurgan bir uluma hali aldı, ortalığı titretti. Alt katlardan birinde açık kalan bir pencerenin tahta kepengi hızla vuruyordu. Bacamın hava kapağı imdada çağırır gibi acı bir ses çıkardı...

"Böyle bir gecede sokakta kalanların Tanrı yardımcısı olsun!" dedim kendi kendime. Ama bu çeşit düşüncelere dalmanın sırası değildi. Kibritin mavimtırak ışığıyla aydınlanan odama bakınca beklenmedik, tüyler ürpertici bir görüntü ile karşılaştım, bir çığlıkla kapıya geriledim; korku, acı, şaşkınlık içinde gözlerimi yumdum.

Odamın ortasında bir tabut vardı.

Kibritin mavimtırak ışığı kısa sürdüğü halde tabutun şeklini bütün ayrıntılarıyla seçebilmiştim. Pembe kılaptan atlasın ışıltılarını, kapağın üstündeki altın yaldızlı haçı bir bakışta farkettim.

Öyler şeyler vardır ki baylar, kısa bir an gördüğünüz halde belleğinizde yer eder. Bu tabut da öyle oldu: bir saniye gördüğüm halde bunun orta boylu bir insana göre olduğunu hemen farkettim. Rengi pembeydi; bir kıza aitti anlaşılan. Ağır, pahalı kılaptan atlası, ayaklarla kulpların tunçtan oluşu, tabut sahibinin zengin bir kimse olduğunu gösteriyordu.

Arkama bakmadan odadan dışarı fırladım, sınırsız bir korku içinde merdivenlerden aşağı güç attım kendimi. Karanlık koridordan, merdivenden koşarken ayaklarım kürkümün eteklerine dolaşıyordu, merdivenden nasıl kapaklanmadım hâlâ şaşarım! Kendimi sokakta bulunca bir fener direğine yaslandım, biraz sakinleşmeye çalıştım; kalbim kopacak gibi çarpıyordu, tıkanıyordum..."

Dinleyenlerden bir bayan lâmbanın ışığını açtı, iskemlesini an-

latanın yanına çekti. Panihidin devamla,

– Odamda yangın görsem, bir hırsızla ya da kuduz bir köpekle karşılaşsam bu derece şaşırmazdım. Tavanın, döşeme tahtalarının çöküp, duvarların yıkılmasını da doğal sayabilirdim. Ama bir tabutun odamda ne işi vardı?!.. Nerden gelmişti? Benim gibi ufak bir memurun odasına herhalde zengin bir genç kıza ait olan bu tabut, ne yoldan girmişti? Boş muydu, içinde bir ölü var mıydı?.. Zamansız hayata veda eden o garip, korkunç ziyaretçi kimdi? "Mucize değilse bir cinayet olmalı..." diye düşündüm.

Şaşkınlık içindeydim. Ben evde yokken anahtarın yerini bilen en yakın bir iki arkadaşımdan başka kimse içeri giremezdi. Tabutu onlar mı getirmişti? Böyle tatsız bir şaka yapacak insanlar değillerdi. Tabutçuların yanlışlıkla getirdiğini düşünsek, kapıyı nasıl açarak odama bırakmışlar? Para, bahşiş işini nasıl halletmişler?.. Adamların bunu almadan getirdikleri eşyayı bırakmaları görülmüş şey değildi!

– Öleceğimi haber veren ruhlar tabutumu da sağlamışlar besbelli... dedim.

İspirtizmaya inanmam, hiçbir zaman da inandığım yoktu, ama böyle bir rastlantıdan ürperti duymamak elde değildi.

– Saçma şey, çocuk gibi korkak oldum, dedim. Göz aldanması, başka şey değil bu. Kara düşünceler sinirlerimi bozdu, gözümün önünde bir tabut canlanıverdi...

Yağmur yüzümü kamçılıyor, rüzgâr kürkümün eteklerini, şapkamı olanca hırsıyla çekiştiriyordu. Hem dondum, hem sucuk gibi ıslandım. Bir şey yapmam gerekiyordu – ama ne yapmalıydım: eve dönüp, o tabutu yeniden görürsem fenalaşacağımdan korkuyordum. Kimbilir, hesapta tabutun boş olmaması da vardı... Ayaklarım gitmiyordu eve ... Öte yandan sokakta, sağanaklı yağmurun altında fazla kalamazdım.

Geceyi arkadaşım Upokoyev'de geçirmeye karar verdim. Adamcağızın o günlerden kısa bir süre sonra beynine kurşun sıktığını biliyorsunuz, değil mi?.. Mertvoy sokağında, tüccar Çerepov'un pansiyonunda oturuyordu.

Panihidin solmuş yüzündeki soğuk teri sildi, içini çekerek devam etti:

– Upokoyev evde yoktu. Kapıyı epey çaldıktan sonra eşikte anahtarı buldum, içeri girdim. Üstünden sular akan kürkümü bir yana attım, el yordamıyla bir koltuk buldum; ayakta duracak halim kalmamıştı! Oda karanlıktı, pencerenin dışından dönen fırıldağın hüzünlü vızıltısı, ocaktan bir cırcır böceğinin birörnek sesi geliyordu. Kremlin kiliselerinin çanları Noel sabahı ayinini haber veriyordu...

Bir kibrit çaktım. Oda aydınlanır aydınlanmaz çığlık atarak dışarı fırladım. Odamdaki gibi burada da bir tabut vardı!

Arkadaşımın odasındaki tabut benimkinden iki kat büyük, meşe ağacından, koyu kahve renkliydi; bu yüzden daha da hüzün verici görünüyordu.

Bunların yalnızca bir göz aldanması, daha doğrusu uyanık gördüğüm hayaller olduğuna inanmaya başlamıştım. Belki bir sinir hastalığına tutulmuştum... Şu halde bundan böyle, her gittiğim yerde bu korkunç tabutlarla karşılaşacaktım! Bir delilik, "tabutomani" gibi bir şey, ispirtizmanın, Spinoza'nın sözlerinin şokuydu bu.

Gene sokaktaydım. Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyor, rüzgâr iliklerime işliyordu. Bu defa paltom, şapkam da yoktu: kaçarken hepsini tabutlu odada bırakmıştım. Doğrusu kendimde yukarı çıkıp alacak cesareti bulamıyordum. Yalnızca hayal gördüğüme inandığım halde korkudan tüylerim diken diken olmuş, zangır zangır titriyordum. Birdenbire, Mertvoy sokağı dolaylarında, yakın arkadaşım doktor Pogostov'un oturduğunu hatırladım. O geceki ispirtizma toplantımızda o da vardı. Ona koştum. Pogostov, tıbbiyeyi yeni bitirmişti, o sıralar zengin bir tüccar kızıyla nişanlıydı, 7 nci derece memur Kladbişçenski'nin evinin beşinci katında oturuyordu.

Beşinci kata tırmanırken, birdenbire birisinin yukardan aşağı, kapıları çarparak, koşar adımlarla indiğini ve olanca sesiyle,

– İmdat!.. Yetişin!.. Kapıcı!.. diye acı acı bağırdığını duydum.

Bir an sonra, sırtında kürk, tepesine kaymış, ortası çökük silindir şapkasıyla bir adamın bana doğru yuvarlana tekerlene indiğini

gördüm, arkadaşımı tanıdım.

– Pogostov, sen misin?.. Ne bu hal?..

Pogostov yanıma gelince durdu, ellerimi yakaladı. Yüzü sapsarıydı, titriyordu. Boğuk bir sesle,

– Sen misin Panihidin? diye mırıldandı. Tanıyamadım, mezar kaçkını gibi sapsarısın.

– Sen de öylesin. Başına bir şey mi geldi?

Bir an sustu, sonra korku dolu gözlerini bana dikti:

– Ne olduğunu ben de bilmiyorum. Dur bir soluk alayım...

Pogostov derin derin soludu, sonra,

– Seni gördüğüme çok sevindim... Eğer yanılmıyorsam... Hay yerin dibine girsin şu ispirtizma! Sinirlerimi öyle bozdu ki, demin odamın kapısını açar açmaz bir tabut gördüm.

Kulaklarıma inanamadım:

– Bir tabut mu?

Merdiven basamağına çökercesine oturan doktor,

– Evet, evet, bildiğimiz, ölüleri koydukları tabut... diye yineledi. Korkak değilim ama şeytan olsa, bir ispirtizma oturumundan sonra karanlık odada koca bir tabutla burun buruna gelince ürker sanırım!

Arkadaşıma, heyecandan sözcükleri karıştırarak, cümleleri yarıda bırakarak gördüğüm iki tabutu anlattım. Bir an ikimiz şaşkınlık içinde durduk, sonra hayal görmediğimiz kanısına varmak için birbirimizi çimdikledik.

– Acı duyduğumuza göre uyanığız, bilincimiz yerinde; dedi doktor. Öyleyse tabutlarımız göz aldanması değil, gerçekte de var. Ne yapalım şimdi?

Soğuk merdivende epeyce durarak, çeşitli olasılıklar arasında bocaladıktan ve iliklerimize kadar donduktan sonra tabansızlıklarımızı yenmeye karar verdik. Pansiyonun uşağını uyandırdık, üçümüz de doktorun odasına yollandık. Odaya girerken bir mum yaktık. Bu kez üçümüz de odanın ortasında saçakları, püsküllleri sırmalı, beyaz kılaptan atlastan görkemli bir tabut gördük. Uşak dinibütün bir halle istavroz çıkardı.

Benzi uçmuş, yeniden titreme nöbetine tutulan doktor,

– Ge... gerçek oldu... ğunu he... hepimiz gördük! dedi. Bakalım, bo... boş mu dolu mu?

Mum ışığında ışıl ışıl parlayan tabuta yaklaştı, kısa bir kararsızlıktan sonra tabutun kapağını kaldırdı. İçinde bir ölü değil, şöyle bir mektup vardı:

"Azizim Pogostov! Kayınpederimin şu sıralar işlerinin iyice bozulduğunu duydun herhalde. Adamcağız gırtlağına kadar borca batı... Yarın öbür gün mallarının haczedileceği yüzde yüz. Aile onurumuz, ticarî saygınlığımız sıfıra düşecek. Dün ailece toplandık, en değerli eşyamızı kaçırmaya karar verdik. Kayınpederim şehrin en büyük tabutcusu olduğu için en değerli tabutları saklayarak paraya dönüştürmeyi düşündük. Böylece alacaklılarımızla bir uzlaşmaya gidebileceğimizi sanıyorum. Seni candan bir dost bildiğim için bu işte yardımını diliyorum. Tabutlarımızdan birini bir iki gün evinde saklamayı reddetmeyeceğini umarım. Eş dost bize yardım elini uzatmazsa mahvoluruz... Güvendiğim bütün ahbap ve arkadaşlarıma birer tabut yolladık. İnsanlık ve inceliğinize güvenerek yaptık bunu. Hem tabutu bir haftadan fazla yanında bırakacak değiliz.

Seni seven İvan Çetüstin"

Bu olaydan sonra tam üç ay sinir bunalımları geçirip tedavi oldum.

Tabutcunun damadı aile onurunu, mallarını kurtardı; hâlâ cenaze gereçleri ve mezar anıtları satan bir dükkân sahibidir. İşleri pek parlak gitmediği için her akşam eve dönüşte, kapıyı açıp mermerden bir anıtla ya da bir katafalkla karşılaşacağım diye ödüm kopuyor!

EDEBİYAT ÖĞRETMENİ

Ahırdan, tahtaya vuran nalların tok, sert sesleriyle ilkin yağız "Kont Nulin", sonra duru beyaz "Velikan", ardından da "Velikan"ın kardeşi "Mayka" çıktı.

İhtiyar Şelestov "Velikan"ı eyerledi, kızı Maşa'ya dönerek,

– Atla bakalım Maria Godfrua. Hoppa!

Maşa Şelestova ailenin küçüğüydü. Yaşı on sekizdi ama evdekiler ona çocuk gözüyle bakar, Manya, Manüsya diye çağırırlardı. Kasabaya, Manüsya'nın tek bir temsilini kaçırmadığı bir sirk geleli beri ona "Maria Godfrua" adını taktılar.

Genç kız babasının arkasından,

– Hoppa! diye bağırdı, "Velikan"ın sırtına atladı.

Ablası Varya "Mayka"ya, Nikitin "Kont Nulin"e, arkadaşları subaylar kendi atlarına bindiler. Atlı kafilesi birbiri ardı sıra avludan çıkarken subayların beyaz ceketleri, kızların siyah binici giyimleri göz alıyordu.

Nikitin, atlara binerken de, yola çıktıkları zaman da Manüsya'nın hep onunla ilgilendiğinin farkına vardı. Genç kız kaygılı bir bakışla kâh onu, kâh bindiği "Kont Nulin"i süzüyor,

– Gemini gevşetmeyin Sergey Vasilyeviç, azmasın; diyordu. Özellikle kasılıyor öyle...

Manüsya'nın bindiği "Velikan"ın Nikitin'in "Kont Nulin"iyle dostluğundan mı, yoksa dün ve önceki günkü gezintilerinde olduğu gibi yalnızca tesadüfle mi gene yanyanaydılar. Nikitin beyaz, kurumlu atın üstünde dimdik duran genç kızın ufak tefek, narin yapılı vücuduna, ince profiline, yaşından büyük gösterdiği için pek yakışma-

yan silindir şapkasına sevinç, coşkunluk içinde duygulanarak bakıyor, dinlediği halde söylediklerini pek anlamıyordu. "Artık sözüm söz; şu pısırıklığımdan sıyrılıp hemen bu akşam konuşacağım onunla!.." diye kendi kendini kışkırtıyordu.

Vakit akşamdı, saat yediye yaklaşıyordu. Beyaz akasyalarla leylâk kokusu havaya, ağaçlara bir uyuşukluk vermişti sanki. Şehir bahçesinde müzik başladı. Atların nal sesleri kaldırımı çınlatıyordu. Her yandan gülmeler, konuşmalar, açılıp kapanan kapıların vuruşları duyuluyordu. Yoldan geçen erler kafiledeki subaylara sert bir selâm çakıyor, jimnaz[1] öğrencileri Nikitin'i başla selâmlıyorlardı. Caddede piyasa edenler, müzik dinlemeye koşanlar genç, yakışıklı atlıları içten bir zevkle seyrediyordu.

Yer yer dağılmış bulut kümecikleriyle göğün hoş, yumuşak bir görünüşü vardı. Caddenin bir yanından karşıki evlerin balkonlarına, hattâ ikinci katlarına kadar uzanan kavak ve akasyaların gölgeleri göz okşuyor, insanı duygulandırıyordu.

Şehir dışına çıkınca geniş yolda tırısa kalktılar. Artık ne leylâk, akasya kokusu, ne de müzik sesi duyuluyordu. Tarlalardan yeşeren buğday, çavdar kokusuyla cırlayan cırboğaların, kestane kargalarının bağırışmaları geliyordu. Göz alabildiğine dümdüz yeşillik uzanıyordu. Yalnız tek tük karaltılar halinde kavun karpuz bostanları, bir de sol yanda, uzakta, mezarlık bahçesinde çiçek dökmeye başlayan elma ağaçları beyaz bir şerit halinde bu yeşilliği yer yer kesiyordu.

Mezbahayla bira fabrikasının önünden geçtiler; acele acele kır gazinosuna giden askerî bando da arkalarında kaldı.

Manüsya Nikitin'e ablasının yanında giden subayı işaret etti:

– Polyanski'nin atına bakın. Güzel hayvan ama özürlü. Sol ayağındaki şu beyaz lekeyi görüyor musunuz? Ne biçimsiz yerde... Hem bakın, ikide bir baş vuruyor. Bu huydan dünyada vazgeçiremezsiniz, ölene kadar öyle kalır.

Babası gibi at delisi olan Manüsya'nın birisinde güzel bir at

---

1) Jimnaz: Ortaokul ile lise bir arada, 6 sınıf bir okul.

görünce huzuru kaçardı nerdeyse. Başkasının hayvanında kusur bulunca da pek hoşnut olurdu. Oysaki Nikitin'in attan, binicilikten şu kadar bile anladığı yoktu. Dizgin ya da gem kullanmak, tırısla ya da dörtnala sürmek onun için farksızdı. Üstelik ata bindiği zaman duruşunun rahat, serbest olmadığını, kendini sıktığını hissediyor, bu yüzden Manüsya'nın eyerde biçimli duran subayları daha çok beğendiğini düşündükçe için için kıskançlık duyuyordu.

Kır gazinosunun önünden geçerken binicilerden biri, uğrayıp birer soda içmeyi önerdi. Girdiler. Gazino bahçesinde meşeden başka ağaç yoktu. Yeni yeni, pek yavaş geliştiği için körpe yeşillik arasından bütün bahçe pistiyle, masaları ve salıncaklarıyla olduğu gibi görünüyordu. Ağaç dallarında karga yuvaları birer kocaman şapka şeklinde görünüyordu. Biniciler bayanlarla birlikte büyük bir masanın çevresine oturup soda istediler. Bahçedeki ahbapları çevrelerini sardı. Çizmeli bir askerî doktorla çalgıcılarını bekleyen bando şefi de aralarındaydı.

Nikitin'i besbelli üniversite öğrencisi sanan doktor,

– Tatilinizi geçirmeye geldiniz, değil mi? diye sordu.

– Hayır efendim; buranın jimnaz öğretmeniyim.

Doktor şaşırdı.

– Maaşallah, bu kadar genç yaşta jimnaz öğretmeni!..

– O kadar genç değilim; 26 yaşındayım... Küçük sayılmam artık.

– Öyle; sakalınız, bıyığınız var ama 22-23'den fazla göstermiyorsunuz. Yaşınızdan çok daha genç bir görünüşünüz var.

"Hay aksi şeytan, bu herif de beni ağzı süt kokan, toyun biri sandı..." diye içerledi Nikitin. Kasabaya geldiği günden beri olduğundan genç görünmek epeyce üzüyordu onu. Öğrenciler korkmuyor, büyükler, "delikanlı" aşağı "delikanlı" yukarı diye sesleniyorlardı. Kadınlar açtığı ciddi konuları dinlemekten çok onunla dans etmekten hoşlanıyordu. Nikitin o aralık on yaş daha büyük olmak için neler vermezdi!

Kır gazinosundan çıkınca Şelestov'ların çiftliğinin yolunu tuttular. Onları karşılayan çiftlik kâhyasının karısı Praskovya'dan yeni sa-

ğılmış süt istediler. Süt gelince de içen olmadı. Bakışıp gülüştüler, dönüş için yola çıktılar. Gazino bahçesinde bando başlamıştı artık. Güneş mezarlığın arkasına ağır ağır kayarken göğün yarısı kızıla boyandı.

Dönüşte de Manüsya ile Nikitin yan yanaydılar. Genç adam içinden taşan sevgiyi açıklamak için can atıyor ama az önlerinde giden subaylarla Varya'nın duyması korkusuyla susuyordu. Manüsya da konuşmuyordu artık. Genç kızın sessizliğini, gezinti boyunca birbirlerinden ayrılmayışlarını anlamlı bulan Nikitin mutluluğundan uçuyordu nerdeyse. Yeryüzü ile gök, şehir ışıkları, bira fabrikasının iri, kara gövdesi cana yakın, sevimli bir bütün olarak görünüyor, altındaki "Kont Nulin" havalanıp erguvan renkli göğe uçüverecekmiş gibi geliyordu...

Evde genç atlıları bahçeye kurulu çay sofrasında kaynayan semaver bekliyordu. Masanın bir ucunda ihtiyar Şelestov bölge mahkemesi memurlarından birkaç arkadaşıyla söyleşiye dalmış, her zamanki gibi ötekine berikine çatıyordu:

- Düpedüz hödüklük bu canım! Hödüklükten başka şey değil... Evet efendim, hödüklük! diye köpürüp duruyordu.

Nikitin Manüsya'ya tutulalı beri Şelestov'ların evinde her şeyi sevmeye başlamıştı. Ev, evi çevreleyen bahçe, akşam çayları, hasır sandalyeler, yaşlı dadıları, hatta ihtiyar Şelestov'un ağzından düşürmediği "hödük" sözü bile hoşuna gidiyordu. Yalnız kedi-köpek kalabalığıyla taraçadaki büyük kafeste hüzünlü hüzünlü dem çeken Mısır güvençinlerine alışamamıştı. Soylu ve sıradan, sokak, ev köpekleri öyle çoktu ki Nikitin Şelestov'larla tanışalı ancak ikisini, Muşka ile Som'u ayırdedebiliyordu. Gövdesi dazlak, suratı uzun tüylere gömülü ufarak Muşka huysuz, şımarık bir hoşhoştu. Nikitin'le arası hiç iyi değildi, nerede görse kafasını yana çarpıtır, dişlerini göstererek "Rrr, rrr... nga-nganga..." diye bir hırlamayla karşılardı. Sonra Nikitin'in oturduğu iskemlenin altına yerleşir, her hareketini kollardı. Nikitin onu kovalamaya kalksa tiz bir havlama tutturur, yerinden kıpırdamazdı. Ev sahipleri de,

- Korkmayın canım, Muşka'mız yumuşak başlı, ısırmaz! diye

güvence verirlerdi.

Som'a gelince; iri, kara, uzun bacaklı, sopa gibi dimdik, sert kuyruklu, soyu sopu belirsiz bir itti. Yemek ve çay zamanında masanın altında sessizce dolaşır, kuyruğuyla kâh sofradakilere, kâh masanın ayaklarına vururdu. Aslında yumuşak başlı, aptalca bir köpekti. Ama başını herkesin dizine koyup salyasını şuraya buraya bulaştırma huyu yüzünden sevilecek şey değildi. Nikitin hiç çekemezdi onu. Ama ne koca kafasına indirdiği yumruklarla burnuna vurduğu fiskeler, ne ev sahiplerine şikâyetleri pantolonunu Som'un salya lekelerinden kurtaramıyordu.

At gezintisinden sonra reçelle, tereyağlı gevreklerle çay pek tatlı geldi. İlk bardaklar büyük iştahla sessizlik içinde içildi. İkinciye başlarken bir tartışmaya giriştiler. Çayda olsun, yemekte olsun tartışma konularını bulup çıkaran hep Varya idi. Artık yirmi üçüne gelmiş, çok güzel, hatta Manya'dan çok daha güzel bir kızdı. Zekasına, okumuşluğuna güvenen bir hali vardı. Evde, ölen annesinin yerini alan ailenin büyük kızına yaraşır bir ciddilik ve ağırbaşlılıkla, giyiniş tarzıyla bile genç kızdan çok genç bir ev hanımını andırıyordu. Evlerine girip çıkan subaylarla konuşurken onları serbestçe, soyadlarıyla çağırmayı alışkanlık edinmişti. Manüsya'ya hâlâ küçük kız gibi davranırdı. Kendinden sık sık "Kart kız" diye sözettiği halde kocaya varmak umudunu kesmediği yüzde yüzdü.

Varya her konuşmayı, konu o günkü hava bile olsa, ille tartışma haline sokardı. Karşısındakinin dalgınlık ânını kollar, sözündeki çelişkilere takılır, her sözcüğü didik didik ederdi; bu onun en büyük zevkiydi. Siz söze başlarken Varya hemen gözlerini yüzünüze diker, sonra birdenbire, "İzin verin efendim, izin verin..." diye sözünüzü keserdi. "Siz daha önceki gün bunun tam tersini söylüyordunuz!.." Ya da alaylı bir gülümsemeyle, "Kutlarım, görüyorum ki III. şubenin[1] ilkelerini savunuyorsunuz..." diye takılırdı.

Nükte ya da söz oyunu yapmaya kalkıştınız mı, "Ne bayat şeyler..." "Pek yavan..." diye hemen bozardı. Hele bunu yapan genç

1) Eski Rusya'da gizli Polis Teşkilatı.

subaylardan biriyse! Varya küçümser bir dudak büküşüyle, "Kışla esprileri" diye sözü zavallının ağzına tıkardı, "espri"nin "r"si ağzından öyle sert çıkardı ki, Muşka iskemlenin altından bir "rrr... nga-nga-nga..." ile hanımına katılmadan edemezdi.

Bu kez çaydaki tartışma Nikitin'in jimnazdaki sınavlardan söz açması üzerine patlak verdi.

– İzin verin Sergey Versilyeviç, diye hemen sözünü kesti Varya. Öğrencilerin sınavlarda güçlük çektiğini söylüyorsunuz. Suçlu kim, sorarım size? Sekizinci sınıfa[1] "Psikolog yönüyle Puşkin" konulu bir kompozisyon vermişsiniz. İlkin; bu derece güç konular vermemeli. İkincisi, Puşkin'in psikoloji ile ne ilgisi var? Hadi Saltıkov-Şçedrin, Dostoyevski olsa neyse; ama Puşkin yalnızca büyük bir şair, o kadar.

– Saltıkov-Şçedrin başka, Puşkin başka; diye somurtarak yanıt verdi Nikitin.

– Evet biliyorum, okulunuz Saltıkov-Şçedrin'i tutmuyor ama sorun bunda değil. Puşkin'in psikolog yönünü siz açıklasanıza bana.

– Sizce psikolog değil, öyle mi? Pekâlâ, örneklerle kanıtlayacağım size.

Nikitin "Yevgeni Onegin"den ve "Boris Godunov"dan birkaç dize okudu.

Varya iç çeker gibi soluk aldı.

– Gene de bunları doğrudan doğruya ruhbilimle ilgili görmüyorum. İnsan ruhunu bütün halleri ile inceleyip anlatana psikolog derler. Okuduklarınızda şiir yönü ağır basıyor.

Nikitin içerledi:

– Aradığınız psikolojiyi biliyorum! Birisi kör testereyle parmağımı kesecek, ben de olanca sesimle haykıracağım... Sizin psikoloji anlayışınız bu.

– Beylik sözler bunlar, bırakalım. Siz bana Puşkin'in neden psikolog olduğunu açıklasanıza.

---

1) Lise son sınıf.

Nikitin'in yalınkat, dar görüşlü kimseler karşısında tezini savunmak zorunda kalınca yerinden fırlayıp başını elleri arasına alarak odayı bir ucundan öbür ucuna arşınlamak, bir yeri incinmiş gibi acılı sesler çıkarmak alışkanlığı vardı. Bu kez de hızla ayağa kalktı, başı elleri arasında öfkeli bir halle masanın çevresinde bir iki döndü, söylendi, sonra yatışınca biraz ötede duran sandalyeye bıraktı kendini.

Subaylar Nikitin'den yana çıktılar. Polyanski Varya'yı, Puşkin'in gerçekten psikolog olduğuna inandırmak için iki şiir okudu. (İkisi de Puşkin'in değil, Lermontov'un şiirleriydi...) Teğmen Gernet, "Puşkin psikolog olmasa Moskova'da anıt dikilmezdi ona." dedi.

Masanın öbür ucunda arkadaşlarıyla konuşan Şelestov'un sesi duyuldu:

– Hödüklük bu! Valiye de söyledim: "Ekselans, dedim; düpedüz hödüklük bu, hödüklükten başka şey değil!"

– Aman, ben vazgeçtim! diye bağırdı Nikitin. Yılan hikâyesine döndü bu... Yeter!

Sonra:

– Çekil sen de pis! diye kafasıyla patilerini dizine koyan Som'u kovaladı. O anda iskemlenin altında görünmeyen Muşka'nın kızgın "Rrr... nga-nga-nga"sı karşılık verdi ona.

– Haksız olduğunuzu kabul edin hiç değilse! dedi Varya. Kabul edin.

Komşu kızların gelmesiyle tartışma kendiliğinden sona erdi. Salona geçtiler. Varya, piyanoya oturdu, dans havaları çalmaya başladı. İlkin bir vals, ardından polka, sonra *Grand-rond*'lu bir kadril yaptılar. Dansları yöneten kıdemli yüzbaşı Polyanski çiftleri evin bütün odalarından koşturdu, sonra gene valse döndüler.

Salona gelen yaşlılar, cigaralarını tüttürerek gençlerin dansını seyrediyorlardı. Edebiyat ve tiyatro sevgisiyle tanınan belediye sandığı müdürü Şebaldin de aralarındaydı.

"Müzik ve Tiyatro" derneğinin kurucusu Şebaldin, temsillere de katılırdı bazan, ama yalnızca komik ve uşak rollerine çıkardı. Ba-

zan, şarkı söyler gibi "Günahkâr Kadın" manzumesini okurdu. Kasabalılar, Şebaldin'e "mumya" diye ad takmışlardı. Upuzun, bir deri bir kemikti; damarları fırlak yüzünde değişmez resmî bir ifade vardı. Bakışları donuk, cansızdı. Sahneyi o kadar severdi ki, salt bu yüzden bıyıklarıyla sakalını traş eder, böylece büsbütün mumyaya benzerdi.

Grand-rond'dan sonra Şebaldin kararsız bir halle Nikitin'e yaklaştı. Hafifçe öksürdü:

– Tartışmanız sırasında ben de vardım, dedi. Düşüncenize tümüyle katılıyorum. Düşündeş olduğumuz için sizinle daha yakından tanışmayı çok isterdim. Lessing'in "Hamburg Tiyatroculuğu"nu okudunuz, değil mi?

– Hayır efendim, okumadım.

Şebaldin, dehşete yakın bir şaşkınlıkla ellerini, parmakları yanmış gibi, birkaç kez salladı, sonra sessizce adımlarını geri geri atarak Nikitin'den uzaklaştı.

Şebaldin'in hali, sorusu ve şaşkınlığı Nikitin'e pek komik geldi. Gene de, "Gerçekten biraz biçimsiz kaçtı, diye düşündü. Edebiyat öğretmeniyim – Lessing'i okumadım... Fırsat bulup okumalı doğrusu..."

Yemekten önce gençlerle yaşlılar birleşerek "Kader-kısmet" oynamaya oturdular. İki takım iskambil kâğıdından biri oynayanlara dağıtıldı, öbürü kâğıt çekmek için kapatıldı.

Oyuna başlayan Şelestov, üstten bir kâğıt çekerek, yüksek sesle:

– Bu kâğıdın eşi kimdeyse, kısmeti çocuk odasına gidip dadımızı öpmek! dedi.

Dadıyı öpmekten yana Şebaldin talihli çıktı. Adamcağızı gülüşerek, bağrışarak çocuk odasına götürdüler, yaşlı dadıyla öpüşmesini seyrettiler. Gülmekten gözleri yaşaran Şelestov:

– Aman bu ne ateş, ne heyecan, dostum! diye bağırıyordu.

Nikitin'e "günah çıkarma" ödevi düştü. Salonun ortasına, bir sandalyeye oturttuktan sonra başını şalla örttüler. Günah çıkarmaya ilk gelen Varya oldu. Örtünün altında sert çizgili profilini tanı-

yan Nikitin:

– Günahlarınızı biliyorum, dedi. Sormak ayıp olmasın ama, Polyanski ile günlük gezintilerinize ne anlam vermeli, Hanımefendi? Hani, "Hüsarla boşuna gezmiyor, bir iş var bunda..."[1] örneği...

– Pek soğuk... diye sözünü kesti Varya ve yerine döndü.

Örtünün altında ikinci olarak sevimli bir profil belirdi, Manüsya'nın odasını hatırlatan cana yakın bir koku yayıldı...

– Maria Godfrua, diye başladı Nikitin; sesi o kadar tatlı, sevecenlik doluydu ki, kendisi bile tanıyamadı. Günahlarınızı açıklar mısınız bana?

Manüsya gözlerini kısarak dilinin ucunu çıkardı, nedense güldü ve örtünün altından sıyrılarak kaçtı. Bir an sonra salonun ortasında el çırparak:

– Yemeğe buyrun, yemeğe buyrun! diye seslenen neşeli sesi duyuldu.

Yemekte Varya gene bir tartışma fırsatı buldu: Bu kez babasıyla takışmıştı. Baba-kız, kozlarını paylaşırken, Polyanski, ağırbaşlı bir halle yemeğini yiyor, kırmızı şarap içiyor, bir yandan da Nikitin'e savaşta bir kış gecesi, bataklık bir arazide, diz boyu su içinde nasıl sabahladığını anlatıyordu. Düşman yakında olduğu için konuşmak, cigara içmek yasaktı; hava soğuk, zifiri karanlıktı, sert de bir rüzgâr esiyordu...

Nikitin hem Polyanski'yi dinliyor, hem göz ucuyla Manüsya'yı süzüyordu. Kız, gözlerini kırpmadan ya bir düşünceye dalmış, ya da kendinden geçmiş bir halde ona bakıyordu. Bu, Nikitin'in hoşuna gitmiyor değildi. Bir yandan da, "Niye öyle bakıyor? diye düşünüyordu. Ayıp. Ya birisi farkına varırsa... Ne de olsa pek toy, pek çocuk daha..."

Dağılmaları gece yarısını buldu. Nikitin bahçeden çıkarken ikinci katın bir penceresi açıldı, Manüsya:

– Sergey Vasilyiç! diye seslendi.

– Buyurun?

---

1) Puşkin'den.

Manüsya, şaşırarak:

– Şey... dedi. Ne diyecektim... Ha evet, Polyanski bu günlerde fotoğraf makinesini getireceğini söylüyordu. Hep birlikte resmimizi çekecekmiş. Toplanalım da...

– Hay hay!

Pencere kapandı, Manüsya'nın görüntüsü kayboldu, hemen arkasından içerden piyano sesi duyuldu.

Sokağın karşı yanına geçen Nikitin, kendi kendine: "Hiç de böyle ev görmedim! diye düşündü. Neşesi yerinde olmayan yalnız Mısır güvencileri burada... ya da uğursuz sesleri yüzünden neşesiz görünürler."

O gece, cümbüşlü hava yalnız Şelestov'ların evinde esmiyordu. Nikitin iki yüz adım ilerlemeden, başka bir evden piyano sesi duydu. Az ilerde balalayka çalan bir mujikle karşılaştı. Şehir bahçesinden Rus şarkılarından yapılmış bir potpuri'nin kıvrak havası duyuluyordu.

Nikitin'in evi, Şelestov'lardan yarım verst ötedeydi. Arkadaşı tarih-coğrafya öğretmeni İppolit İppolitoviç'le ortaklaşa, yıllığı üçyüz rubleye sekiz odalı bir ev tutmuşlardı. İppolit İppolitoviç henüz yaşlı sayılmazdı; kızıla çalan kısa sakalı, kalkık burnuyla yüzü kabacaydı, aydından çok sıradan bir işçiyi andırıyordu. Bununla birlikte hoş, babacan bir hali vardı. Nikitin eve döndüğü zaman İppolit İppolitoviç, yazı masasında öğrencilerin haritalarını inceliyordu. Coğrafyada en çok önem verdiği şey harita; tarihte de zaman dizini idi. Gece yarılarına kadar haritaları mavi kalemle düzeltir, zaman dizini cetvelleri hazırlardı.

Nikitin odasına girmeden, eşikten:

– Enfes bir hava! Böyle bir gecede evde oturmanıza şaşarım doğrusu! diye seslendi.

İppolit İppolitoviç, konuşkan adam değildi, çoğu zaman ya susar, ya da herkesce bilinen, beylik sözler ederdi. Bu kez de:

– Evet, hava güzel, dedi. Mayıstayız, nerdeyse yaza giriyoruz. Yaz başka canım; kışın soba gerek, yazın bundan kurtuluyorsun; hava sobasız da sıcak... Gece açık pencereyle bile üşünmüyor. Oysa-

ki, kışın çift camın ardında titriyoruz.

Nikitin, İppolit İppolitoviç'in yanında fazla durmadı, canı sıkıldı. Esneyerek:

- Hayırlı geceler, dedi. Size kendimle ilgili romantik bir şey anlatmak isterdim ama, sizin şu tarih-coğrafyadan başka şeyle ilgilendiğiniz yok ki! Ben aşktan söz açınca "Kalka savaşı hangi yıldaydı?" diye sözü ağzıma tıkarsınız. Savaşlarınız da, Çukotski Burnunuz da cehennemin dibine!..

- Bunda kızacak ne var?

- Canım sıkılıyor.

Nikitin, karşısındaki kafa dengi olmadığı için Manüsya'ya hâlâ açılamadığından, ona olan aşkından söz edemeyişine üzülerek çalışma odasına geçti, kanapeye uzandı.

İçerisi karanlıktı. Nikitin gözlerini karanlığa dikerek hayal kurmaya başladı. Hayalinde iki üç yıl sonra bir iş için Petersburg'a gittiği canlandı. Manüsya, istasyona geliyordu. Gözyaşlarını görür gibi oluyordu... Petersburg'a varır varmaz ondan, bir an önce eve dönmesi için dokunaklı bir mektup geliyordu. Mektubuna şöyle bir karşılık verecekti:

"Sevgili küçük sıçanım!" Güldü. Evet, mektubuna yüzde yüz "Sevgili küçük sıçanım!" diye başlayacaktı.

Kanapede yatışı rahat değildi. Kollarını başının altına koydu, sol ayağını kanapenin arkalığına dayadı. Bu şekilde daha rahat etti. Vakit geçiyordu. Dışarda gün ağarmaya, horozların uykulu sesleri duyulmaya başladı. Derken Nikitin, Petersburg'dan dönüyordu. Manüsya bu kez karşılamaya geliyor, sevinç çığlıkları atarak boynuna sarılıyordu. Ya da -daha iyisi- haber vermeden gece, geç vakit gelecek; hizmetçi kapıyı açtıktan sonra parmak uçlarına basarak yatak odasına geçecek, sessizce soyunup, yatağa girecekti... Manüsya uyanacaktı; artık ne sevinç, ne keyif...

Ortalık iyice ışıdı. Çalışma odası, pencereler birdenbire gözünün önünden siliniverdi. O akşam at gezintisinde yanından geçtikleri bira fabrikasının mendiveni başında oturup bir şeyler anlatan Manüsya'yı gördü. Kız, kalkarak Nikitin'in koluna girdi, kır gazinosuna doğru yürüdüler. Meşe ağaçlarıyla üzerlerinde, şapkalara ben-

zeyen, karga yuvaları belirdi... Yuvalardan biri ansızın sallandı, içinden Şebaldin'in kafası çıkıverdi, "Lessing'i okumadınız demek!" diye bağırdı ona Şebaldin.

Nikitin bütün vücuduyla sarsıldı, gözlerini açtı. Kanapenin yanında İppolit İppolitoviç durmuş, boyunbağını bağlıyordu.

– Kalkın, okula geç kalacaksınız. Hem giyinik yatmak doğru değil, elbise buruşur. Gece soyunarak yatmak gerekir.

Her zamanki gibi ukalaca, ağır ağır sözcükleri uzatarak konuşuyordu.

Nikitin'in ilk dersi ikinci sınıfa, Rusçaydı. Sınıfa tam dokuzda girdi. Girer girmez, gözüne kara tahtaya tebeşirle yazılı iri bir "M. Ş." ilişti. Bunun "Mariya Şelestova" kastedilerek yazıldığı açıktı.

"Hemen kokuyu aldılar, namussuzlar! diye düşündü. Bir şey kaçmaz gözlerinden..."

İkinci dersi beşlere, edebiyattı. Orada da kara tahtada ikinci bir "M. Ş." bekliyordu onu. Ders bitince, sınıftan çıkarken, arkasından, tıpkı tiyatrodaki galeri seyircileri gibi:

– Mariya Şelestova, hurra! diye afacanların bağırmalarını duymazlıktan geldi.

Gece soyunmadan yattığı için, dayak yemiş gibiydi; bütün vücudu sızlıyordu, kafası pek yerinde değildi. Sınavlara hazırlık tatilini iple çeken öğrenciler, sınıfta çalışmıyor, can sıkıntısından çeşitli yaramazlıklar icat ediyorlardı. Nikitin de onlar kadar bunalmıştı, yaptıklarına aldırmıyor, ders boyunca sık sık pencereye gidip dışarı bakıyordu. Sokak güneş ışıklarına boğulmuş, evlerin üstünde masmavi gök, uçuşan kuşlar... Tâ uzakta geniş, sınırsız ufukta bahçelerin yeşilliği arkasında koyu bir gölge halinde korulukta fidanlık, az önce geçen bir trenin bıraktığı duman şeridi uzanıyordu.

Yaya kaldırımından, akasyaların gölgeliğinden, kırbaç sallayarak, beyaz ceketli iki subay geçiyordu. Kır sakallı, kasketli birkaç yahudi, uzun bir arabayla geçti. Müdürün küçük kızı mürebbiyesiyle gezmeye çıktı. İki sokak köpeğinin ardından Som olanca hızıyla karşıdan koşarak yan sokağa daldı. Birdenbire, süssüz gri elbisesi, ayağında kırmızı çoraplarıyla Varya göründü. Elinde "Avrupa Haberci-

si" dergisi vardı. Şehir kitaplığından dönüyordu galiba...

Dersin bitmesine, yani üçe, daha epey vardı. Zaten okuldan ne eve, ne de Şelestov'lara gidebilecekti. Nikitin, Wolf adında, protestan olmuş zengin bir yahudinin çocuklarına özel ders veriyordu. Çocuklarını okula göndermeyen Wolf, Jimnaz öğretmenlerini, ders başına beş ruble vererek eve çağırıyordu.

Nikitin, içinden, "Öf, sıkıntıdan patlayacağım... Patlayacağım..." diye geçirdi.

Üçte Wolf'lara gitti. Orada da zaman geçmek bilmiyordu bir türlü. Beşte dar attı sokağa kendini, öğrencileriyle iki saat ona bir çağ gibi gelmişti. Ama çilesi bununla dolmuyordu; saat altıdan sonra Jimnaz'da, sözlü sınavların izlenceye sokulması için öğretmenler toplantısına katılacaktı.

Ancak toplantıdan sonra Şelestov'ların evine vardı. Kalbi heyecandan kopacak gibi çarpıyor, yüzü alev alev yanıyordu. Tam bir ay, bir haftadır, her gidişinde Manüsya'ya açılmaya karar veriyor; önsözlü, bağlantılı dörtbaşı belirgin bir konuşma hazırladığı halde, ağzını açmadan eve dönüyordu. Bu kez tam tersine, nerden başlayıp, ne diyeceğini bilemiyordu. Zihni allak bullaktı. Bildiği tek şey; o gün *yüzdeyüz* her şeyi açıklayacağı, daha fazla bekleyemeyeceğiydi.

Yolda, "Bahçeye çağırırım... Biraz dolaşır, şundan bundan konuşuruz, sonra sorunu açarım..." diye tasarlıyordu.

Girişte kimse yoktu. Salona, oradan oturma odasına geçti. Orası da bomboştu... Yukardan, ikinci kattan Varya'nın birisiyle çekişmeli çekişmeli konuşması, çocuk odasından gündelikçi terzinin makas şıkırtısı duyuluyordu.

Şelestov'ların evinde üç adla anılan bir oda vardı: Küçük oda, geçme oda ya da karanlık oda derlerdi buna. İçinde büyük, eski bir ilaç dolabı dururdu; dolapta barut ve avcılığa ilişkin öteberi saklanıyordu. Küçük odadan dar bir tahta merdivenle ikinci kata çıkılıyordu. Merdivenin basamakları evin kedilerinin dizilip uyuklama yeriydi. Gene o odadan biri çocuk odasına, öbürü küçük salona açılan iki kapı vardı.

Nikitin, yukarı çıkmak üzereyken, çocuk odasının kapısı birden açılıp öyle hızla kapandı ki, tahta merdiven, küçük odadaki dolap ve içindekiler şıngır şıngır öttü. Ardından, koyu entari giymiş, elinde mavi bir kumaş parçasıyla Manüsya fırladı, Nikitin'i farketmeden merdivene doğruldu.

- Bir dakika!.. diye yolunu kesti Nikitin. Merhaba Godfrua, ne bu telaş? Biraz durur musunuz, bir şey söyleyeceğim...

Soluk soluğaydı. Ne diyeceğini bilemiyordu. Bir eliyle kızın elini, öbür eliyle elindeki kumaş parçasını yakaladı. Manüsya ya korkudan, ya şaşkınlıktan, gözlerini iri iri açmış, kıpırdanmadan ona bakıyordu.

Nikitin, kızın kaçmasından korkarak:

- Bir dakika... Size söyleyeceklerim var... diye telaşla yineledi. Yalnız şey... burada olmaz. Yapamam, beceremem... Yapamam Godfrua, anlıyor musunuz, elimden gelmez... Bu kadar işte!

Mavi kumaş parçası yere düştü. Nikitin, Manüsya'nın öbür elini de yakaladı. Manüsya sarardı, dudaklarını kıpırdattı, sonra gerileyerek dolapla duvarın arasına kısıla kaldı.

- Manüsya, yemin ederim... onurumla yemin ederim... diye yavaşça mırıldanıyordu Nikitin.

Manüsya başını geriye attı. Nikitin onu dudaklarından öptü. Öpüşün daha uzun sürmesi için kızın yanaklarını avuçları arasına aldı. Farkına varmadan o da dolapla duvar arasındaki köşeye sokuldu. Manüsya kollarını boynuna doladı, başını göğsüne yasladı. Sonra birlikte koşa koşa bahçeye çıktılar.

Şelestov'ların pek büyük, beş dönümlük bahçeleri vardı. İçinde yirmiye yakın dişbudak, ıhlamur, bir de çam ağaçları vardı; geri kalan kiraz, elma, armut, yaban kestanesi gibi meyva ağaçlarıydı. Hatta yaprakları gümüşî-yeşil bir zeytin ağacı bile vardı.

Nikitin'le Manüsya, bahçenin kumlu yollarından hiç konuşmadan koşuyor, gülüyor, arada bir birbirlerine kısa, tutarsız bir şeyler sorup, yanıtlamadan unutuyorlardı. Yarım ayın hafif ışığında, koyu yeşil otlar arasında laleler, süsenler uykulu başlarını uzatmış, onlar da birisinden aşkını bildirmesini bekliyordu sanki...

İçeri döndükleri zaman, subaylarla komşu kızlar büyük salonda Mazurka oynuyor, Polyanski *Grand-rond*'un başına geçmiş, dans edenleri odadan odaya koşturuyordu. Danstan sonra, her zamanki gibi "Kader-kısmet" oynandı. Yemek zamanı gelince konuklar yemek salonuna geçerken Manüsya ile Nikitin yalnız kaldılar.

Manya yavaşça:

– Babamla Varya'ya sen söyle, ben utanıyorum... dedi.

Nikitin, yemekten sonra Şelestov'la konuştu. İhtiyar onu dinledi, biraz düşündü. Sonra:

– Kızımı istemekle bize bağışladığınız onur için sağolunuz, dedi. Yalnız size dostça birkaç söz söylememe izin verin. Bir kız babası gibi değil, iki centilmen gibi konuşacağım. Sergey Vasilyiç, ne zorunuz var da bu kadar erken evlenmek istiyorsunuz? Bizim mujikler hödüklüklerinden böyle erken evlenir, ama siz?.. Genç yaşınızda kendinizi ne diye zincire vurmak istiyorsunuz, anlamıyorum doğrusu.

Genç sözüne gene alındı Nikitin.

– Ama o kadar genç değilim efendim, yirmi yediye bastım.

Karşıki odadan, Varya:

– Baytar geldi, baba! diye seslendi, konuşma kesildi.

Varya, Manüsya ve Polyanski, Nikitin'i evine kadar götürdüler. Kapıya geldikleri zaman, Varya:

– Sizin şu gizemli Mitropolit Mitropolitoviç hiçbir yere çıkmıyor galiba. Hiç değilse bize gelsin de görüşelim! dedi.

Nikitin içeri girdiği zaman gizemli İppolit İppolitoviç, yatağına oturmuş, pantalonunu çıkarıp yatmaya hazırlanıyordu.

Nikitin, heyecanla:

– Kuzum, hemen yatmayın ne olur! diye yalvardı; bir şey söyleyeceğim...

– Hayrola?

– Evleniyorum.

Nikitin, arkadaşının yanına oturdu, sanki kendi kendine inanmayarak:

– Evet azizim, evleniyorum! diye sürdürdü. Ne dersiniz buna?

Mariya Şelestova ile... Bugün resmen istedim.

– Hayırlısı. İyi bir kıza benziyor. Yalnız biraz küçük, değil mi?

– Evet, orası öyle...

Nikitin kaygılı bir halle iç çekti:

– Evet, çok, çok küçük... diye yineledi.

İppolit İppolitoviç:

– Jimnaz'dayken öğrencimdi, tanıyorum onu, dedi. Coğrafyaya çalışırdı, ama tarihten pek zayıftı. Hem dikkatsizdi de.

Nikitin ona baktı, acıdı nedense. Avutacak, içten bir şey söylemek istedi:

– Siz neden evlenmiyorsunuz İppolit İppolitoviç?.. Örneğin, Varya ne güzel, ne kusursuz kız! Gerçi tartışmaya pek meraklı ama, kalbi... altın gibi kalbi var! Demin sizi sordu. Everelim sizi onunla, ne dersiniz?

Varya'nın bu cansıkıcı, çopur burunlu adamla evlenmeyeceğini çok iyi bildiği halde, gene de nedenini bilmeden kışkırtıyordu adamcağızı.

İppolit İppolitoviç biraz düşündü:

– Evlenme önemli bir iş. Böyle damdan düşer gibi olmaz. Her şeyi önceden düşünüp taşınmalı, ölçüp biçmeli. Akıllıca hareket etmek, hele evlenme konusunda mutlaka gerekli. Bekârlıktan ayrılıp yeni bir hayata adım atarken...

Arkadaşı beylik sözleri sıralamaya başlayınca Nikitin iyi geceler dileyerek kendi bölümüne geçti. Manüsya'yı, mutluluğunu, yarını rahatça düşünmek için çabucak soyundu, yatağa girdi. Dudaklarında tatlı bir gülümseme dolaşıyordu. Birdenbire, Lessing'i hâlâ okumadığını hatırladı. "Okumalı şunu... diye düşündü. Hoş okuyup da ne olacak? Cehennemin dibine Lessing..."

Mutluluğun verdiği yorgunlukla gevşedi, dudaklarındaki gülümseme ile deliksiz bir uykuya daldı.

Düşünde, tahta döşemeli ahırdan nallarını tıkırdata tıkırdata ilkin karayağız "Kont Nulin"in, arkasından beyaz "Velikan"la kardeşi "Mayka"nın çıktığını gördü.

II

"Düğün günü kilise tıklım tıklımdı. Gürültüler, itişmeler oldu; hatta bir aralık birisi yüksek sesle çığlık attı. Manüsya ile nikâhımızı kıyan başpapaz gürültü edenleri gözlüğünün altından süzerek, sert bir halle:

– Rahat durun, gürültü etmeyin! diye susturdu. Kilisedesiniz; dua edin, Tanrıya saygınızı gösterin.

Sağdıçlarımız; benim iki arkadaşım, Manya'nınkiler de kıdemli yüzbaşı Polyanski ile teğmen Gernet'di. Eyaletten gelen piskoposluk korosu son derece güzel okuyordu. Yanan mumların cızırdayarak eriyişi, çevremizde her şeyin pırıl pırıl hali, kadınların süslü kılıkları, subayların ışıldayan üniformaları, herkesin hoşnut, neşeli görünüşü, hele Manya'nın her zamankinden bambaşka, nerdeyse bir hayal perisine benzeyişi ağlatacak derecede duygulandırdı beni. O anlarda, hayatımın son zamanlarda ne kadar güzelleştiğini düşünmekten kendimi alamadım. Daha iki yıl önce, üniversitedeyken, Neglinni'de, ucuz bir otelde günlerimi nasıl geçireceğimi bilmezdim; parasız, ailesizdim... Gelecek için en ufak umudum yoktu... Şimdi, belli başlı eyaletlerden birinde Jimnaz öğretmeniyim. Yarınım sağlanmış; seviliyor, şımartılıyorum... Şu anda üç kocaman avize ile aydınlanmış kilisede bütün bu kalabalık benim için toplanmıştır. Gür sesli diyakozun, ahenkli koronun dokunaklı ilahileri; yanımda duran mutluluk sevinciyle ışımış, birazdan karım olacak şu incecik genç kız, hep benim!.. İlk karşılaşmamız, kır gezintilerimiz, aşkımı dile getirişim, o yazın sanki özellikle bizim için bu kadar güzel geçmiş günleri gözümün önünde canlandı. Evet, Neglinni'de otururduğum zaman ancak romanlarda, hikâyelerde olabilir sandığım mutluluğa kavuşmuştum, ellerimde tutuyordum onu!

Nikâhımız kıyıldıktan sonra çağrılıların saldırısına uğradık. Hepsi beni, Manüsya'yı kutlamak, mutluluk dileklerini sunmak için birbiriyle yarış ediyordu. Tugay komutanı, yetmişlik bir general, yalnız Manya'yı kutladı. İhtiyar, bütün kiliseyi çınlatan gıcırtılı bir sesle:

– Umarım ki, evlendikten sonra da hep öyle bir gül goncası gibi taptaze kalırsınız güzelim! dedi.

Subaylar, jimnaz müdürü ile öğretmenlerimizin hepsi nezaketle gülümsedi bu sözlere. Ben de dudaklarıma yapmacık bir sırıtmanın yayıldığını hissettim.

Dostum tarih-coğrafya öğretmeni İppolit İppolitoviç, bu kez de birkaç basmakalıp söz söylemekten kendini alamadı. Duygulu bir halle elimi sımsıkı tutarak:

– Şimdiye kadar bekârdınız, tek başınıza yaşıyordunuz, dedi. Artık evlendiniz, çift oldunuz.

Kiliseden doğruca iki katlı büyük, sıvasız yeni evimize gittik. Bu ev Manya'nın drahomasındaydı. Ayrıca yirmi bin ruble para, bir de Melitonov'da bir arsa vermişlerdi. Arsa boştu, üzerinde yalnızca bir kulübe ile anlattıklarına göre bakımsızlıktan yabanıllaşmış bir sürü tavuk, ördek vardı.

Eve geldiğimiz zaman, bir aralık yeni çalışma odama kaçıverdim. Türk işi bir divana uzanarak cigaramı yaktım. Gerçekten ömrümde duymadığım rahatlık, konfor, huzur içindeydim!

Ben odamda keyiflenirken, konuklarımız dışarda sesleri kısılana kadar "Hurra"lar atıyor, girişte oldukça kötü bir bando, marşlar, birtakım tatsız parçalar çalıyordu. Birdenbire, elinde içki kadehiyle Varya içeriye daldı. Yüzü, ağzında bir şeyler varmış gibi tuhaf şekilde gerilmişti. Koşarken birden sendeledi, kadeh elinden düştü... Bir kahkaha attı, sonra hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Kollarına girdik, en arkada, sütninesinin odasına götürdük.

Yatağa yatırılan Varya:

– Kimse anlamıyor beni!.. diye mırıldanıyordu. Kimse, hiç kimse... Tanrım, kimse anlamıyor beni!

Oysaki, anlamayacak bir şey yoktu: Kardeşi Manya'dan dört yaş büyük olduğu halde bir türlü evlenememişti. Kıskançlık üzüntüsü değildi bu. Yalnızca zamanın geçmekte, belki de geçmiş oluşuna içerliyordu. Kadril başladığı zaman Varya salona döndü. Gözleri kızarmış, yüzü epeyce pudralanmıştı. Sonradan, kıdemli yüzbaşı Polyanski'nin elinde bir tabak dondurma ile önünde durduğunu, Var-

ya'nın da dondurmayı nazlı nazlı kaşıkladığını gördüm.

Sabah saat altıya geliyor. Anı defterime başlamamın amacı, çeşitli yönleriyle mutluluğumu eksiksiz anlatabilmek isteğidir. Sözde beş altı sayfa doldurup yarın Manya'ya okuyacaktım. Oysaki, nedense aklımda her şey karmakarışık, bir düş belirsizliği içinde... Yalnızca Varya'yla ilgili olay hâlâ bütün canlılığıyla gözümün önünde; içimden, "Zavallı Varya, zavallı Varya" sözlerini yazmaktan başka şey gelmiyor. Sayfaları hep bu sözcüklerle doldurmak istiyorum.

Yavaş yavaş uyanan ağaçların hışırtıları gelmeye başladı; yağmur habercisi kargaların cırtlak bağırmaları duyuldu. Henüz uyumuş Mahya'nın yüzünde nedense hüzünlü bir ifade seziyorum..."

Nikitin anı defterini ele almayalı epey oluyordu. Ağustosun ilk günlerinde bütünleme ve giriş sınavlarına başladılar. Uspenye'den sonra[1] okullar açıldı. Sabahları dokuzdan az önce jimnaza giden Nikitin, on'a doğru Manya'yı, yeni evini özlemeye, sık sık saate bakmaya başlıyordu. Küçük sınıflarda öğrencilerden birini kaldırarak ötekilerine imla yazdırıyor, kendisi pencerenin kenarına ilişerek gözleri kapalı, iç âlemine dalıyordu. Büyük sınıflarda Gogol, ya da Puşkin'den parçalar okuturdu. Öğrenciler okurken Nikitin'i uyku basardı, hayalini birtakım insanlar, ağaçlar, tarlalar, binek atları sarardı. Uyuşukluğunu dağıtmak için:

– Enfes, diye okunan parçayı överdi. Son derece güzel!

Büyük teneffüste Manya, kocasına kar gibi beyaz peçeteye sarılı öğle yemeğini yollardı. Nikitin yemeğin tadını iyice çıkarmak için ağır ağır, dinlene dinlene yerdi. Tek çörekle yetinen İppolit İppolitoviç, arkadaşına saygıyla, biraz da içi giderek bakıyor, arada bir:

– Yemeksiz yaşanmaz, yaşamak için yemeliyiz... diye hikmetler savuruyordu.

---

1) Meryem Ana'nın ölüm günü, 15 Ağustos.

Jimnazdan özel derslere giden Nikitin, ancak altıya doğru eve dönüyordu. Sanki yıllanmış bir özlemle sevinç, heyecan içinde koşuyordu. Soluk soluğa, merdiveni çıkarak Manya'yı kucaklıyor, aşk yeminlerini tazeliyor, onsuz yaşayamayacağını, bütün gün özlemini çektiğini yineliyordu. Daha sonra karıcığına sağlığını, niçin neşesiz göründüğünü sormaya başlıyordu. Yemeği başbaşa yedikten sonra Nikitin, çalışma odasındaki divana uzanarak cigara içiyordu. Manya yanında oturup yavaşça bir şeyler anlatıyordu.

En mutlu günleri, Nikitin'in sabahtan akşama kadar evde kaldığı pazar günleriydi. O gün gösterişsiz, ama çok tatlı, şiirli çoban aşklarını hatırlatan ev hayatına katılır, akıllı, ağırbaşlı Manya'sının yuvalarını düzenlemesini seyrederdi. Bir yandan, evde aylak gezer görünmemek için kendine iş uydururdu. Çoğunda yararsız, arabalıktan iki tekerlekli arabayı çıkarıp gözden geçirme gibi işlerdi bunlar... Ama Manüsya'nın ev hanımlığına diyecek yoktu doğrusu: Üç inekle tam bir mandıra kurmuştu. Süt dolu güğümleri, smetana[1] ile çömlekleri karlığa sıralıyor, yağ yapıyordu. Nikitin bazan, salt takılmak için bir bardak süt isteyince, Manya telaşlanır, hesabın bozulacağını söylerdi.

Kocası gülerek:

– İstemem canım, istemem; şaka ettim!.. diye kucaklardı onu.

Manya'nın kendine göre bir elisıkılığı vardı; Nikitin pek eğlenirdi bununla. Bazan, yemek dolabında taş gibi ufacık bir sucuk ya da peynir parçası bulur, böbürlenerek:

– Mutfağa vereyim de adamlar yararlansın hiç değilse... derdi.

Nikitin, şuncağız parçanın ancak fare kapanına yem diye konabileceğini ileri sürer, Manya, heyecanla atılarak; erkeklerin ev işlerinden anlamadıklarını, hizmetçi kısmının aç gözlü olduğunu, önlerine batman batman yiyecek konsa bile doymayacaklarını söylerdi. Nikitin onu hayranlıkla seyreder, hak verirdi.

Nikitin'in bazen filozofluk damarı kabarır, soyut konulardan söz açardı. Manya merakla yüzüne bakarak, sözünü kesmeden dinlerdi onu. Nikitin, karısının parmaklarıyla oynayarak ya da saçlarını

1) Smetana: Yoğurt tipinde ekşi bir süt kaymağı.

çözüp yeniden örerek başladığı konuyu açardı:

– Seninle son derece mutluyum, bir tanem... Ama mutluluğumun gökten zembille indiğine, rastlantıyla elime geçtiğine asla inanmam... Mutluluğum doğal, gerekli, mantığa büsbütün uygun bir haktır benim için. Herkes mutluluğunun yapıcısıdır; o kanıdayım... Ben de ektiğimi biçiyorum. Evet, övünmek için söylemiyorum ama, mutluluğumu kendi elimle yarattığımı söylemem yerinde olur. Geçmişimi biliyorsun: Öksüzlük, yoksulluk, bahtsızlık içinde geçen çocukluk, sevinçsiz, heyecansız gençlik yılları... Bunlar hep beni bugün ulaştığım mutluluğa götüren basamaklardı.

Ekim'de Nikitin'in okulu büyük bir yitime uğradı; yılancığa tutulan İppolit İppolitoviç kurtulamadı, öldü. Son iki gün koma halinde bile hep çiğnenmiş, beylik sözler sayıklamıştı:

– Volga Hazer'e dökülür... Atlar arpa ve kuru otla beslenir...

Cenazesi kalktığı gün okul kapalıydı. Tabutunu öğretmen arkadaşlarıyla öğrenciler ellerinde taşıdılar. Öğrenci korosu yol boyunca yas ilahileri okudu. Törene üç papaz, iki diyakoz, erkek jimnazın bütün öğrencileriyle, piskoposluk korosu resmî kılıklarıyla katılmıştı. Göz alıcı cenaze alayıyla yolda karşılaşanlar istavroz çıkarıyor:

– Tanrı herkese böyle ölüm versin! diye imrenerek mırıldanıyorlardı.

Nikitin, mezarlıktan dönüşte içten duygulanmıştı. Evde masasının çekmecesinden anı defterini çıkardı, şunları yazdı:

"Demin İppolit İppolitoviç Rijitski'yi toprağa verdik.

Toprağın bol olsun alçakgönüllü, çalışkan arkadaş! Manya, Varya ve törene katılan bütün kadınlar içten ağladılar arkasından... Belki silik, kabuğuna çekilmiş bu adamın ömrü boyunca bir tek kadınca sevilmediğini bildikleri için acıyarak ağlıyorlardı. Arkadaşımın mezarında birkaç söz söylemek istedim, ama müdürümüzün öleni pek sevmediğini, hareketimi belki de hoş görmeyeceğini kulağıma fısıldayanlar oldu. Doğrusu evlendiğimden beri huzursuzluk duyduğum ilk gündü bugün..."

Öğretim yılı boyunca kayda değer, önemli bir olay geçmedi. Kış isteksiz, soğuk yapmadan, hep sulu karla sürdü. Hatta Vaftiz

günü[1] arefesinde bütün gece tıpkı güzlerdeki gibi rüzgâr acı acı uludu, damlardan eriyen karlar şırıl şırıl aktı.

Havalar kötü gittiği halde, Nikitin gene de yazdaki kadar mutlu hissediyordu kendini. Hatta yeni bir eğlence bulmuş: Vist[2] oynamayı öğrenmişti. Arada bir keyfini, huzurunu kaçıran tek şey, Manya'nın çeyiziyle birlikte getirdiği kedilerle köpeklerdi. Bütün ev, hele sabahları hayvanat bahçesi gibi kokuyordu. Bu kokuyu ne gidermek, ne de bir şeyle bastırmak olanaklıydı. Kediler ikide bir köpeklerle dalaşıp birbirlerine giriyordu. Hırçın Muşka üstelik oburlaşmış, günde on kez yese doymaz olmuştu. Nikitin'i eskisi gibi adam yerine koymuyor, gördükçe "Rrr...nga-nga-nga..." diye hırlamaya devam ediyordu.

Büyük perhiz ayında bir gece, Nikitin, kulüpten eve dönüyordu. Yağmur çiseliyordu. Çamura batmış sokaklar kapkaranlıktı. Nikitin'in içinde nedeni anlaşılmaz tatsız bir duygu, bir tortulanma vardı. Oyunda on iki ruble yitirmesi mi, hesaplaşırken oyunculardan birinin, takılarak:

– Denizde kum, Nikitin'de para... On iki ruble ona göre ne ki! demesi mi buna neden olmuştu, bilemiyordu.

Adam besbelli Manya'nın drahomasını kastetmişti. Aslında ne on iki rubleye acımıştı, ne de adamın sözlerinde kırıcı bir anlam vardı. Ama Nikitin'in içi gene bir hoştu, canı eve gitmek istemiyordu...

Birdenbire sokak fenerinin altında durarak:

"Evet, iyi değilim ben. Yitirdiğim on iki rubleyi boğazımdan kesmediğim için acımadım; diye düşündü. Çok çalışarak az kazanan, tek köpeğin bile değerini bilen bir adam bu kayıba ilgisiz kalamazdı..."

Nikitin kendi kendine konuşmaya devam etti. Aslına bakılırsa kavuştuğu mutluluk hiç de hakkı değildi, başına konmuş devlet kuşuydu bu... Hasta olmayan adama ilaç vermek gibi bir şey...

---

1) 4 Ocak, Havari Yohanna'nın vaftiz günü.

2) Whist, kâğıt oyunu.

İnsanların çoğu gibi o da canını dişine takarak alınteriyle hayatını kazansa, akşamları yorgun argın evine dönse, o evin sıcaklığı, sevimliliği, önüne konulan yemek, bütün bu aile mutluluğu gerçek bir gereksinim, hak ettiği bir ödül olurdu. Bugünkü durumda ise garip, niteliği belirsiz bir anlam taşıyordu.

Eve vardığı zaman, Manya uyumuştu artık. Derin derin, tam bir rahatlıkla soluk alıyordu; dudaklarında bir gülümseme vardı. İri, beyaz kedi yanında çöreklenmiş, horluyordu.

Nikitin mumu yakarak sigarasını ateşlerken Manya uyandı, suya sarıldı:

– Marmelatı fazlaca kaçırdım bu akşam... dedi ve güldü. Kısa bir sessizlikten sonra:

– Bizimkilere uğradın mı? diye sordu.

– Hayır, uğramadım.

Varya'nın pek umutlandığı kıdemli yüzbaşı Polyanski, Batı eyaletlerinden birine atanmış, şehirdeki ahbaplarına veda ziyaretlerine başlamıştı. Nikitin bunu duyduğu için kayınpederinin evinde yas havası estiğini biliyordu.

Manya yatağında doğruldu:

– Akşam Varya uğradı. Bir şey söylemiyor ama, ne kadar üzüldüğü yüzünden belli. Nefret ederim şu Polyanski'den! Şişko, hantal... Yürürken, dans ederken yanakları pelte gibi titriyor. Hoş adam değil doğrusu. Gene de onurlu bir insan biliyordum onu.

– Ben şimdi de öyle biliyorum.

– İyi ama, neden Varya'ya böyle haince davrandı?

Sırtını yaylandırarak gerinen kediye, fena halde sinirlenen Nikitin, sözüne devam etti:

– Bildiğime göre, Polyanski ablana ne evlenme önerisi yaptı, ne de herhangi bir söz verdi.

– Öyleyse ne diye her gün evimize taşındı durdu? Evlenmeye niyeti olmayan insan kızlı evlere gitmez.

Nikitin ışığı söndürüp yattı. Ama ne uyumak, ne de hatta yatakta yatmak istiyordu. Kafasının içi bomboş, kocaman bir ambara dönmüştü. İçinde yeni, bambaşka düşünceler upuzun gölgeler halin-

de kaynaşıyordu. Düşünüyordu: şurada onu, karısını, şu iri beyaz kediyi, duvardan gülümseyerek bu aile mutluluğunu seyreden ikonu içine alan rahat, tatlı dünyadan başka bir âlemin varlığını kabul etmek zorundaydı. Nikitin o anda bütün varlığıyla, ruhunun bütün tutkusuyla bu yeni dünyaya koşmak, bir fabrikada ya da büyük bir atölyede çalışmak, kürsüden söz söylemek, yazı yazmak, yapıtlar yayınlamak, didinip yorulmak, savaşım acısını tatmak gereksinimini duydu. Hayalinde birdenbire Şebaldin'in cavlak yüzü canlandı: "Lessing'i bile okumadınız... Ne gerilik bu! Tanrım, nasıl salıvermişsiniz kendinizi!.." deyişini duyar gibi oldu.

Manya yeniden su içmeye kalktı. Nikitin genç karısının beyaz ensesine, dolgun omuzlarıyla göğsüne baktı, nedense kilisede yaşlı generalin "Gül goncası" deyimi hatırına geldi.

– Gül goncası... diye mırıldanarak güldü.

Karyolanın altından Muşka uykulu uykulu:

– Rrr...nga-nga-nga... diye karşılık verdi.

Birden içini öfke kapladı, Manya'ya sert, acı bir şey söylemek, hatta üstüne çullanıp pataklamak isteği uyandı. Kendini güç tutarak:

– Şu halde ben de, evinize sık sık geldiğim için seninle evlenmek zorundaydım, öyle mi?

– Elbette. Bunu sen de biliyorsun.

– Güzel doğrusu!

Kısa bir sessizlikten sonra:

– Güzel... diye yineledi.

Ağzından gereksiz bir şey kaçırmamak için, hem de çarpıntısını dindirmek için kalktı, çalışma odasına geçti. Önce divana, sonra yere, halının üstüne uzandı.

– Saçma bunlar! diye kendi kendini avutmaya çalıştı: "Bugün bir öğretmensin, asal bir görevin var... Başka dünyalar nene gerek! Hep saçma..."

Fakat hemen arkasından yalanladı kendini: Gerçek eğitimci değildi... Jimnazlarında Çek asıllı Yunanca öğretmeni vardı; ona benzetti kendini, tıpkı onun gibi yeteneksiz, silik, memur ruhluydu...

Zaten öğretmenliğe yeteneği de yoktu. Eğitimden anlamıyor, çocuklara yaklaşamıyor, onları anlamıyordu. Öğrettiklerinin değerini kavramıyor, gereğine inanmıyordu. Ölen İppolit İppolitoviç düpedüz, kalın kafalının biriydi; arkadaşları, öğrenciler bile onun ne verebildiğini bilirdi. Ama Nikitin, tıpkı Yunanca öğretmeni Çek gibi kalın kafalılığını ustaca gizliyor, kendini satmasını beceriyordu.

Bu düşünceler Nikitin'i ürküttü; üzerinde durmak istemiyordu; anlamsız, salt sinirden doğmuş sayıklamalar olduğunu, çok geçmeden bunlara güleceğini düşünüyordu.

Gerçekten sabah, geceki bunalımlı haline "Kadınca saçmalama" diyerek güldü. Ama eski huzurunu temelli yitirdiğini, bu iki katlı sıvasız evde mutluluğunun onun için artık olanaksız olduğunu anladı.

Ertesi gün pazardı. Nikitin jimnaz kilisesine gitti, orada müdürle, arkadaşlarıyla karşılaştı. Hepsinin cahilliklerini, hayata küskünlüklerini saklama çabalarını sezer gibi oldu. Kendi huzursuzluğunu belli etmemek için yüzüne gülümser bir ifade verdi.

Kiliseden çıkınca istasyona uğradı, posta treninin gelip hareket etmesini seyretti. Tek başına, kimseyle konuşmak zorunda olmayışına pek memnundu.

Evde, yemeğe gelen kaynatasıyla Varya'yı buldu. Ağlamaktan gözleri kızarmış Varya, başağrısından şikayet ediyordu. Şelestov, boyuna atıştırıyor, bugünkü gençlerin güvenilmez, centilmenlikten yoksun oluşlarından dert yanıyordu:

– Hepsi hödük! Ötekinin de yüzüne karşı, "Sizinki de hödüklük beyefendi!" derim.

Nikitin nazik bir gülümsemeyle dinliyor, karısına konuklarını ağırlamakta yardım ediyordu. Yemek biter bitmez çalışma odasına geçip kilitlendi.

Mart güneşi güçlüydü, sıcak ışıklarını pencereden içeriye, masaya yaydı. Henüz ayın yirmisi olduğu halde sokaklarda kızaklar görünmüyordu, tekerlekli arabalar çalışmaya başlamıştı. Bahçeden sığırcıkların cıvıltısı geliyordu. Nikitin'e sanki o anda Manya dışardan girip kolunu boynuna dolayacak, binek atlarının ya da iki teker-

lekli arabanın hazır olduğunu haber verecek, üşümemek için neler giyeceğini soracakmış gibi geldi... Bahar, geçen yılki gibi eşsiz güzellikle dolu, neşe, sevinç getiren bahar başlıyordu!.. Fakat Nikitin şu sıralar işini uydurup izin alabilse de Moskova'ya kaçsa, orada Neglinni'de, eski tanıdık bir otele inse, diye düşünüyordu.

Bitişik odada karısıyla ailesi kahve içiyorlardı. Nikitin onları dinlememeye çalışıyor, anı defterini çıkarmış, içini döküyordu:

"Ne kadar yanıldım ben, Tanrım! Nereye göz atsam hep sıradanlık... Sıkıcı, değersiz insanlar, smetana çömlekleri, süt güğümleri, hamam böcekleri, beyinsiz kadınlar... Ama en korkunç, en sıkıcı, insanı en çok inciten şey – koyu sıradanlık! Kaçmalı buradan, çıldırmamak için hemen bugün kaçmalı!.."

AİLE REİSİ

Böyle haller çoğu zaman oyunda yitirince ya da içkili şölenlerden sonra mideye, bağırsaklara ağrı yapışınca gelir. Stepan Stepanıç Jilin'in de öyle günlerde sabah suratından düşen bin parça olurdu. Saçı başı darmadağın, rengi bozuk, yüzü ya kanlı bıçaklı düşmanını ya da çok iğrenç bir şey görmüş gibi ekşi mi ekşi.. Ağır ağır giyinirken bir yandan maden suyu içer, boyuna söylenirdi:

– Evinde kapısı olmayan hangi eşek şu kapıyı gene açık bırakmış acaba?.. Yerdeki toza, süprüntüye bak!.. Yirmi hizmetçi besliyoruz – gene ev ev değil, handan beter... Kimmiş o kapıyı çalan?.. Hangi uğursuz bu saatte...

– Aman yavaş konuş canım, yabancı değil, Anfisa nine; Fedya'nın ebesi, dedi karısı.

– Anfisa nineymiş... Beleşçiler! El kapısı aşındırmaktan başka işleri yok!

– Aşkolsun Stepan Stepanıç, hem kadını çağırırsın, hem söylenirsin.

– Söylenmiyorum, konuşuyorum. Sen de işine baksana kızım. Ebanımlarla çene yarıştıracağına bir iş yap. Anlamıyorum vallahi, Tanrının günü nasıl işsiz güçsüz oturabiliyorsunuz? Kocalar eşek gibi çalışsın, didinsin; hayat arkadaşlarımız da ekmek elden, su gölden keyif çatsın. Canınız sıkıldıkça kocalarınızla dalaşmak fırsatını da kaçırmazsınız. Hem sana bir şey söyleyeyim mi, şımarıklıktan vazgeç. Okul çağında çocuk, genç kız değilsin artık. Bir çocuk anası, kocalı kadınsın. Niye başını çeviriyorsun öyle? Acı gerçekleri din-

lemek hoşuna gitmiyor mu?

– Acı gerçeklerini hep karaciğerin tutunca ortaya çıkarırsın.

– Tamam... Suçlu gene biziz... her zamanki gibi...

– Dün gece ya içkili bir yerde, ya oyundaydın.

– Öyle de olsa, kime ne? Kimseye hesap vermek zorunda değilim. Yitirsem de kendi param... Harcadığım, bu eve harcanan bütün para benim; duydunuz mu, benim!

Stepan Stepanıç'ın dırdırı böylece sürer giderdi.

Ailece yemekler Stepan Stepanıç'ın ne kadar akıllı, erdemli, ciddi ve hakgözetir olduğunu göstermesi için vesiledir. Gösteriler çorbanın sofraya gelmesiyle başlar. Bay Jilin ilk kaşığı alır almaz yüzünü buruşturur:

– Allah kahretsin... Bu gidişle galiba lokantada yemek zorunda kalacağız! diye homurdanır.

Karısı telaşlanır:

– Ne oldu, iyi değil mi çorba?

– Bu bulaşık suyunu içebilmek için insanda mide olmamalı, hanım! Zehir gibi tuzlu bir kere; bulaşık bezi kokuyor... İçinde soğan yerine tahtakurusu mu yüzüyor ne...

Stepan Stepanıç, demin gelişine kızdığı konuk ebe Anfisa nineye dönerek:

– Tanrının günü yiyeceğe avuç dolusu para döküyorum, kendimi her şeyden kesiyorum – evde yapılan yemek bu işte! diye sızlanır. Dışardaki işimi bırakıp mutfağa mı gireyim yani?

Çocuğun mürebbiyesi, çekingen bir halle:

– Çorba hiç de fena değil, beyefendi! diye söze karışır.

Jilin gözlerini kısarak kadını sert bir bakışla süzer:

– Öyle mi? Siz öyle buluyorsunuz demek. Olabilir. Zevkler tartışılmaz. Zaten aslına bakarsanız sizinle görüşlerimiz hiç uymuyor, Varvara Vasilyevna. Örneğin, siz bu yumurcağın halini, eğitimini beğeniyorsunuz, değil mi? (Jilin trajik bir halle oğlu Fedya'yı gösterdi.) Bayılıyorsunuz ona, ama ben... ben tiksiniyorum bu oğlanın hallerinden! Tiksiniyorum ya...

Yedi yaşında, yüzü solgun, kavruk bir çocuk olan Fedya yeme-

ği bırakır, gözlerini indirir. Yüzü daha çok sararır.

– Evet, evet, siz memnunsunuz ama, ben çileden çıkıyorum. İkimizden kimin haklı olduğunu bilmem, ancak, bir baba olarak oğlumu daha iyi tanıdığımı düşünmekle de yanılmadığımı sanırım. Şunun oturuşuna bakın; eğitilmiş çocuklar böyle mi oturur! Doğru, dik otursana.

Fedya çenesini yukarı kaldırıp boynunu uzatıyor, böylece oturuşunu düzelttiğini sanıyor. Yavaş yavaş gözleri dolmaktadır.

– Yesene! Ne biçim tutuyorsun kaşığını? Dur, sen bir benim elime geç de görürsün, pis çocuk! Ağlama. Yüzüme bak, yüzüme!

Fedya, babasına bakmak isterken yüzü kırışıyor, gözlerinden yaş gelmeye başlıyor.

– Şimdi de ağlama faslı... Hem suçlu, hem ağlıyor. Kalk! Git şu köşeye, hayvan!

– Yemeğini bitirsin bari, bey; diye araya giriyor annesi.

– Yemesin. Böyle sers... yaramazların yemek hakkı yok.

Fedya'nın yüzü çarpılır, bütün vücudu sarsılarak iskemlesinden iner, köşeye yollanır.

Hızını alamayan peder bey devam etmektedir:

– Hele dur sen, bu evde eğitilmenle uğraşan yoksa bu işi de üzerime alırım. Yaramazlığından da, yemekte ağlamak huyundan da vazgeçersin. Budala! Çalışmak gerekir, duydun mu? Çalışmak! Baban çalışıyor, sen de çalış. Kimseye bedava ekmek yok. İnsan olmak gerekir... İn-san!

Karısı Fransızca olarak:

– Allahaşkına yeter, sus artık! diye yalvarır. Hiç değilse yabancıların yanında rezil etme bizi. Kocakarı kulak kesildi, şehirde duymayan kalmayacak...

Jilin'in yanıtı Rusçadır:

– Yabancılardan korkum yok benim, hanım. Anfisa İvanovna haklı olduğumu anlıyor. Sana göre bu yumurcağın halinden memnun olmam mı gerekir? Onun bana neye mal olduğunu biliyor musun, hanım?

Jilin, ceza köşesine sert sert bakarak:

– Senin bundan haberin var mı, pis çocuk; diye oğluna yüklenir bu sefer. Baban para mı basıyor sanıyorsun?.. Zırlama, sus! Söylediklerimi dinle, yoksa dayağı yersin...

Fedya acı bir çığlık atar, arkasından hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlar. Annesinin sabrı taşar, peçetesini masaya fırlatır, kalkar:

– Yeter artık! Bir gün rahat yemek yediğimizi bilmiyorum... (Boğazını gösterir.) Şurama diziliyor yedirdiğin lokmalar!

Mendilini gözlerine bastırarak odadan çıkar.

Jilin, zoraki bir gülümsemeyle:

– Gücendirdik demek... diye mırıldanır. Pek naziktirler.. Böyle işte Anfisa İvanovna, bu zamanda doğruyu söyleyeni dokuz köyden kovarlar. Üstelik suçlu çıktık...

Birkaç dakika sessizlik içinde geçer. Jilin sofrada oturanların yemeklerine dokunmadığını farkeder, derin bir iç çeker. Sonra mürebbiyenin kızarmış, üzgün yüzüne dik dik bakarak:

– Neden yemiyorsunuz, Varvara Vasilyevna? diye sorar. Siz de mi gücendiniz? Elbet, gerçeği kimse sevmez. Kusura bakmayın huyum böyle, ikiyüzlülük edemem. Hep dobra dobra konuşurum ben. (İç çeker.) Ama varlığımın bu çevrede herkese battığının farkındayım... Huzurumda rahatça ne konuşuluyor, ne yemek yeniyor... Pekâlâ. Daha önce haber verseydiler, sofradan kalkar giderdim... Gidiyorum işte.

Jilin göğsünü şişirerek kapıya doğrulur. Ağlayan Fedya'nın önünden geçerken durur. Başını gösterişle dikleştirerek:

– Bütün olanlardan sonra serbestsiniz, der. Artık eğitiminize karışmayacağım. Sorumluluk gitti benden! İyiliğinizi içten isteyen bir baba olarak sizi ve size bakanları rahatsız ettiğim için, özür dilerim.

Fedya yeniden bir çığlık koparır, babası olanca çalımıyla yürür, yatak odasına kapanır.

Yemek üstüne iyice kestirdikten sonra vücudu dinçleşmiş, içinde tuhaf bir burkulmayla uyanır, vicdan azabı duymaya başlar. Karısından başlayarak konuk Anfisa nineye kadar hepsinden utanır, yemekte olanlar aklına gelince usulca, kimseye görünmeden evden sı-

vışmayı bile düşünür. Bunu yapmadığı gibi, ev halkına karşı açık yürekle hareket etmeyi de onuruna yediremiyor, akşama kadar somurtup söylenmeye devam ediyordu.

Ertesi sabah neşesi yerinde uyanan Jilin, yıkanıp giyinirken ıslıkla oynak bir hava tutturuyor. Kahvaltıda Fedya ile karşılaşıyor. Çocuk, babasını görünce telaşla yerinden fırlayarak korkulu bakışını yüzüne diker. Sofraya oturan Jilin hep o neşeli haliyle takılır ona:

– Ee, nasılsın bakalım, delikanlı? Ne var ne yok? Keyfin yerinde, değil mi? Hadi gel, öp babacığını, benim topaç oğlanım!

Fedya sapsarı, asık suratla babasına yaklaşır, titreyen dudaklarıyla yanağına bir öpücük kondurur ve hep aynı, büyümüş de küçülmüş haliyle yerine oturur.

OKUMA

Genel müdürümüz İvan Petroviç Semipalatov, bir gün odasında şehir tiyatrosu yönetmeni Galamidov'la tiyatronun kadın artistlerinin sanat yeteneği ve güzelliği üzerine söyleşiyor, bir yandan da önündeki kâğıtları imzalıyordu.

– Yo azizim, ben sizin gibi düşünmüyorum. Sofya Yüryevna çok güçlü, özgün bir yetenektedir. Sevimliliği, inceliği de caba... Pek şeker şey doğrusu!

Hayranlığını anlatacak söz bulamayınca, yüzüne geniş, baygın bir gülümseme yayıldı. Tiyatro yönetmeninin bile bu gülümsemeden ağzı şerbet içmiş gibi tatlı tatlı oldu.

– Evet, bu kadında hoşuma giden şey... diye devam etti müdürümüz; şey... Monologlarda körpe göğsünün kalkıp inişi... Ateş gibi... Kabarıp iniyor, kabarıp iniyor... O anda uğruna her şeyi göze alabilirim, anlıyor musunuz azizim? Ona da bunları böylece söyleyin, olmaz mı?

– Ekselâns, Herson polis komiserliğine yanıtı hazırladık. İmzalar mısınız lütfen?

Müdür hâlâ gülümseyen yüzünü kaldırdı, karşısına dikilen memur Merdyayev'i gördü. Merdyayev, gözleri yuvalarından fırlamış, âmirine bakıyor, imzalanacak kâğıdı önüne sürüyordu.

Semipalatov yüzünü ekşitti: Kâğıt imzalatmanın sırası mıydı şimdi!.. En nazik, en şairane yerde sözünü kesmişti densiz herif...

Soğuk bir halle:

– Daha sonra olmaz mıydı, diye söylendi. Meşgulüm; konuşu-

yoruz, görmüyor musunuz? İşte böyle Bay Galamidov, bizde görgü, nezaket bu kadar... Demin Gogol'ün tiplerine bizde rastlanmaz diyordunuz. İşte biri hazır... Paçaları düşük, dirsekleri yırtık, şaşı... Saçları tarak yüzü görmemiş! Şu yazıya bakın: Ne imlâsı imlâ, ne dediği anlaşılıyor; kunduracı çırağı bundan iyi yazar... Şuna bakın!

Galamidov masadaki yazıya göz attı:

- Evet... Gerçekten... Şey... diye geveledi. Besbelli okumayla başınız pek hoş değil, Bay Merdyayev.

Gittikçe sinirlenen müdür:

- Ama olmaz azizim, olmaz! dedi. Sizin adınıza utanıyorum. Okumalısınız. Kitap filan okuyun!

- Evet, okumanın büyük yararı vardır, dedi Galamidov ve hiç yeri yokken iç çekti. Hele okumaya başlayın, ufkunuzun ne kadar genişlediğini göreceksiniz. Kitap bulmaktan yana güçlük çekiyorsanız, ben bile size verebilirim... Seve seve... Yarın buradan geçerken getiririm birkaç tane.

- Teşekkür etsenize Merdyayev, dedi müdür.

Merdyayev dudaklarını sessizce oynattı, beceriksiz bir baş selamıyla dışarı çıktı.

Ertesi gün Galamidov dairemize uğradı, bir paket kitap getirdi. Öykü bununla başlıyor zaten. İlerki kuşak Semipalatov'un düşüncesiz hareketini asla bağışlamayacaktır. Bu toy bir delikanlıya bağışlanabilirdi belki, ama görmüş geçirmiş, aklı başında 5 inci derece bir memura - asla!

Tiyatro yönetmeni gelince memur Merdyayev, müdürün odasına çağrıldı. Müdür:

- Alın, okuyun şunu; ama dikkatli okuyun! diye bir kitap uzattı ona.

Merdyayev, kitabı titreyen elleriyle kavradı, dışarı çıktı. Sapsarıydı. Şaşı gözleri sıkıntısından fıldır fıldır dönüyordu, çevreden yardım umar gibiydi.

Kitabı elinden aldık, usul usul göz gezdirmeye başladık: Düma'nın "Kont Monte-Kristo"suydu.

Yaşlı muhasebecimiz Porohor Semyoniç Budılda iç çekti:

– Ne yaparsın, emir emir; karşı gelinmez... Çaba göster, sık biraz kendini... Azar azar oku, sonraya Allah kerim, bakarsın unutur bizimki, o zaman bırakırsın. Büyütme gözünde; hele okuduğunu anlamak için hiç zorlama kendini, anlama aldırma.

Mardyayev kitabı kâğıda sarıp çekmeceye koydu, yazıya oturdu. Ama çalışamıyordu o gün. Elleri titriyor, gözlerinin biri tavana, öbürü masadaki mürekkep hokkasına bakıyordu. Ertesi sabah daireye geldiği zaman eni-konu çökmüştü.

– Tam dört kez denedim, bir şeycik anlamadım! dedi. Kitabın içinde hep yabancı kişiler; adlarını belleyemedim bir kere...

Dört beş gün sonra Semipalatov kalem odasına uğradığı sırada Merdyayev'in masasının önünde durdu:

– Okudunuz mu verdiğim kitabı?

– Okudum Eksalâns.

– Anlatın bakalım, neymiş okuduğunuz?

Merdyayev başını kaldırarak dudaklarını oynattı. Bir an böyle durdu, sonra:

– Hatırımda kalmadı Eksclâns; yanıtını verdi.

– Öyleyse ya okumadınız, ya da şey... dikkatsizce, otomat gibi okudunuz. Bir daha okuyun. Olmaz baylar, hep okuyacaksınız. Hadi Paramonov odama gidin, seçin bir kitap. Siz de Podhotzev, siz de Smirnov.. Siz de... hepiniz!

Memurlar, müdürün odasına gidip birer kitap aldılar. Yalnız muhasebeci Budılda her zamanki babacanlığıyla verilen emre karşı koydu. Ellerini iki yana açarak başını salladı:

– Yo, ben bu işte yoğum Ekselâns, dedi. Gerekirse emekliye ayrılmaya razıyım. Bu kitaplardan insanın başına neler gelebileceğini bilirim. En büyük torunum bunları okuya okuya anasının yüzüne karşı "Budalasın" diyor, bütün Perhiz ayı lıkır lıkır süt içiyor. Kusura bakmayın Ekselâns.

Yaşlı muhasebecinin tersliklerine alışkın olan müdür, bunu onun cahilliğine vererek odasına döndü.

Oysaki, yanılmıştı Semipalatov: Yaşlı Budılda'nın hepsine aklı eriyordu. Okumanın verimini bir hafta sonra görmeye başladık.

"Ölümsüz Yahudi"yi okuyan Podhotzev, Budılda'ya bir gün "Cizvit" diye sövdü. Smirnov daireye içkili gelmeyi alışkanlık edindi. Fakat okuma, en büyük etkiyi Merdyayev'e vermişti. Zayıflamış, süzülmüş, o da içmeye başlamıştı.

İkide bir, Budılda'ya:

– Ne olursa sizden olur Prohor Semyoniç; Ekselânsa söyleyin, bağışlasın beni şu okuma belasından, ölene kadar duacınız olurum!.. diye yalvarıp duruyordu. Okuyamıyorum, zorla değil... Gece gündüz kitabı elimden düşürmüyorum; uyku yok, yemek yok... Karımın bana yüksek sesle okumaktan gırtlağı kopacak nerdeyse... Şu kadarcık kafama girdiyse Allah canımı alsın! Sevabına yapın bu iyiliği bana, Prohor Semyoniç!

Budılda, birkaç kere müdüre bundan söz açmak istedi ama, olanağı var mı! Ekselâns dediğinden dönmüyor, tiyatro yönetmeniyle birlikte kalem odalarını dolaşarak okumaya hevesli olmayan memurların bilgisizliklerini yüzlerine vuruyordu.

Bu böyle iki ay sürdü. Sonunda öykümüz oldukça acıklı bir sona vardı.

Merdyayev bir sabah daireye gelince masasına oturacağı yerde, kalem odasının ortasında dik çöktü, ağlayarak:

– Bağışlayın beni din kardeşlerim; kalp para basıyorum; kalpazanın biriyim... diye haber verdi.

Sonra müdürün odasına gitti, Semipalatov'un ayaklarına kapandı:

– Bağışlayın beni Ekselâns, yavrumu kuyuya attım...

Alnını yere çarparak hıçkırıp dövünüyordu.

Semipalatov şaşırdı:

– Ne demekmiş o?

Odasına dolan memurların arasında muhasebeci Budılda da vardı; gözleri yaşarmıştı. Müdürün karşısına dikildi:

– Bu şudur ki, Ekselâns, adamcağız keçileri kaçırdı... Tanrı her şeyi görür Ekselâns. Söylediklerim hoşunuza gitmiyorsa, emekliye ayırın beni. Bu yaştan sonra bunları görmektense açlıktan ölmek daha iyi!

Semipalatov kireç kesildi. Odada bir köşeden öbürüne birkaç kere gidip geldi. Sonra boğuk sesle:

– Galamidov'u bir daha içeri almasınlar, dedi. Üzülmeyin baylar, yanlışımı anladım. Sağol Budılda Baba.

O günden sonra her şey eski haline döndü. Kitaplar ortalıkta görünmez oldu. Merdyayev tam olarak değilse de, iyileşti. Ama hâlâ bir yerde kitap gördüğü zaman titreme nöbetine tutulur, başını öteye çevirir.

ÇARE

"Seni çılgınca seviyorum! Hayatım, mutluluğum her şeyim sensin... İçimi döküyorum, bağışla. Dayanacak gücüm kalmadı artık. Senden sevgi değil, merhamet diliyorum.

Bu sabah saat 10'da eski kameriyede bekleyeceğim seni... Kim olduğumu yazmayacağım; ama korkma, gencim ve çirkin değilim..."

Evli, kendi halinde bir adam olan Pavel İvaniç, sabahın erken saatinde bir köylü çocuğun bahçelerine girip eline sıkıştırdığı mektuba şaşkın şaşkın baktı, alnını kaşıdı.

"Amma iş ha!.. Evli adama böyle mektuplar yazıyorlar! Kim acaba?"

Pavel İvaniç sağa sola baktı: Mektubu getiren çocuk çoktan uzaklaşmıştı. Mektubu evirip çevirdi, bir şey keşfedemedi; öfkesinden yere tükürdü.

"Çılgınca seviyormuş beni... Budala! Karşısında toy bir okul çocuğu vardı, değil mi? Hemen kameriyeye buluşmaya koşarım sandın!"

Pavel İvaniç sekiz yıllık evlilik hayatında bazı tebriklerden ve iş mektuplarından başka mektup almadığı için bu yalancı öfkesinin altında gene de bir heyecan, bir sevinç vardı.

Yarım saat sonra, odasında kanapeye uzanmış, bulundukları yazlığın bütün genç kadınlarını aklından geçiriyordu. Hiçbiri üstünde karar kılamıyordu. Zaten orada karısından başka bir kadınla konuştuğu yoktu ki.

"Durup dururken sevmiş... Kim olduğumu, nasıl bir adam olduğumu öğrenmeden... Pek genç, romantik ruhlu bir kadıncağız olmalı..."

Pavel İvaniç, birdenbire, son günlerde parkta sık sık karşılaştığı mavi giyinmiş, burnu hafifçe kalkık genç sarışını anımsadı. "O olmasın?.." diye düşündü. Ama nasıl olur: Bahar gibi, peri gibi bir taze, benim gibi yaşını başını almış adama bakar mı?..."

Kahvaltıda dalgın bakışını karısına dikerek: "Genç ve güzel olduğunu yazıyor; diye düşünmeye devam ediyordu. Doğrusu ben de o kadar kocamış, yüzüne bakılmaz bir erkek değilim. Karım seviyor ya..."

Karısı, Pavel İvaniç'in durgunluğunu farketti.

- Ne düşünüyorsun Pavel, rahatsız mısın yoksa?

- Yo... Biraz başım ağrıyor da...

İmzasız bir aşk mektubuna önem vermenin aptallık olduğunu düşünerek yine odasına gidip uzandı. Ama şeytan, insanın içine girmesin bir kere... "Beni kameriyede göremeyince kimbilir ne kadar köpürecek!.. İnadına gitmeyeceğim işte."

Verdiği kesin karara karşın Pavel İvaniç, yarım saat sonra buluşma yerine gitmek için hazırlanmaya başladı. Gardroptan temiz gömleğini, yeni kravatını aldığını gören karısı:

- Hayrola, nereye süsleniyorsun öyle?

- Dolaşayım biraz... Belki dışarda açılırım.

Pavel İvaniç, hazırlığını bitirdikten sonra parka gitti. Sabah gezintisine çıkmış renk renk yazlıkçılarla karşılaştıkça yüreği hızla çarpıyordu. Kalabalığın arasında mavili sarışın yoktu. Belki kameriyede bekliyordu onu...

Pavel İvaniç, yeni yeşermiş ıhlamur ağaçları arasından görünen kameriyeye yollandı. Hayalinde açık mavi entarisinin içinde ince belli, dolgun göğüslü, körpecik bir vücut canlandı. Aralanmış pembe dudaklarının sıcak soluğunu üzerinde duyar gibi oldu. Günahlı düşünceleri kafasından atmaya çalışarak:

"Evli olmasaydım kim ne diyebilirdi!.. diye düşündü. Hoş evli olmak da..."

Pavel İvaniç, sonunda sekiz yıllık evlilik hayatında bir kerecik karısını aldatmanın o kadar büyük bir günah sayılmayacağına kendi kendini inandırdı. Sarmaşık ve asma güllerle örtülü kameriyeye yaklaştı. İçerden küf, rutubet kokusu geliyordu. Çevreye bakındı: Kimseyi göremeyince yavaşça içeri girdi, o anda kameriyenin loş köşesinde oturan birisiyle göz göze geldi. Oturanın onlara yazlığa gelen kayınbiraderi, hukuk öğrencisi Mitya olduğunu görünce şaşırdı, bocaladı. Sonra karşıki sıraya oturarak asık suratla:

– Sen misin? diye mırıldandı.

Bu karşılaşma Mitya'yı da hoşnut etmemişti galiba. O da kaşlarını çattı:

– Benim ya.

Bir iki dakika ikisi de konuşmadılar. Mitya:

– Kusura bakma enişte, dedi. Hafta sonunda sınavım var, zihnimin dağılmaması için yalnız kalayım diye buraya çalışmaya geldim.

– Parkta başka ıssız yer yok değil ya; git bul. Ben de başımın ağrısını dindirmek için güneşten kaçtım.

Ne enişteniın, ne kayınbiraderin kameriyeden çıkmaya niyeti yoktu. Tartışma kızıştı, sesler yükseldi. Bir aralık kalkık burunlu sarışın bir baş içeriye uzandı. Mitya ile Pavel İvaniç'i görünce çekildi. İki erkek mavi etekliğin ağaçlar arasında kaybolana kadar arkasından bakakaldılar.

Öfkesini gizlemeye çalışan Pavel İvaniç, ayağa kalkarak, kapıya doğruldu:

– Nezaketi, büyüklere saygının ne olduğunu öğrendikten sonra hukuka girseydin... diye homurdandı.

Arkasından öfkeyle bakan Mitya:

– Uğursuz moruk, fırsatı kaçırttı bana... diye söyleniyordu.

Öğle yemeğine ikisi de bir karış suratla oturdular. Konuşmuyorlardı.

Pavel İvaniç bir yandan mektup sahibine karşı kendini suçlu görüyor, öte yandan bu biricik günah işleme fırsatını yitirdiğine üzülüyordu. Enişteyle kayınbirader birbirlerine içten nefret duyuyorlar-

dı.

Pavel İvaniç karısının neşeli, gülümseyen yüzüne sinirlendi, bu kez hıncını ondan almak istedi.

- Aptallar gibi niye gülüyorsun kendi kendine?

Kadın göz kırptı:

- Sabahki mektup kimdendi dersin?

Pavel İvaniç bozuldu, yadsıma yoluna sapmak istedi. Ama gülmeye devam eden karısı:

- Yo, yalanlar uydurmaya çalışma! diye bağırdı. Ben yazdım bunu, ben!

Pavel İvaniç kızardı, tabağının üstüne eğildi:

- Tatsız şaka...

Karısı gülmeye devam ediyordu:

- Ne yapayım canım. Bugün evi yukardan aşağı silip, esaslı bir temizlik yapacaktık. Sokağa çıkmanızı söylesem, Mitya da, sen de kıyameti koparırdınız. İkinize birer mektup yazdım. Sevine sevine gittiniz, ben de evde rahat rahat çalıştım.

Sonra, kocasıyla kardeşinin surat astığını görünce kahkahalarını tutmaya çalışarak:

- Hem fena mı oldu canım. Temiz hava almış oldunuz; diye ekledi.

KOCA

Manevraya çıkan N. süvari alayı, bir gece için küçük taşra şehri K.'ye konaklamıştı.

Subayların şehirde konaklaması taşra halkı için her zaman önemli, heyecan verici bir olaydır; hepsini ayrı yönlerden çeşitli hayallere sürükler.

Bakkallar bayat, küflü salamlarla raflarda yıllanmış "en âlâ" sardalya kutularını elden çıkarmak umuduna kapılır. Lokantalarla buna benzer yerler sabaha kadar kapanmaz, yabancı müşterilerden olabildiği kadar yararlanmaya bakar. Askerlik şubesi başkanıyla yardımcı ve garnizoncular en parlak üniformalarını giyerler, polisler şaşkın bir halle koşuşup dururlar. Bayanlara gelince – onları ne siz sorun, ne ben anlatayım!

K.'nin bayanları alayın şehre yaklaştığını duyar duymaz ellerindeki işleri, kaynattıkları reçelleri bırakarak soluğu sokakta aldılar. Kılıksızlığa, saç baş dağınıklığına aldıran yoktu! Hepsi alayı karşılamaya koşuyor, çalınan marşı, bando erlerinin borularından değil de, gökten gelen tanrısal bir ezgiymiş gibi içleri titreyerek dinliyorlardı. Birbirlerine, heyecanla:

– Alay... Bir süvari alayı geldi!.. diye müjdeliyorlardı.

Oysaki, bir gece konaklayıp ertesi sabah şafakla yoka çıkacak, K.'ya, K. dolaylarına bir daha uğramayacak bu alayın gelişinde bu kadar sevinecek ne vardı?

Alayın küçük şehre gösterişli girişinden az sonra, subaylar elleri arkasında, şehir meydanında öbekler halinde durmuş, geceleye-

cek yerleri konuşurlarken, K.'nin kalburüstü bayanları sorgu yargıcının evinde toplanmış, gelenleri yana yakıla çekiştiriyorlardı. Nerden, nasıl öğrenmişlerse – alay komutanının evli ve karısından ayrı yaşadığını, yardımcısının eşinin her yıl ölü çocuk doğurduğunu, yaverin bir kontese umutsuzca tutkun olduğunu, bu yüzden hatta canına kıymaya kalkıştığını birbirlerine anlatıyorlardı. Bilmedikleri yoktu! Pencerenin önünden geçen kırmızı mintanlı, çopur bir erin teğmen Rımzov'un emireri olduğunu, subayına ödünç şarap aradığını da biliyorlardı artık. Subayları pek az, ancak sırtlarından gördükleri halde, aralarında yakışıklı, ilgi çekici birinin bile bulunmadığına karar verdiler.

Konuşma konusu tükenince garnizon komutanına haber gönderildi: O gece, Şehir Kulübünde taş çatlasa bir danslı toplantı düzenlenmesini istiyorlardı K.'nin bayanları.

İstekleri yerine getirildi. Böylece akşam, saat dokuzdan başlayarak kulübün önünde bandonun çaldığı dans havalarıyla konuk subaylar şehrin bayanlarını harıl harıl dans ettirmeye koyuldular. Bayanlar sanki kanatlanmış; dans, müzik, mahmuz şıkırtıları sarhoş etmişti onları, geçici ahbaplığa kendilerini öylesine kaptırmışlardı ki şehrin sivil erkeklerini gözleri görmez oldu.

Arka plana itilen kiminin babaları, kiminin kocaları girişte, şişirme büfenin önünde toplanmış, duruma aldırış etmez gibi görünüyorlardı. Bütün bu muhasebeciler, daire müdürleri, renksiz, basurlu, çehre ve gövde züğürdü katipler kusurlarını biliyor, salona sokulmuyorlardı; karılarıyla kızlarının zarif, çevik teğmenlerle dans edişlerini uzaktan seyretmekle yetiniyorlardı.

Kocalar arasında tekel yöneticilerinden Kiril Petroviç Şalikov da vardı. Kısa kesilmiş saçlarıyla, koca kafası, sarkık yağlı dudaklarıyla, daima sarhoş, sıradan ve kötü ruhlu, son derece sevimsiz bir yaratıktı. Gençliğinde üniversiteye gitmiş, Pisarev'in, Dobrolyubov'un yapıtlarını okumuş, başka gençlerle birlikte özgürlük şarkıları söylemişti... Şimdi –kendi deyimiyle– yalnızca 9'uncu memurdu...

Salonun kapısına yaslanarak bakışıyla karısını izliyordu.

Anna Pavlovna ufak tefek, esmerce, otuzluk bir tazeydi. Uzunca burnu, sivri çenesi, kara gözleri vardı. Yüzüne bolca pudra sürmüş, korsesiyle belini alabildiğine sıkmıştı; soluksuz dans ediyordu. Yorulmuştu ama yorulan yalnızca vücuduydu, ruhu değil... Benek benek kızarmış yüzüne taşkın bir neşe, sevinç yayılmıştı!.. Göğsü kabarıp iniyordu; her hareketinde baygın, yapmacıklı bir incelik, bir zarafet vardı. Dans ederken kendini geçmişin anılarına kaptırdığı belliydi. Yıllar önce, enstitüdeyken, okul balolarında dans ederken, hayatta onu bekleyen lükse, debdebeye, yüzde yüz bir kont ya da prens olacak yarınki kocasına ilişkin hayallere, çok geride kalan günlere daldığı belliydi.

Tekelci ona bakıyor, öfkesinden yüzünü buruşturup duruyordu. Kıskandığından değil, başka nedenlerden kızıyordu: İlkin, salonda dans edildiği için kâğıt oynanacak yer kalmamıştı. İkincisi – Şalikov üflemeli sazlardan nefret ediyordu. Ayrıca, subayların sivillere tepeden bakışları sinirine dokunuyordu. Ama en çok karısının yüzüne yayılmış sınırsız bir hazzı belirten ifadeye içerliyordu.

"İnsan tiksiniyor vallahi! diye düşünüyordu Şalikov. Karı kırkına merdiven dayamış, suratına bakmadan pudralara bulanmış, saçlarını kıvırmış, korsasını takmış, kırıtıp duruyor. Dünya güzeli sanıyor kendini!.. Bayıldıydı herkes sana, kart budala!"

Tekelci içinden zehirli alaylarına devam etti:

"Elbette bizim gibi hımbıllara kim bakar artık... Kadro dışıyız. Taşralı ayılarız, hödüğüz... Hanımefendimiz subayların ilgisini çekecek kadar genç daha... Eline fırsat geçmesin, âşıkdaşlık etmeye de kalkar!"

Mazurka başlayınca burnundan soluyan tekelcinin yüzü öfkeden büsbütün çarpıldı. Anna Pavlovna'nın kavalyesi esmer, parlak gözlü, tatarımsı, ablak yüzlü bir yüzbaşıydı. Adam çok ciddi, duygulu bir halle, oyuncak palyaço gibi dizlerini bükerek, yaylanarak oynuyordu. Heyecandan rengi kaçan Anna Pavlovna nazlı bir eda ile kıvrılarak, gözlerini baygın baygın süzerek, yere değmiyormuş gibi görünmek çabasıyla dans ediyordu. O anlarda yeryüzünde, bir taşra şehir kulübünde değil, göğün yedinci katındaydı sanki.

Tekelci dayanamadı artık. Karısını alaya alarak keyfini kaçırmak, ona gerçek halini hatırlatarak, gerçek hayatın şu coşkunluk anlarında gördüğü gibi pespembe olmadığını yüzüne haykırmak için karşı konulmaz bir istek duydu.

– Dur, suratındaki şu alıkca sırıtmayı dondurayım da görsün! Hâlâ okul öğrencisi sanıyor kendini, kartaloz!

Mazurkanın bitmesini bekledi, salona kesin adımlarla girdi, karısının karşısına dikildi.

Anna Pavlovna kavalyesinin yanında oturmuş, elindeki yelpazeyi hafifçe sallayarak işveli işveli göz süzerek Petersburg'daki baloları anlatıyordu. Dudaklarını yürek biçiminde büzerek, "Ben Pötörsbörg'de iken..." diye nazlı nazlı anlatıyordu.

Kocası karşısına dikilip,

– Hadi eve gidelim Anyuta! diye homurdayınca Anna Pavlovna neye uğradığını bilemedi. Birdenbire durakladı; kıpkırmızı oldu, kocasını, "Bu da kimmiş?" gibilerden şaşkın bir bakışla süzdü. Böyle alımsız, çirkin bir kocası olduğundan utandığı her halinden belliydi.

– Eve gidelim; diye yineledi tekelci.

– Niçin canım? Erken daha.

– Rica ederim, eve gidelim.

Adam bunu tok bir sesle, tane tane söyledi, yüzü hırçınlaşmıştı. Anna Pavlovna kuşkulandı:

– Niçin ama? Bir şey mi oldu?..

– Hiçbir şey olmadı, yalnızca senin hemen, şu anda buradan kalkıp eve gitmeni istiyorum; o kadar. Uzatma, rica ederim.

Anna Pavlovna kocasından korkmazdı. Ne var ki, tekelciyi süzen subayın bakışında şaşkınlıkla karışık alayı görünce yerin dibine geçti. Oturduğu koltuktan kalkarak kocasını bir yana çekti.

– Neden gerekti, ne diye gidecekmişim? Saat onbire gelmedi daha...

– Canım öyle istiyor, söyledim ya. Hadi.

– E, saçmalıyorsun artık. Canın istiyorsa git, ben kalacağım.

– Hay hay... Ben de şimdi rezalet çıkarırım.

Karısının yüzündeki coşkun neşe ve mutluluk ifadesinin yavaş yavaş silindiğini, bozularak üzüntü duyduğunu görünce tekelcinin içi açılıyordu.

– Eve gidip de ne yapacağım sanki?

– Hiç. Eve dönmeni istiyorum, o kadar. İstiyorum – keyfim böyle istiyor.

İlkin ayak direyen, kafa tutarcasına konuşan Anna Pavlovna bu sefer alttan almaya, yalnız yarım saat daha kalmaları için kocasına yalvarmaya başladı. Neden dolayı kendisi de bilmediği halde ondan özür diliyor, yemin ediyordu... Çevresindekilere kocasıyla arasında bir tatsızlık çıktığını sezdirmemek için dudaklarında iğreti bir gülümsemeyle, duyulur duyulmaz bir sesle konuşuyordu. Yalnızca on, hatta beş dakika kalacağını yineliyor, ama tekelci dediğinden dönmüyordu:

– Sen bilirsin, istersen kal ama rezaleti göze al!

Anna Pavlovna kocasıyla bu çekişme sırasında birden sönmüş bir balon gibi ufaldı, süzüldü, nerdeyse birkaç yıl yaşlandı. Dokunsalar ağlayacak bir halde, dudaklarını kemire kemire vestiyere yürüdü, giyinmeye başladı. Zamansız gidişine şaşıran ahbapları,

– Hayrola Anna Pavlovna?.. Pek erken...

– Nereye kardeşim, bu saatte gidilir mi? Eğlencenin en kızıştığı zaman gidiyorsunuz. Olmadı bu!

– Başı ağrıyor efendim; diye karısı yerine yanıt veriyordu tekelci.

Karı koca kulüpten çıktılar. Eve kadar hiç konuşmadılar. Karısının ardından giden tekelci, kadının ezilmiş, hüzünlü halini seyrediyor, kulüpte sinirine dokunan taşkın neşesinden eser kalmadığını görünce zafere ulaşmış gibi seviniyordu. Seviniyordu ama içinde de bir eksiklik duyuyordu: kulübe dönüp oradakilerin de keyfini kaçırmayı, neşelerine zehir katmayı candan isterdi. Şu anda karanlık sokaktan, vıcık vıcık çamura bata çıka yürürken yarının da, bugün ve dün gibi, yalnızca votka ve kumardan başka şey getirmeyeceğini; bu hayatın hiçliğini, yavanlığını onlara da duyurmak istiyordu.

Anna Pavlovna yürümüyor, sanki sürükleniyordu. Hâlâ dansla-

rın, müziğin, canlı neşeli konuşmaların etkisindeydi. Hem yürüyor, hem Tanrının ona bu cefayı neden lâyık gördüğünü soruyordu kendi kendine. İçi ezgindi. Kocasının ağır adımlarını duydukça bu adama karşı bütün ruhunu ürperten bir nefret duyuyor, boğulacak gibi oluyordu. Ses çıkarmıyor, suratına fırlatacak en acı, en iğneleyici, aşağılayıcı sözleri bulmaya çalışıyordu. Ama tekelcinin dünyanın bütün aşağılamalarına boş verdiğini de biliyordu. Bu haliyle kendini daha düşkün, düşmanını daha güçlü hissediyordu.

Kulüpten hâlâ oynak, kışkırtıcı dans havaları geliyordu...

GRİŞA

Ömürcüğü topu topu iki yıl sekiz aylık, topaç gibi yumuk bir çocuk olan Grişa dadısının elini sımsıkı tutmuş, bulvardan yürüyordu. İçi pamuklu uzun bir palto, tepesi püsküllü tüylü şapka giymişti. Boynunda atkı, ayaklarında botları vardı. Grişa sıcaktan fena halde bunalmıştı, üstelik alaycı Nisan güneşi tam gözüne geliyordu. Ödlek, beceriksiz adımlarla ilerleyen bu küçük kişinin her halinden şaşkınlık akıyor.

Grişa'nın o güne kadarki evreni dört köşeliydi. Köşelerden birinde onun, öbüründe dadısının yatağı, üçüncüsünde bir iskemle durur. Dördüncü köşede, önünde yanan kandille duvara asılı ikon vardır.

Grişa'nın yatağının altına bakacak olursak kolu kırık bir bebekle bir trampet buluruz. Dadısının yatak olarak kullandığı kocaman sandığın arkasında da epey eşya var: boş makaralar, kâğıt parçaları, kapaksız renkli kutular, kırık bir palyaço...

Grişa'nın evreninde ondan ve dadısından başka Grişa'nın annesiyle evin kedisine sık sık rastlanabilir. Anne kediye, kedi de babanın kürküne benzer; yalnız kürkün kedi gibi kuyruğu ve gözleri yoktur. Çocuk odası adını taşıyan bu evrenden yemek yenilen, çay içilen alana geçilir. Orada Grişa'nın yüksek ayaklı iskemlesiyle duvara asılı kocaman bir saat var. Saatin, olduğu yerde sarkacını sallamaktan başka işi yoktur. Yemek odasından kırmızı koltuklu odaya geçilir. Grişa bunu denemişti. Büyükler, halının üstündeki koyu lekeyi Grişa'ya gösterirken hâlâ tehditle parmak sallarlar... Bu odanın ar-

kasında bir oda daha var, Grişa'nın girmesi yasak olan oda... Orası, Grişa için son derece gizemli bir kişi olan babasının evrenidir. Dadısıyla annesi Grişa'nın kavramına göre yaratıklardır, çünkü onu giydirir, besler, uyuturlar, başından hiç eksik olmazlar. Ama babanın ne işe yaradığı henüz pek anlaşılmamıştır. Gizemli bir kişi daha var, Grişa'nın trampetini getiren teyzesi... Arada bir görünüp kaybolduğu için Grişa onun nereye saklandığını merak etmiş, kaç kere yatağıyla kanapenin altına, dadısının sandığının arkasına bakmış, ama bulamamıştır bir türlü

İlk kez bellemeye başladığı, gözlerini yakan bu yeni evrende Grişa öyle çok baba, anne ve teyzeler gördü ki hangisine koşacağını bilemedi. En çok da şu biçimsiz atlar tuhafına gitmişti. Upuzun bacaklarına olanca dikkatiyle bakıyor, gene de nasıl yürüdüklerine akıl erdiremiyordu. Gözlerini, dadısına çevirerek bu bilmecenin çözümünü ondan umuyordu ama dadı oralı değildi.

Birdenbire müthiş bir gürültüyle bulvardan Grişa'ya doğru yüzleri kıpkırmızı, koltuklarında hamam süpürgeleriyle[1] bir manga asker yaklaştı. Dadının kaçmadığını, ağlamadığını görünce bunların tehlikeli kimseler olmadığını anladı, arkalarından bakarak adımlarını askerlerinkine uydurmaya çalıştı.

Kocaman, iri kafalı, dili dışarda, kuyruklarını havaya dikmiş art arda iki kedi bulvarın karşı yanına koştular. Grişa ilgilendi, kedilerin arkasına takıldı. Ama dadısı hemen omuzuna yapıştı, kaba bir sesle:

– Dur ulan, nereye? Yaramazlığını burada da mı çekeceğiz? diye bağırdı.

Bu kez Grişa'nın gözüne yol kenarında, önünde bir portakal sandığıyla oturan bir nine ilişti. Önünden geçerken aldırışsız bir portakal aldı, yola devam etti. Dadısı buna da yetişti:

– Ne yapıyorsun, eşek! diye elinden portakalı alıp sandığın içine attı.

Grişa ağlamaya hazırlanırken, birdenbire ayağının altında,

1) Rus hamamlarında kese yerine bir çeşit çalı süpürgesi kullanılır.

tıpkı odasındaki kandil gibi parlayan renkli bir cam parçası gördü. Eğilip camı almak için içi gidiyordu ama eline bir şaplak yemek korkusu bu isteğine baskın çıktı.

O sırada tam kulağının dibinde gür, kalın sesin,

- Merhaba canımın içi! dediğini duydu.

Sesin çıktığı yana bakınca uzun boylu, sırtında parlak düğmeli kaputuyla bir adam gördü. Adamın dadısıyla tokalaştıktan sonra yol kenarında durup konuşmaları Grişa'nın nedense pek hoşuna gitti. Güneşli hava, yoldan geçen arabaların gürültüsü, uzun bacaklı atlar, adamın ışıltılı düğmeleri yepyeni, hem de hiç korkulu almayan şeylerdi. Grişa'nın içi sevinç doldu, kahkahayla gülmeye başladı.

Parlak düğmeli adamın kaputunun eteğine yapışarak,

- Hadi gidelim... gidelim!.. diye tutturdu.
- Nereye gidelim, bücür?
- Gidelim! diye direniyor Grişa.

Babasıyla annesini hatta kedisini de birlikte götürmeyi pek isterdi, ama dilini döndürüp anlatamıyor bunu. Grişa'nın isteği tam değilse bile azar azar yerine geliyor. Dadı az sonra bulvardan bir sokağa sapıyor; Grişa'yı henüz karları erimemiş geniş bir avluya götürüyorlar. Parlak düğmeli adam da onlarla birlikte... Kar kümeleriyle su birikintileri arasından dikkatle yürürken kirli, karanlık bir merdivenden yukarı çıkıyorlar.

Duman dolu, kızartma kokan odada bir kadın köfte kızartmaktadır. Kadınla dadı kucaklaşırlar, parlak düğmeli adamı aralarına alarak sedire yerleşirler, fısıl fısıl konuşmaya başlarlar.

Sıkı giyimli Grişa'yı sıcak bastı, bunaldı çocuk... Can sıkıntısından çevresini seyretmeye koyuldu: "Bunlar da ne acaba?.." diye düşünüyordu. Odanın kapkara tavanı, bir köşede iki boynuzlu fırın kancası, hele ocağın kocaman kara ağzı yutacak gibi bakıyordu ona... Grişa korktu ve,

- An-neee! diye çığlığı bastı.
- Patla! diye susturdu onu dadısı.

Ahçı kadın masaya iki kadehle bir şişe, bir tepsi de börek koydu. İki kadınla parlak düğmeli adam kadeh tokuşturup içmeye baş-

ladılar. Kadehler birkaç kez doldu boşaldı, adam bir ahçıyla bir dadıyla şapır şupur öpüştü. Sonra üçü birden, usulca bir şarkı tutturdular.

Grişa böreğe uzandığı için ona da bir dilim verirler. İyice susadığı için böreğini yerken gözünü dadısının kadehinden ayırmıyor. Ahçı kadın kendi kadehini ona uzattı. Grişa bir yudum alınca gözleri yuvalarından fırlayacak gibi oldu. Yüzünü buruşturarak öksürüğe tutuldu, uzun zaman başını, ellerini sallayıp durdu. Ahçı kadın onun bu haline gülmekten katıldı.

Eve dönüşlerinde Grişa annesine, odasının duvarlarına, hatta yatağına, gittiği yeri, gördüklerini anlatmaya çabaladı. Dilinden çok yüzüyle, elleriyle konuşuyordu. Güneşin nasıl parladığını, atların nasıl koştuklarını, korkunç ocağın kara ağzıyla ona nasıl baktığını, ahçı kadının kadehini dikerek nasıl içtiğini olanca taşkınlığıyla yineledi.

O gece bir türlü uyuyamayan Grişa'nın çocuk kafası askerler, kocaman kediler, atlar, yolda ışıldayan cam parçaları, portakal sandıkları, parlak düğmelerle dolup çatlayacak gibi oluyordu. Yatağında durmadan sağa sola dönüyordu, sonunda bu kadar heyecana dayanamayarak ağlamaya başladı.

Annesi elini çocuğun alnına koyarak;

– Ateşin var senin yavrum; neden acaba?.. diye telaşlandı.

Grişa ağlıyordu:

– Soba... Git buradan soba...

– Midesini bozmuş besbelli, dedi annesi ve yeni evrenden edindiği heyecanlı duygularla taşan Grişa'ya bir kaşık Hintyağı verdi.

KÖPEKLİ KADIN

Rıhtımda piyasa edenler arasına yeni birisinin, köpekli bir bayanın katıldığı söyleniyordu. Yalta'da iki haftadır oturan Dmitri Dmitriç Gurov da yeni gelenlerle ilgilenmeye başladı. Verne'de, Paviyonda otururken, rıhtımdan geçen ufak tefek, sarışın, başında beresiyle genç bir kadın gördü; arkasından beyaz bir fino koşuyordu.

Gurov kadına günde birkaç kere Şehir Bahçesi'nde, bulvarda rastlamaya başladı. Başında hep aynı bere, beyaz finosuyla tek başına geziyordu. Kimliğini bilen yoktu, adı "Köpekli bayan" diye geçiyordu.

"Kocasıyla ya da bir ahbabıyla değilse tanışsak fena olmayacak..." diye düşünüyordu Gurov.

Henüz kırkı bulmamıştı, ama oniki yaşında bir kızı, jimnaza devam eden iki oğlu vardı. Erken erken, daha üniversite ikideyken evlendirmişlerdi. Karısı ondan epey yaşlı görünüyordu artık. Uzun boylu, kara kaşlı, dik duruşlu, ağırbaşlı, kendi deyişiyle kafalı bir kadındı. Çok okurdu; kocasına Dmitri değil, Dimitri derdi. Kocası, içinden onu akıl yoksulu, dar kafalı, incelikten yoksun bir kadın sayar, korkardı ondan; evde başbaşa kalmaktan hiç hoşlanmazdı. Karısını çok erkenden aldatmaya başlamıştı, sık sık da yapıyordu bunu. Herhalde bu yüzden, çoğu zaman kadınlara karşı konuşur, yanında kadın sözü edilince,

– Aşağılık yaratıklar! diye keser atardı.

Kadınları dilediği şekilde adlandırmayı, acı deneyimlerinin kendisine verdiği bir hak sayıyor, gene de "aşağılık yaratıkların" yoklu-

ğuna bir gün bile dayanamıyordu. Erkekler arasında sıkılıyor, huzursuzluk duyuyordu. Kadınların yanında açılıyor, konuşma konuları buluyor, kendini son derece rahat hissediyordu. Dış görünüşünde, karakterinde, bütün varlığında kadınları ona yaklaştıran çekici bir güç vardı. Gurov bunu biliyor, aynı çekiciliğe uyarak kadınlara sokuluyordu.

Edindiği gerçekten acı deneyimlerle ötedenberi; hayata tatlı bir heyecan katan, ilk anda hoş, köksüz bir serüvenin kendini bilen, özellikle yaratılıştan ağır, kararsız Moskovalılar için ergeç çözümü güç bir sorun halini aldığını, içinden çıkılmaz bir çıkmaza sürüklediğini bilirdi. Gene de merakını çeken kadınla her karşılaşmasında acı deneyimleri Gurov'un hatırından siliniyor, yaşama isteği ağır basarak ona her şeyi sıradan, hoş ve eğlenceli gösteriyordu.

Bir akşamüstü bahçede yemeğini yerken bereli kadın acelesiz adımlarla yanındaki masaya yaklaştı. Hali tavrı, yürüyüşü, kılığı, saçının taranışı kadının temiz çevreden ve canı sıkılan bir kadın olduğunu gösteriyordu.

Gurov, buraya gelenlerin çoğunun ahlâkça düşüklüğü üzerine anlatılanlarda pek çok yalan olduğunu biliyor, küçümsüyordu. Bu çeşit hikâyeleri, hemen her zaman, günah işlemeye can atıp beceremeyen kimselerin uydurduğunu biliyordu. Ama kadın masasından iki üç adım öteye oturunca Gurov şipşak zaferler, dağ gezintileri hikâyelerini hatırladı. Adını sanını bilmediği bir kadınla geçici bir aşk serüveni pek çekici göründü ona.

Yüzünde tatlı bir gülümsemeyle beyaz finoyu yanına çağırdı. Hayvan masasına koşunca parmağını tehdit eder gibi salladı. Fino hafifçe hırladı, Gurov yeniden parmak salladı. Kadın ona baktı, hemen gözlerini indirdi.

– Isırmaz, dedi ve kızardı.

– Kemik verebilir miyim?

Kadın, evet, anlamına başını salladı. Gurov büyük bir incelikle,

– Çoktandır mı Yalta'dasınız? diye sordu.

– Yo, dört beş gündür.

– Ben ikinci haftayı bitirmek üzereyim...

Kısa bir süre sustular. Kadın, Gurov'un yüzüne bakmadan,

– Vakit çabuk geçiyor ama sıkıcı bir yer, dedi.

– Böyle şikâyetler alışkanlık olmuştur. Halkımız yurdun en ücra, köhne köşelerinde oturur sıkılmaz da buraya gelince "Can sıkıntısı... Tozdan boğuluyoruz..." diye sızlanmaya başlar. Grenada'dan geldiklerini sanırsınız.

Kadın güldü. Yemeğe, konuşmadan, birbirini tanımayan insanlar gibi devam ettiler. Ama yemekten sonra yanyana yürüdüler. Ne gittikleri yola, ne açtıkları konulara önem vermeden serbest, hayatından hoşnut insanlar gibi, neşeli şakalarla süslü bir konuşmaya başladılar. Rıhtımda gezerken sözü denizi aydınlatan ışıkların tuhaflığına getirdiler. Suda ılık, yumuşak bir eflatun renk vardı. Mehtabın ışığı yaldızlı bir çizgi halinde suya düşmüştü. Sıcak günden sonra kesilmeyen boğucu havasızlıktan sızlandılar.

Gurov Moskovalı olduğunu, filoloji okuduğu halde bankada çalıştığını, vaktiyle özel bir opera tiyatrosuna girmeye hazırlanırken vazgeçtiğini, Moskova'da iki evi olduğunu anlattı. Kadından, çocukluğu Petersburg'da geçmişken S.'de evlendiğini, iki yıldır orada oturduğunu öğrendi. Yalta'da bir ay kalacak; dinlenmek isteyen kocası da gelirse birlikte döneceklerdi. Kocasının görevinin eyalet komisyonunda ne olduğunu bir türlü anlatamıyor, buna kendisi de gülüyordu. Gurov'un öğrendiklerinden biri de kadının adının Anna Sergeyevna olduğuydu.

Otele dönünce kadını düşündü: Yarın yüzde yüz karşılaşacaklardı... Böyle olması gerekirdi. Yatarken, henüz pek uzak olmayan bir geçmişte Anna'nın, bugün kızı gibi, bir Enstitüde[1] öğrenci olduğu aklına geldi. Yabancı bir erkekle konuşup gülerken ne kadar çekingen, utangaç hali vardı! Gurov onun, karşısındaki erkeğin belirli bir maksatla çevresinde dolaşıp gözlerinin içine baktığını pekâlâ farkettiğini ve bu halin başına ilk olarak geldiğini kestirebiliyordu.

1) Eski Rusya'da Enstitüler yalnız soyluların kızlarının gittiği yatılı orta öğretim okullarıydı.

İnce narin boynunu, güzel gri gözlerini hatırladı. Dalarken, "Acındıran bir yönü var..." diye düşündü.

II

Gurov'la Anna Sergeyevna'nın tanışması üstünden bir hafta geçti. Bir bayram günüydü. Evlerin içi insanı boğacak gibi sıcaktı, sokakta toz bulutları kaldıran rüzgâr şapkaları uçuruyordu. Bütün gün susuzluktan bunalmışlardı. Gurov ikide bir pavyona uğruyor, Anna Sergeyevna'ya kâh soğuk şerbet, kâh dondurma sunuyordu.

Akşamüstü rüzgâr biraz yatışınca vapurun gelişini seyretmek için mendireğe çıktılar. İskele kalabalıktı; ellerinde çiçek demetleriyle seçkin bir yolcuyu karşılamaya gelenler vardı. Yalta'nın süslü kalabalığı burada bütün özellikleriyle kendini gösteriyordu: genç işi giyinmiş yaşlı bayanlar, bol bol generaller...

Deniz çırpıntılı olduğu için vapur gecikerek, güneşin batışından sonra geldi, bir süre rıhtıma yanaşamadı. Anna Sergeyevna vapuru, içindeki yolcuları saplı gözlüğüyle süzüyor, tanıdığı kimseleri arıyor gibiydi. Gurov'la konuşurken gözleri ışıl ışıldı. Çok konuşuyor, kısa soruları yanıtlamadan başka konuya atlıyordu. Sonunda, kalabalığın içinde saplı gözlüğünü yitirdi.

Renkli kalabalık dağılmaya başlamıştı. Hava kararda, yüzler seçilmiyordu artık, rüzgâr büsbütün kesildi. Gurov'la Anna Sergeyevna, vapurdan çıkacak birisi daha varmış gibi hâlâ durmuş, o yana bakıyorlardı. Ama Sergeyevna konuşmuyordu, Gurov'a bakmadan, sessizce elindeki çiçekleri kokluyordu.

– Hava düzeldi akşamüstü, dedi Gurov. Ne yapalım şimdi? Bir yere gitsek...

Anna Sergeyevna ses çıkarmadı.

Gurov gözlerini ona dikti, sonra ansızın kolları arasına aldı, dudaklarından öptü. Burnuna çiçeklerin kokusu geldi. Gören olup olmadığını anlamak için korkuyla bakındı. Yavaşça,

– Size gidelim, dedi.

Hızlı adımlarla yürüdüler.

Anna Sergeyevna'nın odası sıcaktı. Japon mağazasından aldığı lavantanın kokusu içeriyi doldurmuştu. Gurov kadına bakıyor, hayattaki rastlantıları düşünüyordu. Geçmişte kalan anıları arasında şen, şuh, geniş yürekli, aşktan neşelenen, kısa da olsa verdiği mutluluk için gönül borcu duyarak sevişen kadınlar vardı. Kimisi bu işi karısı gibi dıştan, gereksiz gevezelikle, birtakım pozlarla, isterik hallerle sanki aşk, şehvet herkesce duyulan bir duygu değil de bambaşka olağanüstü önem taşıyan bir şeymiş gibi yapardı... Sevıştiği kadınlardan iki üç tanesinin göz kamaştıran güzelliğe sahip oldukları halde duygusuz, yalnızca hayattan ne koparırsak kârdır düşüncesiyle yırtıcı bir hayvan örneği kollarına atıldığını anımsadı. Bunlar ilk gençliği geçmiş, kaprisli, dediği dedik, pek de aklı başında olmayan kadınlardı. Gurov onlardan soğuduğu zaman güzellikleri bile batar, iç çamaşırlarındaki dantelleri balık pulları gibi görmeye başlardı.

Şimdi tam bir ürkeklikle, gençliğin deneyimsizliğiyle karşılaşıyordu. Huzursuzluk, şaşkınlık duyuyordu, sanki dışardan kapıya vuran birisi keyif kaçırmıştı...

"Köpekli kadın" - Anna Sergeyevna olaya tam bir düşüş gözüyle bakmış, bunu pek ciddiye almıştı. Gurov'a bu hal tuhaf, yersiz görünüyordu. Kadının rengi solmuş, yüz çizgileri derinleşmiş, iki yandan sarkan uzun saçlarıyla kederli bir halle düşünceye dalmıştı. Bu haliyle eski tablolardaki günahkâr kadınları andırıyordu.

– Çok kötü, dedi. Herkesten önce siz beni ayıplayacaksınız şimdi...

Masada bir karpuz vardı. Gurov bir dilim keserek acelesiz yemeye başladı. Belki yarım saat hiç konuşmadan oturdular.

Anna Sergeyevna'nın gerçekten dokunaklı bir hali vardı. Namuslu, saf, hayatta az şey görmüş bir kadın temizliği akıyordu üstünden. Masada yanan mum yüzünü zayıf bir ışıkla aydınlatıyordu, içinin rahat olmadığı belliydi.

– Neden saymayacakmışım seni, dedi Gurov. Ne dediğini bilmiyorsun kuzum.

– Tanrı bağışlasın beni! dedi Anna Sergeyevna; gözleri doldu – Korkunç şey bu!..

– Kendini özürlü göstermek ister gibi konuşuyorsun.

– Ne özürü?.. Kötü, bayağı bir kadınım; kendimden nefret ediyorum... Özürü düşünen kim! Kocamı değil, kendimi aldattım. Hem de şimdi, şu anda değil, çoktandır aldatıyorum. Kocam belki namuslu, iyi bir adam ama yalnızca bir uşak... Ona vardığım zaman yirmi yaşındaydım. İçimi merak kemiriyordu: yaşamak istiyordum. Ama daha iyi bir şey istiyordum... "Başka, daha iyi bir hayat var!" diyordum kendi kendime. Yaşamak, yaşamak istiyordum... meraktan bitiyordum! Siz bunu anlayamazsınız... Sonra meraktan duramaz oldum. Kocama hasta olduğumu söyledim, buraya geldim. Burada afyon içmiş gibi, çılgın gibi oraya buraya attım kendimi... Şimdi artık herkesin kötüleyebileceği bayağı, aşağılık bir kadın oldum.

Gurov'un onu dinlemekten canı sıkıldı. Kadının saf saf anlatışı, beklenmedik, yersiz pişmanlığı sinirine dokunuyordu. Gözlerindeki yaşı görmese bunu bir şaka ya da yapmacık, rol sayacaktı.

– Ne demek istediğini anlamıyorum ki... dedi.

– Bana inanın; yalvarırım size, inanın bana! Temiz, namuslu hayatı severim, günahtan tiksinirim, ne yaptığımı bilmiyorum... Halkın, şeytana uymak dediği bu... Şeytana uydum ben de...

– Yeter canım, yeter artık! diye mırıldanıyordu Gurov.

Kadının korkulu gözlerine bakarak onu öpüyor, hafif, tatlı bir şeyler fısıldıyordu. Anna Sergeyevna yavaş yavaş yatıştı, eski neşesini buldu; ikisi de keyifli keyifli gülmeye başladılar.

Sokağa çıktıkları zaman rıhtımda bir tek insan yoktu. Şehir, içindeki servilerle ölü gibiydi. Yalnız denizin kıyıya çarparak çıkardığı sesler duyuluyor, dalgalar üzerinde, uykulu bir göz gibi donuk donuk ışıldayan küçücük feneriyle bir mavna sallanıyordu.

Yakaladıkları bir arabayla Oreanda'ya gittiler.

– Demin senin soyadını öğrendim, dedi Gurov. Otelin girişindeki kayıtta, "Fon-Dideritz" yazılı. Kocan Alman mı?

– Değil, dedesi Almanmış, kendisi ortodoks.

Oreanda'ya varınca kiliseye yakın bir banka oturarak denizi seyrettiler. Konuşmuyorlardı. Yalta sabah sisi arasında belli belirsiz seçiliyordu, dağ tepelerindeki bulutlar hareketsizdi. Ağaç yap-

rakları kıpırdanmıyor, cırcırlar var güçleriyle cırlıyordu. Aşağıdan duyulan denizin birörnek boğuk uğultusu bizi bekleyen sonsuz sessizliği, son uykuyu anımsatmak ister gibiydi... Yalta'nın, Oreanda'nın henüz var olmadığı zamanlar, şimdi ve bizim yeryüzünden sileneceğimiz günler... Denizin boğuk homurtuları aşağıdan hep aynı kayıtsızlıkla duyulacak, dalgalar kabarıp inecek... Kimbilir, belki ruhumuzun kurtuluşunu, yeryüzündeki hayat akımını, sürüp giden yetkinliği sağlayan da doğadaki bu değişmezlik; hayata, ölüme karşı ilgisizliktir...

Gurov yanında oturan genç, sabahın ilk ışıklarında büsbütün güzelleşen, çekici görünen kadının varlığından tatlı bir huzur duyuyor; denizle dalgaların, bulutlarla göğün enginliğindeki büyülü güzelliği içine sindirmek ister gibi bakarak düşünüyordu: "Yaşamanın yüksek amaçlarına ulaşmak için onurumuzu yitirmeden davrandığımız zaman hayat ne kadar da güzel!"

Gece bekçisine benzer bir adam yanlarına sokularak bir an baktı ve geçti. Bu küçük ayrıntı oradaki oturuşlarına gizemli bir güzellik ekledi.

Gün ışırken Feodosya'dan Yalta'ya giden vapur göründü; ışıkları söndürülmüştü. Anna Sergeyevna sessizliği bozarak,

– Çiy düştü... dedi.

– Evet. Dönelim artık.

Şehre döndüler.

O günden sonra her gün rıhtımda buluşup birlikte öğle, akşam yemeği yiyor, gezmeye çıkıyor, denizi seyrediyorlardı. Anna Sergeyevna uykusuzluğundan, çarpıntısından şikâyet ediyor, kâh kıskançlıkla, kâh Gurov'un onu saymadığı kuşkusuyla hep ayni sorularla onu sıkıştırıyordu. Gurov çoğu zaman bulvarda parkta oturdukları sırada ortalık ıssızlaşınca kadına birdenbire sarılıyor, çılgınca öpmeye başlıyordu. Başıboş akıp giden zaman, güpegündüz hırsızlama sevişmeler, sıcak hava, denizin kokusu, çevrelerinde güzel giyimli, aylak insan kalabalığı, Gurov'u bambaşka bir adam yapmıştı. Anna Sergeyevna'ya boyuna güzelliğinden, çekiciliğinden söz açıyor, taşkın bir tutkuyla okşuyor, yanından bir adım ayrılmıyordu. Genç ka-

dın ikide bir düşünceye dalıyor, Gurov'un onu küçümseyip hiç sevmediğini, yalnızca bayağı bir kadın gözüyle baktığını açıkça söylesin diye yalvarıyordu.

Hemen hemen her akşam geç vakit şehir dışına, Oreanda'ya ya da çağlayana gidiyorlardı. Gezintileri her seferinde başarılı, duyuşları güzel, etkili idi. Her gün Anna Sergeyevna'nın kocasının çıkıp gelmesini bekliyorlardı. Fakat bir gün Bay Fon-Dideritz'in gözlerinden rahatsızlandığı haberi geldi, karısının bir an önce eve dönmesi için yalvarıyordu. Anna Sergeyevna telaşlandı:

– Gitmem gerek, diyordu Gurov'a. Ne yapalım, kader bu...

İstasyona arabayla gitti. Gurov onu geçirdi. Yol akşama kadar sürdü. Anna Sergeyevna eksprese binip ikinci kampana çalarken, pencereden dışarıya eğilmiş,

– Bir kere daha bakayım size... bir kerecik... Şöyle!.. diye yineliyordu.

Ağlamıyordu; kederli, hasta gibiydi, yüz çizgileri ince ince titriyordu.

– Sizi düşüneceğim... hatırlayacağım... Hoşça kalın. Bir kusurum olduysa bağışlayın. Temelli ayrılıyoruz artık; böyle gerekiyor. Keşke hiç karşılaşmasaydık... Haydi Tanrıya emanet olun canım!

Tren hızla uzaklaştı. Işıkları çabucak kayboldu, bir dakika sonra sesi bile duyulmaz oldu. Sanki her şey tatlı hayaliyle çılgınlığını bir an önce unutturmak için Gurov'a karşı sözleşmiş gibiydi... Peronda tek başına karanlığa bakıyor, çevredeki cırcırların seslerini, telgraf tellerinin uğultusunu, uykudan yeni uyanmış insan haliyle dinliyordu. Serüvenlerine bir yenisinin katıldığını ama şimdi onun da yalnızca bir anı olduğunu düşündü. Üzgün, hüzünlüydü, biraz da pişmanlık duyuyordu: yüzünü bir daha göremeyeceği bu genç kadın onunla mutlu olamamıştı. Gerçi kırmazdı onu, candandı, ama ne de olsa arada bir ufak tefek alayları, hayatından hoşnut hem de yaşça ondan aşağı yukarı iki kat büyük bir erkeğin kabaca davranışları olmuştu. Oysaki Anna Sergeyevna, iyiliğini, olağanüstü yüceliğini ağzından düşürmüyordu. Besbelli Gurov'u olduğundan başka görüyordu... Şu halde elinde olmadan aldatmıştı kadını!

İstasyonda tam bir sonbahar havası vardı, serin bir akşamdı.

Gurov perondan inerken, "Ben de Kuzey yolunu tutayım artık..." diye düşünüyordu.

III

Eve dönüşünde Moskova'yı kışlamış buldu. Sobalar yanıyordu, sabah çocuklar okula hazırlanıp çaylarını içerken hava karanlıktı, dadıları onları uğurlayana kadar ışığı yakıyordu. Soğuğun da hatırı sayılırdı. Kar yağmaya başlayınca, kızaklara ilk binildiği gün bembeyaz toprağa, evlerin beyaz damlarının seyrine doyum olmaz! Yumuşak havayı sindire sindire içinize çekersiniz, o sırada ilk gençlik yılları hatırınıza gelir. Kırağıdan bembeyaz olmuş yaşlı ıhlamurlar, akağaçlar daha sevimli görünür; servi ve palmiyelerden daha cana yakın olurlar; onlara bakınca ne dağlar ne deniz aklınıza gelir.

Gurov doğma büyüme Moskovalıydı; Moskova'ya güzel, soğuk bir günde döndü. Kürkünü, sıcak eldivenlerini giyip Petrov Bulvarında bir tur attı. Kilisenin cumartesi akşamı çanlarını dinledikten sonra birkaç gün önceki yolculuğu, orada olanların etkisi tümüyle silindi. Yavaş yavaş Moskova hayatına daldı; her gün başka şehirlerden gelen üçer gazeteyi baştan sona okuyordu. Lokantalara, kulüplere, şölenlere, jübilelere gitmek isteği uyandı. Evine ünlü avukatlarla artistlerin girip çıktığını, Doktorlar Kulübünde ünlü bir profesörün oyun arkadaşı olduğunu düşündükçe gurur duyuyordu.

Hele bir ay daha geçsin. Anna Sergeyevna anılarının en uzak köşesinde geçmişin kalın perdesine bürünecek; arada bir, başkalarıyla olduğu gibi, dudaklarında duygulu bir gülümsemeyle düşlerine girecek...

Gelgelelim, bir aydan fazla geçtiği, kış iyice bastırdığı halde Anna Sergeyevna'dan sanki bir gün önce ayrılmış gibiydi, anıları günden güne canlanıyordu. Çalışma odasında, akşam sessizliği basınca, derslerini hazırlayan çocukların gürültüleri, bir şarkı, lokantada çalan org, uzaktan gelen rüzgârın uğultusu bütün anılarını bir anda canlandırıyordu. Anna Sergeyevna'yı düşte görmüyordu artık,

kadın günlük hayatına girmişti, gölgesi gibi ardından adım adım izliyordu onu. Gözlerini kapayınca canlı gibi karşısındaydı; hem olduğundan daha genç, daha çekiciydi. Akşamları kitap dolabının raflarından, şöminenin mermer tablasından, odasının kâh şu kâh öbür köşesinden bakıp duruyordu... Gurov, soluk alışını, elbisesinin tatlı hışırtısını duyuyordu. Sokakta, ona benzeyen kadınlara rastladığı oluyordu; gözlerini dakikalarca onlardan ayıramıyordu.

Anılarını birisiyle paylaşmak için dayanılmaz bir istek duyuyordu. Evde açılamazdı doğallıkla. Dışarda da bu konuları paylaşacağı candan bir dostu yoktu. Apartman komşularıyla ya da bankadaki memur arkadaşlarıyla konuşamazdı ya! Hem ne diyebilirdi: O zaman seviyor muydu? Anna Sergeyevna ile ilişkilerinde ince, şiirli ya da herhangi ilgi çekici bir yön var mıydı?.. Aklı hep bunlarda olduğu için topluluklarda elinde olmadan en çok aşkla, kadınlarla ilgili konular açıyordu. Kimse bunun nedenini anlayamıyor, yalnız karısı kara kaşlarını oynatarak:

– Züppece konular bunlar; hiç yakışmıyor sana Dimitri, diyordu.

Bir gece Doktorlar Kulübü'nden bir oyun arkadaşıyla çıkarken, dayanamadı:

– Bilseniz, Yalta'da öyle nefis bir kadınla tanıştım ki... diye başladı, ama kızağa binmiş, yol almak üzere olan arkadaşı birdenbire ona doğru dönerek:

– Size bir şey söyleyeyim mi Dmitri Dmitriç? diye sözünü kesti.

– Buyrun.

– Demin söylediğiniz doğruydu: Yediğimiz balık bayatçaydı.

Aslında pek sıradan olan bu sözler, Gurov'a nedense pek dokundu, bayağı, iğrenç buldu. "Ne yabani insanlar bunlar! Yaşadıkları hayat da öylesine... Gündüzleri renksiz, heyecansız; geceleri kumarla, pisboğazlıkla, içkiyle geçiyor. Konuştukları incir çekirdeği doldurmuyor, çiğnenmiş konular... En iyi, verimli olabilecek yıllarımız böyle geçiyor. Sonunda hayatımız güdükleşip yavanlaşıp saçmalık haline geliyor. Bu sıradan çevreden isteseniz de kurtulamazsı-

nız, tımarhaneye ya da hapishaneye düşmüş gibisiniz!"

Gurov o gece hiç uyuyamadı. İçin için kızdı kendi kendine, ertesi gün akşama kadar baş ağrısı çekti. O geceyi başka uykusuz geceler izledi. Kâh düşünceye dalıp yatağında oturuyor, kâh bir aşağı bir yukarı odada dolaşıyordu. Evden, ailesinden, çalıştığı bankadan bıkkınlık gelmişti. Ne bir yere gitmeyi, ne kimseyle iki söz etmeyi canı istemiyordu.

Aralık ayında, tatilde, yola hazırlandı. Karısına, ahbaplarından bir gencin işine aracılık etmek için Petersburg'a gideceğini söyleyerek S.'ye gitti. Niçin gittiğini kendisi de iyice bilmiyordu. Anna Sergeyevna'yla bir buluşma fırsatı kollayacaktı.

S.'ye sabah geldi. Yerleştiği otelin en iyi odasının tabanı boz çuhayla kaplıydı.Masanın üstünde, tozdan külrengi olmuş bir atlı heykelcikle süslü mürekkep hokkası vardı; atlı havaya kaldırdığı elinde, şapkasını tutuyordu, başı yoktu...

Gurov kapıcıdan gereken bilgiyi aldı: Fon-Dideritz'ler otele oldukça yakın, Staro-Gonçarnaya sokağında, kendi evlerinde oturuyorlardı. Zengin sayılırlardı, atları, arabaları vardı. Şehirde gözde bir kişiymiş bay Dideritz. Kapıcı, adamın adını "Dırdırıtz" diye söylüyordu.

Gurov ağır ağır, acele etmeden Staro-Gonçarnaya sokağına yollandı, evi kolayca buldu. Dideritz'lerin evinin tam karşısında, üstü çivi dolu boz bir tahtaperde yükseliyordu. Bakışını evin pencerelerinden çirkin tahtaperdeye çevirerek, "Doğrusu insanı evinden kaçıracak kadar soğuk bir nesne..." diye düşündü.

Tatil günü olduğu için Anna Sergeyevna'nın kocası evde olabilirdi. Olamasa da, kapılarını çalıp kadını şaşkınlığa uğratmak uygun değildi. Mektup yollamak büsbütün tehlikeliydi, adamın eline geçer, her şey mahvolurdu... Sonunda işi rastlantıya bırakmaya karar verdi.

Gurov, sokağın karşı yanından tahtaperde boyunca yavaş adımlarla dolaşarak pencereleri gözlemeye başladı. Bir aralık avluya bir dilenci girmişti, ama köpeklerin saldırısına uğrayınca tersyüz dönüverdi. Bir saat sonra içerden hafiften piyano sesi duyuldu. Belki An-

na Sergeyevna çalıyordu?.. O aralık sokak kapısı açıldı, içerden yaşlı bir kadın çıktı, arkasından Gurov'un eski ahbabı – beyaz fino koşuyordu. Bir an köpeği çağıracak oldu, ama heyecanından hayvanın adını anımsayamadı. Sokakta dolaşmaya devam etti. Sevimsiz tahtaperdeden gitgide daha çok nefret ediyordu. Anna Sergeyevna'ya da kızmaya başladı. Kadının onu çoktandır unuttuğunu, belki başka birisiyle gönül eğlendirdiğini düşünüyordu. "Bu sevimsiz tahtaperde Tanrı'nın günü gözünün önünde olunca ne yapsın kadın!"

Öfkeli öfkeli otele döndü. Kararsızlık içinde uzun bir süre kanapede oturdu, sonra yemeğini yedi, uzanıp epey kestirdi.

Uyandığı zaman, akşam olmuştu. Kararmış pencerelere bakarken, "Benimki de anlamsızlık; bu kadar uyuyacak ne vardı sanki, koca gece ne yapacağım şimdi?" diye söylendi kendi kendine.

Ucuz, hastane battaniyelerini andıran boz battaniyeyle örtülü yatağa oturmuş, "İşte sana Köpekli Bayan... Serüvene susamıştın... Bundan iyisi can sağlığı!.." diye kendi kendiyle alay ediyordu.

Sabah trenden inince istasyonda renkli bir tiyatro afişi gördüğünü hatırladı. "Geişa" operetinin ilk temsili vardı o akşam. Gurov, "Galalara giderler herhalde..." diye düşündü, tiyatroya gitmeye karar verdi.

Tiyatro tıklım tıklımdı. Bütün taşra tiyatrolarında olduğu gibi salonun ortasındaki kristal avize bir sis bulutuyla kaplıydı. Balkonun gerilerinden uğultular geliyordu. Parterin birinci sıra koltuklarının yanında şehrin züppeleri elleri arkada, ayakta boy gösteriyorlardı. Valinin locasında, ön planda, omuzlarında kürküyle valinin kızı kurulmuştu. Vali, alçakgönüllülükle locanın perdesinin arkasına çekilmişti, yalnızca elleri görünüyordu. Sahnenin perdesi hafifçe dalgalanıyor, orkestranın akort sesleri duyuluyordu. Gurov dikkat kesilmiş, salona girip yerlerine geçenler arasında Anna Sergeyevna'yı gözlüyordu.

Sonunda o da geldi, üçüncü sıraya geçip koltuğun birine oturdu. Gurov'un onu görür görmez yüreği daraldı, bu kadının onun için dünyada en yakın, en sevgili, en değerli varlık olduğunu anladı. Evet, taşralı kalabalığı içinde bile hiçbir bakımdan göze çarpmayan

bu ufak tefek kadın, hayatını doldurmuştu. Kederi, sevinci, hayattan beklediği biricik mutluluk olmuştu... Gurov kötü orkestranın amatörce keman gıygıylarını dinlemiyor, bu kadını neden bu kadar güzel bulduğunu düşünüyor, düşündükçe hayalleri genişliyordu.

Anna Sergeyevna salona henüz yaşlı denmeyecek bir erkekle girmişti. Çok uzun, kamburumsu; kısa favorileriyle tepesi açık bir adamdı. Yürürken her adımda selam verir gibi kafasını sallıyordu. Anna Sergeyevna'nın yanındaki koltuğa oturduğuna göre kocası; Yalta'da acı bir duyguya kapılarak "uşak" diye nitelediği kocası olmalıydı. Gerçekte uzun, kamburlaşmış gövdesiyle favorilerinde, dazlaklığında uşaklara özgü bir hal vardı. Tatlı bir gülümsemeyle çevreyi seyrediyordu; yakasına tıpkı garsonların numara plakası gibi bir bilimler kurumunun rozeti iliştirilmişti.

Bay Fon-Dideritz, birinci perdeden sonra cigara içmek için dışarı çıkınca Anna Sergeyevna yalnız kaldı. Gurov hemen yanına gitti. Zoraki bir gülümsemeyle, titrek bir sesle:

– Merhaba, dedi.

Anna Sergeyevna onu görünce sapsarı oldu. Gözlerine inanamıyor gibiydi, dehşet dolu bakışını ayırmıyordu ondan. Bayılmamak için kendini tuttuğu belliydi. Saplı gözlüğüyle yelpazesini tutan eli katılmış gibiydi. İkisi de konuşmuyordu. Anna Sergeyevna yerinden kıpırdamıyor, Gurov kadının halinden ürkmüş, yanına oturmaya cesaret edemiyordu.

Anna Sergeyevna, birdenbire koltuğundan doğrulup giriş kapısına yürüdü. Gurov arkasından çıktı. Rastgele yürüyorlardı. Birtakım koridorlardan geçiyor, merdivenlerden inip çıkıyorlardı. Karşılarında resmi giyimli, göğüslerinde rozetler, nişanlarla adliyeciler, öğretmenler, eyalet memurları, süslü kadınlar gelip geçiyordu. Kürklü paltolar asılı vestiyerden geçerken açık bir kapıdan esen rüzgârın getirdiği cigara kokusu genizlerini doldurdu. Yüreği hızla çarpan Gurov acı bir sabırsızlıkla, "Tanrım, bütün bu insanlar, orkestra yok olsa şimdi!" diye düşündü.

Anna Sergeyevna üzerinde "Anfiye giriş" yazılı dar, karanlık merdivende durdu. Hâlâ benzi uçuk, şaşkın, tıkanır gibi soluyarak:

– Korkuttunuz beni... çok korkuttunuz! dedi. Neden geldiniz buraya? Niçin?

Gurov alçak sesle, çabuk çabuk:

– Beni dinleyin Anna... diye başladı. Yalvarırım size, anlayın beni...

Kadın korktu, yalvarış, sevgi dolu bakışını ona dikti. Söylediğini duymamış gibi:

– Ne acı içindeyim, diye devam etti. Bu zamana kadar hep sizi düşündüm, sizi düşünerek yaşadım. Oysaki, unutmak istiyordum... Ne diye geldiniz, niçin?..

Yukarda, sahanlıkta iki jimnaz öğrencisi aşağı bakarak cigara içiyordu. Gurov, çevreyi kollayacak halde değildi. Anna Sergeyevna'yı kendine çekerek yüzünü, ellerini öpmeye başladı.

Kadın dehşet içinde çırpınıyor, onu itmeye çalışıyor:

– Tanrım, ne yapıyorsunuz... ne yapıyorsunuz!.. diye kekeliyordu. Çılgınız, ikimiz de... Gidin buradan; bugün, hemen şimdi gidin! Yalvarırım size, gidin!.. Aman, birisi geliyor...

Gerçekten merdivenden birisi çıkıyordu.

Anna Sergeyevna fısıldayarak:

– Gitmeniz gerek, diye devam etti. Duydunuz mu, Dmitri Dmitriç? Ben bir aralık Moskova'ya gelirim. Hiçbir zaman mutlu değildim, şimdi büsbütün bedbahtım, asla mutlu olamayacağım, asla! Bari daha fazla acı çektirmeyin bana, ne olursunuz? Söz veriyorum, Moskova'ya geleceğim... sizin için... Şimdi ayrılalım artık canım benim, güzel sevgilim, ayrılalım!

Gurov'un elini sıktıktan sonra hızla inmeye başladı. İnerken başını sık sık çevirerek Gurov'a bakıyordu. Bakışı, gerçekten mutlu olmadığını açıklıyordu. Gurov biraz daha kaldı orada. Sonra ortalık sessizleşince vestiyerden paltosunu alarak tiyatrodan çıktı.

IV

Anna Sergeyevna sözünü tuttu, Moskova'ya geldi. Daha sonra da kocasına, kadın hastalığının tedavisi için ünlü bir profesörü gör-

mek bahanesini uydurarak iki, üç ayda bir S.'den Moskova'ya gelmeye başladı. Kocası yolculukların nedenine kâh inanıyor, kâh inanmıyordu.

Anna Sergeyevna, Moskova'da "Slav Pazarı"na iniyor, hemen Gurov'a adam koşturup haber veriyordu. Gizlice buluşuyorlardı.

Bir seferinde Gurov mektubunu çok geç aldığı için buluşmaları ertesi sabaha kaldı. Karlı bir kış sabahıydı. Yolunun üstünde olduğu için kızını okula bırakmak istedi. Birlikte yürüdüler. Islak, yumuşak bir kar yağıyordu.

– Bak, sıcaklık üç derece olduğu halde kar yağıyor; dedi Gurov kızına. Ama bu yeryüzündeki derece, havanın üst tabakalarında ısı derecesi azalır.

– Kışın neden gök gürlemez, baba?

Gurov bunu da anlattı. Kızıyla şundan bundan konuşurken bir yandan da sevdiği kadınla buluşmaya gittiğini, bundan bir tek canlının haberi olmadığını, belki de hiçbir zaman kimsenin bilemeyeceğini düşünüyordu.

Kızını okula bırakan Gurov, "Slav Pazarı" oteline gitti. Paltosunu aşağıda bırakarak yukarı çıktı, Anna Sergeyevna'nın kapısını hafifçe vurdu.

Anna Sergeyevna onun sevdiği gri elbiseyi giymişti. Yol, bekleme yorgunluğu yüzünü soldurmuştu; geceden beri bekliyordu... Gurov'u görür görmez kollarına atıldı. Yıllık bir özlemden sonra kavuşmuşlar gibi birbirlerine sımsıkı sarıldılar. İlk konuşan Gurov oldu:

– E anlat bakalım, nasılsın? Ne yapıyorsun orada?

– Dur canım, anlatacağım hepsini... Anlatacağım... biraz kendime geleyim.

Anna Sergeyevna ağlamaktan konuşamıyordu. Başını öteye çevirmiş, gözlerini mendiliyle siliyordu.

"Ağlasın biraz, açılır..." diye düşündü Gurov. Zile basarak çay ısmarladı, koltuğa yerleşti. Çay geldiği zaman bile Anna Sergeyevna hep yüzü pencereye dönük, ayakta duruyor, ağlıyordu. Kavuşma heyecanından; vaktiyle yanlış kurulmuş, mutluluklarını engelleyen

hayatları için ağlıyordu... Bu kaçamak hırsızlama buluşmaların sonu nereye varacaktı?

– Ağlama artık canım, bak ne söyleyeceğim sana! dedi Gurov.

Ne söyleyebilirdi ki? Sevgilerinin bir sona bağlanamayacağını biliyordu. Anna Sergeyevna gittikçe daha çok bağlanıyordu ona, tapıyordu nerdeyse. Ayrılma olasılığını aklından bile geçirmiyordu.

Gurov, kadını kendine çekti. Hem sevmek, hem de biraz şakalaşmak isteği ile omuzlarından yakaladığı anda gözleri birdenbire karşı duvardaki aynaya gitti, kendini gördü aynada...

Saçları ağarmaya başlamıştı. Son birkaç yıl içinde bu derece kötüleyip çöktüğünü ilk olarak farkediyordu. Ellerinde ince ürpertilerle kıvranan omuzlar sıpsıcaktı... Kadın henüz ateşli, arzu doluydu... Gurov, onun da yakında solmaya başlayacağını düşündü; güzelliğine, inceliğine şimdiden acıdı, yüreği sızladı. İçinde, sevişmelerine bu taze çağda son vermek için dayanılmaz, acı bir istek uyandı. Keşke Anna Sergeyevna bu kadar sevmeseydi onu! Ama ötedenberi karşılaştığı kadınların hepsi böyle, asılırcasına bağlanırdı ona. Bu da, olduğundan başka, hayallerinde yarattıkları erkeği onda sevdikleri içindi. Aldandıklarını farkedince de sevmeye devam ederlerdi... Hiçbiri mutlu olmamıştı onunla, o da hiçbirini gerçekten sevmemişti şimdiye kadar. Hayatta aşktan başka her şeyi tatmıştı. Ancak, şimdi, saçları kırlaşmaya başlarken ilk olarak gerektiği gibi, gerçek aşkla seviyordu.

Anna Sergeyevna ile aynı kandan iki insan gibi, ideal bir karıkoca, candan iki arkadaş gibi sevişiyorlardı. Birbirleri için yaratıldıklarına inanıyor, ayrı ayrı evlenerek ayrı yaşamak zorunda oluşlarını talihin en büyük haksızlığı sayıyor, isyan ediyorlardı. Kendilerini tıpkı göç sırasında yakalanıp ayrı kafeslere kapatılan dişi ve erkek kuşlara benzetiyorlardı. Geçmişte ve şimdi işledikleri bütün hataları, utandırıcı halleri karşılıklı bağışlamışlardı, büyük aşk ikisini de kökünden değiştirmişti.

Duygulanmaktan pek hoşlanmayan Gurov, eskiden hüzünlü anlarında ilk gelen yeni düşünceyle avunmaya bakardı. Bu kez kendi-

ni değil, göğsüne sokulan kadını düşünüyordu.

İçi derin bir acımayla doldu. İçten bir sevecenlikle:

– Hırpalama bu kadar kendini, hayatım! dedi. Konuşalım, bir çare bulmaya çalışalım.

Sarmaş-dolaş oturdular, uzun uzun danıştılar birbirlerine... Bu süresiz gizlenmeden, ayrı yerlerde oturup hayatlarını köstekleyen yalan bağlarından sıyrılmanın çaresini aradılar.

Gurov başını elleri arasına alarak:

– Evet, yüzde yüz başarmalıyız bunu ama nasıl? dedi. Nasıl?..

Bir duygu ona, gereken yolun bulunabileceğini, bunun yeni, harikulade güzel bir hayatın başlangıcı olacağını söylüyordu. Fakat böyle bir karara varmaktan ikisi de henüz pek uzaktı. Hem böyle engelleri aşmak için geç kalmamışlar mıydı?..

ŞİŞKO İLE SISKA

Nikolayevski garında iki eski arkadaş karşılaşmıştı; biri tombalak, öbürü kupkuruydu. Şişko, istasyon büfesinde yemeğini henüz bitirmiş, yağlı dudakları olgun kiraz gibi pırıl pırıldı. Keres şarabıyla turunç çiçeği kokuyordu.

Sıska olan, trenden yeni inmiş; valizler, bohçalar, şapka kutularıyla yüklü idi. Üstünden jambon, kahve telvesi kokusu geliyordu. Ardısıra zayıfça, uzun, sivri çenesiyle karısı ve uzun boylu, ikide bir, bir gözünü kırpıştıran jimnaz öğrencisi oğlu yürüyordu.

Sıskayı birdenbire farkeden şişko, ona doğru atıldı:

– Porfiri, sen misin dostum? diye bağırdı. Yıllar var görüşmeyeli, nerelerdesin yahu?

– Vay canına, Mişa sen misin?!.. Ne tesadüf bu! Çocukluk arkadaşım... Nereden böyle?

İki arkadaş kucaklaşıp üç kez öpüştükten sonra yaşarmış gözlerle birbirlerini seyre başladılar. Tatlı bir şaşkınlık içindeydiler.

– Hay çok yaşayasın dostum, diye öpüştükten sonra başladı zayıf olan. Kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi burada karşılaşacağımız! Ne hoş sürpriz bu!.. Dur bakayım sana bir; maşallah, hep eskisi gibi yakışıklı, dinç, iki dirhem bir çekirdek Mişa'sın. Ee, anlat bakalım: Herhalde paralandın, evlendin, değil mi? Ben de çoluk çocuğa karıştım. İşte karım Lüiza; Wantzenbah'lardan... Protestan... Şu da oğlum Nafanail; üçüncü sınıfta. Nafanya, bak bu amca, çocukluk arkadaşımdır, jimnazda birlikte okuduk.

Nafanail bir şey düşünür gibi durakladı, sonra kasketini çıkar-

dı.

Sıska devam etti:

– Evet, okulda birlikteydik. Sana taktığımız adı hatırlar mısın, Mişa? Okul kitaplarından birini cigaranla yaktığın için Herostrates diye takılırdık... Benim adım da ara bozuculuğumdan ötürü Ephialtes'di... Kıh-kıh... Çocukluk... Çekinme Nafanya, sokul amcana. Bu da karım, Wantzenbah ailesinden... Protestan.

Nafanail biraz düşündü, babasının arkasına sindi.

Coşkun bir sevinçle arkadaşına bakan şişko:

– Nerelerdesin şimdi, dostum? diye sordu. Nerede görevlisin? Epey ilerledin herhalde?

– Eh, karınca kararınca... İki yıldır 8'inci dereceye yükseldim: Bir Stanislav[1] taktılar... Aylığımız pek ahım şahım değil, ama ne yapalım?.. Karım piyano dersleri veriyor, ben boş zamanda oymalı tabaklar yapıyorum. Pek güzel tabaklar, görsen! Tanesini birer rubleye satıyorum. On tane alana iskontom var doğallıkla... Geçinip gidiyoruz işte. Merkezdeyim, şimdi aynı bakanlıktan masa şefi olarak aktarma edildim buraya. Ya sen? Kimbilir, 6'ncı dereceye gelmişindir yüzde yüz.

– Çık azizim, daha çık... 3'üncüdeyiz... İki yıldızım da var.

Sıska bir anda değişverdi: Yüzü sapsarı oldu, durduğu yerde put kesildi. Ama bu hal yalnızca kısa bir an sürdü. Ardından, yüzüne birdenbire bir gülümseme yayıldı. Kırış kırış olmuş yüz çizgilerinden, gözlerinden sanki ince ince kıvılcımlar saçılıyordu. Kupkuru gövdesi büzülüp kamburlaşmış, daha da sıskalaşmıştı sanki... Karısının sivri çenesi daha da uzadı. Nafanail hazır ol durdu, ceketini ilikledi.

Sıska, şişko arkadaşının karşısında ellerini uğuşturarak:

– Bendeniz, Ekselâns... şey... Çok memnun oldum yani... mutlu oldum. Bir dostum, çocukluk arkadaşımız da diyebilirim... Böyle bir yere ulaşmış olması... Kih-kih!..

– Bırak bunları Porfiri, ne biçim konuşma bu! Çocukluk arkadaşları arasında resmiyet olur mu, ayıp!

---

1) Orta derece bir nişan.

Sıska daha çok büzülerek:

– Aman efendimiz... Nasıl olur? diye kihkihlemeye devam etti. Devletlinin yüksek iltifatları... Bizler için baha biçilmez... Devletlimize Nafanail'i tanıştırmakla onur duyarım. Karım Lüiza... Protestanlardan...

Şişko karşılık vermek istedi ama, sıskanın yüzüne yayılan korku derecesinde saygı, baygınca tatlılık, yaltaklanma midesini bulandırdı. Yüzünü sıskadan çevirerek elini uzattı.

Sıska, 3'üncü derece yüksek memurun elinin üç parmağını saygıyla sıktı, bütün gövdesiyle eğilerek selam verdi ve Çinlilerin yaptığı gibi kihkihledi. Karısı gülümsedi. Nafanail reverans yaparken kasketini düşürdü. Üçü, uzaklaşan şişkonun arkasından tatlı bir şaşkınlık içinde baka kaldılar.

GEREKLİ ÖNLEMLER

Ufak; hapisane müdürünün deyimiyle, "Haritaya teleskopla bakınca bile adına rastlanmayacak" ücra şehircik öğle güneşine boğulmuştur. Ortalıkta çıt yok. Eyalet binasından çarşıya doğru bir sağlık kurulu ağır ağır ilerliyor. Kurul, belediye doktoruyla bir polis komiseri, iki belediye memuru, ticaret odası üyesinden oluşmuş. Arkalarından saygılı bir halle iki belediye çavuşu yürümektedir.

Sağlıkçılar ellerini kollarını sallayarak şehrin pisliğinden, çeşitli kokulardan, alınması gereken önlemlerden, kolerayla ilgili konulardan sözediyorlar. Öyle ağır, kibar konuşmaları var ki, önde yürüyen komiser birdenbire coşarak konuşanlara dönüyor:

– Aah baylar, sık sık toplansak da böyle konuşsak! diyor. İnsan temiz bir söyleşiyle kendini bambaşka, temiz bir çevrede hissediyor. Oysaki, biz kavga etmek, dalaşmaktan başka şey bilmeyiz burada. Vallahi öyle!

Ticaret odası üyesi doktora, sonra çevreye bakarak kurbanını seçen cellat haliyle:

– Ee, nereden başlayacağız? diyor. Oşeynikov'un dükkanından başlayalım mı, Anikita Nikolayiç? Herif madrabazın biri... hakkından gelmeli artık. Geçen gün dükkanından kara buğday aldık; pişirdik. İçinden –bağışlayın– fare pisliği çıktı... Karım yemedi.

Doktor ilgisizce:

– Hay hay, Oşeynikov'dan başlayalım, dedi.

Sağlıkçılar, "M. Oşeynikov. Çay, şeker, kahve ve öteki bakkaliye" levhası bulunan dükkanına girdiler, denetime başladılar.

Sarı Kazan sabunundan özene bezene yapılmış piramitleri seyreden doktor:

– Mmm... Nefis bir Babil Kulesi yapmışsın! dedi. Bu da bir icat, A, a, a!.. Yoo, bu olmaz işte... Şuna bakın baylar: Demyan Gavriliç sabunla ekmeği aynı bıçakla kesiyor anlaşılan! Dükkan sahibi:

– Ne çıkar, doktor bey; kolera bundan olmaz ki; diye yanıtı yapıştırdı.

Komiser, miyop gözlerini kısarak jambonu dikizler. Tırnağıyla üst kabuğunu uzun uzun kazıdıktan sonra burnunu hızla çekerek kokladı:

– İstrikninli filan olmasın?

– Aman efendim, bizde ne gezer!

Komiser bozuldu. Jambondan sonra gözlerini kısarak duvardaki "Asmolov ve Ş-şi" levhasının fiyat listesini incelemeye başladı. Ticaret odası üyesi elini kara buğday fıçısına daldırdı. Eli birdenbire kadife gibi yumuşak bir şeye değdi. Eğilip bakınca yüzüne tatlı bir duygulanma yayıldı:

– Pisi-pisiler!.. Şu mini mini pisilere bakın! diye geveledi. Kara buğdayın içine ne hoş yayılmışlar, kafacıklarını da dikmişler... Keyifleri yerinde kerataların! Bize bundan bir tane yollasana, Demyan Gavriliç!

– Başüstüne efendim. Şey mezeliklerimizin tadına bakmak istemez misiniz baylar? İşte ringa, peynir... Bu da lakerda... Lakerdamız pek taze: Bu perşembe geldi; en âlâsından... Bıçağı getirsene, Mişka!

Kurul üyeleri birer dilim lakerda alarak kokladılar, tadına baktılar. Dükkan sahibi, kendi kendine söylüyormuş gibi:

– Ben de biraz kahvaltı edeyim bari... dedi. Şuracıkta bir şişe olacaktı; nereye koyduk acaba?.. Lakerda ile iyi gider, bambaşka bir tat verir. Getirsene şu şişeyi, Mişka!

Mişka şişeyi getirdi; yanaklarını şişirerek, gözleri yuvalarından fırlayacakmış gibi bir çabayla açtı, şıngırdatarak masaya koydu.

Komiser kararsızlıkla ensesini kaşıdı.

– Bilmem ki vallahi... Aç karnına içilir mi bu?.. Neyse birer kadehcik alınabilir. Yalnız sen pek uzatma, Demyan Gavriliç; votkanla eğlenecek zamanımız yok.

Bir çeyrek sonra sağlıkçılar ağızlarını silerek, dişlerini kibrit çöpleriyle karıştırarak Goloribenko'nun dükkanına doğruldular. Fakat aksilik, içeriye girmek olanaklı değildi: Dükkanın beş tezgahtarı kan-ter içinde koca bir fıçıyı dükkandan dışarı çıkarmaya uğraşıyorlardı.

– Sağa doğru çocuklar, sağa!.. Kenardan tut ulan! Çek, çek!.. Taş koy altına. Hay aksi şeytan!.. Beriye çekilin beyefendi, ayağınıza düşmesin!

Fıçı kapıda kakıla kalmıştır, tezgahtarlar uflayıp puflayarak, çarşı meydanını okkalı küfürlerle çınlatarak fıçıyı olanca güçleriyle itiyorlar. Bunca çaba ve ıkınmadan sonra havanın temizliği epey bozuldu, fıçı harekete geldi ama, nedense, doğa yasalarına aykırı olarak öne değil, gerisin geriye yuvarlandı, yeniden dükkanın kapısına dayandı. Uflama puflamalar yeniden başladı.

– Tüüh, diye tükürdü komiser. Hadi Şibukin'e gidelim baylar. Bu iblisler akşama dek oyalanacak burada.

Şibukin'in dükkanını kapalı bulan sağlıkçılar, şaşkınlıkla bakıştılar:

– Daha demin açıktı... Oşeynikov'a girdiğimiz zaman Şibukin kapıda bakır çaydınlığı çalkalıyordu, gözümle gördüm! dedi doktor.

Kapalı dükkanın yanında çömelen bir dilenciye:

– Nereye gitti patron? diye sordular.

Dilenci yanıt yerine çatlak bir sesle:

– Allah rızası için... hasta bir sakata gönlünüzden ne koparsa verin, efendiler! Ananızın babanızın... diye tutturdu.

Sağlıkçılar aldırmadan yürüdüler. Yalnız eyalet memuru Plünin dilenciye bir kopek verdi, sonra bir şeyden ürkmüş gibi aceleyle istavroz çıkararak arkadaşlarının arkasından koştu.

İki saat sonra sağlık kurulu geri döndü. Hepsi yorgunluktan bitkindi. Ama boşuna yorulmamışlardı: Arkalarından yürüyen belediye çavuşlarından biri zafer kazanmış bir tavırla çürük elma dolu

bir tahta sandık taşıyordu.

Komiser, yanından geçtikleri bir bodrum meyhanesinin tabelasına yan gözle bakarak:

- Bunca çalışmadan sonra birer tane atsak fena olmaz gibime geliyor... dedi. Hem yorgunluğumuzu alır.

- Yalan değil. Girelim baylar.

Sağlıkçılar bodruma indiler: eğri bacaklı yuvarlak bir masanın çevresine dizildiler. Komiser meyhaneciye işaret ederek bir şişe votka getirtti.

Kadehini diken ticaret odası üyesi yüzünü buruşturdu:

- Yazık, meze yok... Turşu getirsin bari. Şey, buraya bak oğlum!

Üye, elma sandığını taşıyan belediye çavuşunu yanına çağırarak elmalardan en sağlamını seçti.

Komiser, bir şey keşfetmiş gibi:

- Aa, aralarında pek çürük olmayanlar da var! Ver ver; ben de seçeyim bir tane... Daha doğrusu sandığı bırak buraya da biz bakarız gereğine. Sağlamlarını seçeriz, kalanları atarsın sonra... Hadi Anikita Nikolayiç, dolduralım kadehlerimizi! Arada bir böyle toplansak, iki söz etsek ne iyi olur, değil mi? Yoksa bu yaban ilinde oturmaktan çöküp gideceğiz. Okumuş insan yok, kulüp yok... Avustralya'dan farksız. Hadi içelim baylar! Doktorcuğum, elma buyursanıza; sizin için soydum bunu.

Belediye çavuşu arkadaşlarıyla birlikte bodrum meyhanesinden çıkan komisere:

- Sandığı ne yapalım, bay komiser? diye sordu.

- Sa... sandığı mı? Ne sandığı? Haa... an... an... an-la-dım...

- Ama elma kalmamış ki, yüce efendimiz hep bitirmişsiniz...

- Öyle ya... Pekâlâ. Bana bak oğlum, sen bizim eve git, Marya Vlasyevna'ya söyle, gücenmesin... Yalnızca bir saatçik için... Plünin'e gidip kestireceğim... Anladın mı, kestireceğim Morfey'in[1] kucağında... Şprehen zi döyç İvan Andreyiç?

---

1) Uyku tanrısı Morpheus'ü kastediyor.

Komiser gözlerini havaya dikerek acı bir iç çekmeyle baş salladı:

– Ömrümüz böyle geçiyor işte!

HAYIRLI SONUÇ

Baş konduktör Stıçkin nöbette olmadığı bir gün, konuk çağırmıştı. Gelen, Lübov Grigoryevna adında kendi halinde kırklık, tombul bir bayandı. Evlenme işlerinde ve genel olarak açıktan açığa sözü edilemeyen bazı başka işlerde kılavuzluk ederdi.

Stıçkin, biraz utangaç, kendine göre ciddi, ağırbaşlı, biraz da sert bir halle odada dolaşarak puro içiyor:

– Tanışmamıza çok sevindim Lübov Grigoryevna, diyordu. Arkadaşım Semyon İvaniç, nazik, son derece önemli ve bana mutluluk getirecek bir işte sizden yardım görebileceğimi söyledi. Elli iki yaşındayım. Benim çağımda birçok kimse çoluk çocuk sahibidir... İyi bir işim var. Pek varlıklı sayılmasam da, durumum sevdiğim kadınla çocuklarıma bakmaya elverişli. Aramızda konuşuyoruz, derli toplu bir hayat sürdüğüm için bankada da birkaç kuruşum var. Ağırbaşlıyım, içkim yok, uslu, ölçülü bir hayat yaşarım. Tek eksiğim bir yuvam, bir hayat arkadaşım olmayışı... Göçebe gibi şurada burada dolaşıp duruyorum. İçimi dökecek, akıl danışacak, hele hastalandım mı; bir bardak su verecek bir yakınım yok. Ayrıca, Lübov Grigorievna, evli bir adama toplumda gösterilen saygı bekâra olandan daha çok... Aydın bir insanım, hamdolsun param da var ama, belirli bir görüş noktasından[1] neyim ben? Bu nedenle namuslu bir bayanla hayatımı birleştirmek istiyorum.

---

1) Kendini olduğundan yüksek gören, aslında öğrenimi olmayan kimseler gibi kulaktan dolma, yerli yersiz deyimler kullanmaktadır.

Kılavuz kadın derin bir soluk alarak:

- Hayırlı iş! dedi.

- Kimsesizim. Bu şehirde tanıdığım yok. Nereye, kime baş vurayım; madem bütün insanlar benim için bilinmeyen varlıklardan oluşuyor... Bu nedenle Semyon İvaniç bana, bu işlerden anlayan, insanları mutluluğa ulaştırma çarelerini bilen bir uzmana baş vurmamı salık verdi. Kaderimi yönetmek lûtfunu esirgemeyin benden sayın Lübov Grigoryevna. Şehir kızları içinde evlenme çağında olanların hepsini tanırsınız doğallıkla. Bu işimi kolayca çözümleyeceğinize inanıyorum.

- Olur efendim; hay hay.

- Biraz bir şey buyurmaz mısınız, Lübov Grigoryevna?

Kılavuz kadın mesleğinden edindiği alışkanlıkla kadehi ağzına götürdü, bir solukta, gözünü kırpmadan gövdeye indirdi.

- Olur, diye yineledi. Nasıl bir kız istiyorsunuz, Nikolay Nikolayıç?

- Nasıl mı? Kısmet neyse o olsun, Lübov Grigoryevna.

- Evet, bu iş kısmetle olur ama, bir de insanın gönlünün dilediği var. Kimi esmerden, kimi sarışından hoşlanır.

Stıçkin ciddi bir halle soluk aldı, sonra:

- Size bir şey söyleyeyim mi Lübov Grigoryevna, diye başladı. Ben ağırbışlı, karakter sahibi bir adamım. Benim için güzellik, dış görünüş ikinci derecede kalır çünkü, siz de takdir edersiniz, güzellik karın doyurmaz; adamın karısı güzel olunca başı belaya girer. Bence bir kadının içi güzel olmalı... Buyrun, rica ederim, alın biraz daha! Karısının şöyle balık etinde, kaşı gözü yerinde olmasını kim istemez ama, karşılıklı mutluluk için bunların önemi yok, aslolan akıl, zekâ... Aslına bakarsanız kadın için buna da gerek yok ya, çünkü akıllı olanlar kendini yüksek görmeye, birtakım idealler ardında koşmaya başlar. Doğal ki bu zamanda büsbütün öğrenimsiz eş de düşünülemez, ama öğrenimden öğrenime fark var. Örneğin, karım Fransızca, Almanca bilir de ceketimin kopuk düğmesini dikmeyi beceremezse eksik olsun onun öğrenimi! Evet, ben aydın sınıftanım, prens Kanitelim'le de şurada sizinle konuştuğum gibi konuşabili-

rim, gene de alçakgönüllüyüm. Yalnızca bir kız isterim ben. En başta bana saygı göstersin, benimle evlenmeyi mutluluk saysın.

– Pek doğru.

– Şimdi önemli noktalara gelelim. Zenginlik ardında değilim. Parayla evlenmek bayağılığı aklımdan geçmez. Ben karımın ekmeğini yemek istemem, o benim ekmeğimi yesin ve bilsin bunu. Ama büsbütün çıplağın birini de istemem. Varlıklı insan olduğuma göre, bir çıkar için değil, aşk, sevgi uğruna evlenirken de gene beş parasız bir kızı alamam. Çünkü hayat pahalı, bildiğiniz gibi; çocuklarımız da olacak...

– Elbette. Dırahomalı kızlarımız da var, dedi kılavuz.

– Rica ederim Lübov Grigoryevna, hiçbir şey buyurmuyorsunuz...

Beş dakika kadar konuşmadan oturdular. Kılavuz kadın iç çekti, konduktöre yan yan baktı.

– Şey... dedi. Bekâr hayatı belli... Yani bir gereksinmeniz varsa... Nefis parçalarımız var: Biri Fransız, öteki Yunanlı... İkisi de canımıza değsin!

Konduktör biraz düşündü, sonra:

– Yo istemez, sağolun; dedi. Size gönülden borçluyum; zahmetinizi nasıl ödeyeceğiz?

– Çok istemem, Nikolay Nikolayıç: Yirmi beş kâğıt, bir de geleneğe uyup bir elbiselik verirseniz sağlığınıza duacı olurum. Dırahoma işi olursa onun hesabı ayrı doğal olarak.

Stıçkin kollarını göğsünde kavuşturmuş, sessizce düşünceye daldı. Sonra iç çekerek:

– Pahalı bu, dedi.

– Hiç de pahalı değil, Nikolay Nikolayıç! Eskiden millet Tanrının günü evlenirken, bundan az alırdık ama, bu günlerde işler kesat. Perhizsiz aylarda eline ikişer yirmi beşlik geçerse öp de başına koy. Zaten asıl kazancımız düğün-derneklerden gelmiyor ki anam babam!

Stıçkin kılavuz kadını şaşkınlıkla süzüp kaşlarını oynattı:

– Höö... İki yirmi beşliği azımsıyor musunuz?

– Elbette. Eskiden yüz rubleden fazla kıvırdığım aylar olurdu.

– Hımmm... Bu işlerin bu kadar kazançlı olduğu hiç aklıma gelmezdi. Elli ruble!.. Erkeklerin çoğu kazanamaz bu parayı, Lübov Grigoryevna! Allahaşkınıza bir kadehcik daha buyrun!

Kılavuz kadın bir kadehi daha su içer gibi dikti. Stıçkin onu sessizce yukardan aşağı süzdü.

– Elli ruble... Yılda altı yüz eder... dedi. Buyrun, rica ederim... Size bir şey söyleyeyim mi, Lübov Grigoryevna, böyle bir geliriniz varken iyi bir parti vurmak işten değil sizin için.

– Benim için mi? diye güldü kılavuz kadın. Kocadım artık...

– Yok canım. Endamınız... yani şey... Yüzünüz bembeyaz...

Kılavuz kadın utandı, konduktör de öyle. Kadına sokularak:

– Bir erkeğin pekâlâ hoşuna gidebilirsiniz; diye devam etti. Hele ağırbaşlı, kendini bilen, tutumlu bir kocaya düşerseniz onun aylığıyla sizin kazancınız birleşir; ömrünüzün sonuna kadar mutlu yaşarsınız.

– Aman, neler söylüyorsunuz, Nikolay Nikolayıç!

– Ben mi?.. Bir şey demedim ki...

Gene sustular. Stıçkin mendilini çıkarıp olanca hızıyla burnunu sildi. Kılavuz kadın kızardı, utangaç bir bakışla:

– Siz ne alıyorsunuz, Nikolay Nikolayıç? diye sordu.

– Ben mi? Ayda yetmiş beş ruble; prim ayrı... Tavşanlardan da yararlanıyoruz.

– Ava mı çıkarsınız?

– Yo, biletsiz yolculara bizde "tavşan" denir de...

Bir dakika daha konuşmadan oturdular. Stıçkin ayağa kalkarak heyecanla odada dolaşmaya başladı. Sonunda:

– Ben genç eş istemem, dedi. Yaşlı olduğuma göre karım da şöyle bir... yani size benzer, aklı başında, oturaklı... vücutça da sizin gibi olmalı...

– İlahi Nikolay Nikolayıç, neler söylüyorsunuz!

Kılavuz kadın morarırcasına kızardı, kırıtarak yüzünü mendiliyle örttü.

Konduktör üsteledi:

– Uzun boylu düşünecek ne var sanki? Gönlüme yattınız, her halinizle tam bana göresiniz. Yetkin bir adamım, içki ile başım hoş değil; siz de beni beğendinizse bu iş oldu demektir. İzninizle size evlenme önerimi yapayım.

Kılavuz kadın birkaç gözyaşı akıttıktan sonra güldü. Stıçkin'le kadeh tokuşturdu. Bu, kabul ettiğine işaretti.

Talihli baş konduktör:

– Şimdi sizden isteyeceğim davranış ve yaşama şekline gelelim, dedi. Ciddi, ağırbaşlı, sağlam bir adamım. Karımın da ağırbaşlı olmasını; benim onun koruyucusu, baştacı olduğumu bilmesini isterim.

Stıçkin yerine oturdu, derin bir soluk aldıktan sonra nişanlısına aile hayatıyla kadının ödevlerine dair görüşünü açıklamaya başladı.

DÜŞMANLAR

Karanlık bir eylül akşamı, saat yirmi ikiye doğru bölge doktoru Kirilov'un altı yaşındaki biricik oğlu Andrey, kuşpalazından öldü. Doktorun karısı, çılgın bir halde ölen yavrusunun yatağının önünde diz çöktüğü sırada, sokak kapısının sertçe çalındığı duyuldu.

Bulaşıcı hastalık yüzünden evin hizmetçilerini sabahtan beri dışarı yolladıkları için, doktor kapıya kendisi gitti. Ceketsiz, yeleğinin düğmeleri çözük, asit fenikle yaktığı ellerini kurulamadan kapıyı açtı. Giriş karanlıktı, içeri girenin yalnızca orta boylu bir adam olduğu belliydi. Beyaz boyun atkısıyla iri, çok beyaz yüzü hayal meyal seçiliyordu. Yüzünün beyazlığı girişi aydınlatıyordu nerdeyse.

– Doktor evde mi? diye aceleyle sordu gelen.

– Evet. Doktor benim. Bir isteğiniz mi var?

– Siz misiniz?.. Çok, çok sevindim!

Adam karanlıkta doktorun elini arayıp buldu, büyük bir sevinçle güçlü güçlü sıktı.

– Çok... çok sevindim! Sizinle tanışıyoruz zaten. Ben Abogin... Yazın Gnuçev'lerde görüşmüştük. Sizi evde bulabildiğime ne kadar sevindim bilemezsiniz. Allahaşkınıza, hemen bize gidelim doktor: Karım birden tehlikeli şekilde hastalandı... Arabamla sizi almaya geldim.

Adamın sesinden, hareketlerinden son derece heyecanlı olduğu belliydi. Yangından ya da kuduz köpekten korkmuş gibi kesik kesik soluyor, titrek sesle, hızlı hızlı konuşuyordu. Sözlerinde yap-

macıksız bir içtenlik, çocukça bir ürkeklik seziliyordu. Bütün korkmuş, şaşkınlığa uğramış insanlar gibi kısa, kesik cümlelerle konuşuyor, birçok gereksiz, konuyla ilgili olmayan sözler sıralıyordu:

– Sizi bulamayacağımdan öyle korkuyordum ki... dedi. Buraya gelene kadar ne azap çektim! Lütfen çabuk hazırlanın doktorcuğum, bir an önce gidelim. Bakın ne oldu: Papçinski Aleksandır Semyonoviç bize geldi; tanırsınız onu... Bir süre çene çaldık, sonra çaya oturduk. Karım birdenbire bir çığlık attı, eliyle yüreğini tuttu, iskemlenin arkalığına bıraktı kendini... Hemen yatağına yatırdık. Ben şakaklarını amonyakla ovdum, yüzüne su serptim; olmadı... Ölü gibi yatıyor... Anevrizmadan korkuyorum doktor, babası da anevrizmadan gitti.

Kirilov dinliyor, ama Rusça anlamıyormuş gibi bir halle ses çıkarmıyordu.

Abogin bir kere daha Papçinski'den, karısının babasından söz açarak yine karanlıkta doktorun elini aramaya başladı. Doktor başını salladı, bezgin bir tavırla, sözcükleri uzatarak:

– Sizinle gelemeyeceğim için özür dilerim, dedi. Beş dakika önce biricik oğlumu kaybettim.

– Ne diyorsunuz!..

Abogin bir adım geriledi.

– Vah vah, ne aksi zamanda gelmişim!.. diye sızlandı. Ne uğursuz gün bu Yarabbim! Şaşılacak derecede uğursuz... Aksilik işte... sanki özellikle yapılmış!

Kararsızlık içinde, kapının tokmağını tutarak duruyordu. Başı eğikti; gitmeli mi, doktora yalvarmaya devam mı etmeliydi?..

Neden sonra Kirilov'un koluna yapışarak, heyecanlı bir sesle:

– Beni dinleyin doktor, dedi; durumunuzu çok iyi anlıyorum. Tanrı tanığım olsun, böyle bir anda sizi uğraştırdığım için kendimden utanıyorum, ama; ne yapayım, siz söyleyin, nereye, kime baş vurayım? Sizden başka doktor yok ki burada... Allah rızası için benimle gelin! Kendim için bir şey istemiyorum... hasta olan ben değilim.

Sustular. Kirilov, Abogin'e sırtını çevirip bir an öyle durdu,

sonra ağır adımlarla girişten salona geçti. Düzensiz, dalgın yürüyüşü, salonda yanmayan bir lambanın püsküllü abajurunu dikkatle düzeltişi, masada duran kalın bir kitaba göz atışı o anlarda hiçbir belirli niyeti, bir arzusu olmadığını, bir şey düşünmediğini, hatta girişte bekleyeni de unuttuğunu gösteriyordu. Besbelli karanlık salonun ıssızlığı sersemliğini büsbütün arttırmıştı. Oradan bakım odasına geçerken sağ ayağını gereğinden çok kaldırarak yürüyor, elleriyle kapının pervazını yokluyordu. Hallerinde, başkasının evine girmiş ya da ömründe ilk kez içip sarhoş olmuş bir adamın sersemliği vardı. Bakım odasında duvarlardan birine, kitap dolapları üstünden geniş bir ışık şeridi uzanmıştı. Işık, asit fenikle eterin ağır, boğucu kokusuyla birlikte aralık kapıdan yatak odasına sızıyordu. Doktor, masanın önündeki koltuğa çöktü, uykulu bakışını bir an ışıkla aydınlanmış kitaplarda gezdirdi, sonra yatak odasına geçti.

Orada her şey ölü bir sessizliğe bürünmüştü. Her şey en ufak ayrıntılara kadar henüz kopup geçen fırtınayı, bıraktığı yorgunluğu bütün acılığıyla hatırlatıyordu; fakat bu da bir çeşit dinlenmeydi... Bir tabure üzerinde sıralanmış ilaç şişeleri ve kutuları arasında şamdanda duran bir mumla konsolun üzerindeki büyük lamba odayı alabildiğine aydınlatıyordu. Pencerenin yanındaki yatakta bir oğlan çocuğu yatıyordu. Gözleri açıktı, yüzünde bir şaşkınlık donmuştu. Kımıldanmadan yattığı halde, açık gözleri sanki her an biraz daha koyulaşıyor, çukurlaşıyordu...

Yatağın önüne diz çökmüş annesi, çocuğun vücudunu elleriyle kavramış, yüzünü yatak örtülerine gömmüştü. Çocuk gibi o da, hiç kımıldanmıyordu, yalnız vücudunun kıvrılışında, kollarının sarışında öyle canlı bir ifade vardı ki!.. Kadın bütün varlığıyla, içten kopan bir özlemle çocuğun yatağına sokuluyor, yorgun vücudu için uygun bulduğu rahat durumu bozmaktan korkuyordu sanki. Oraya buraya saçılmış yorganlar, bir yığın çaput, küvetler, yere dökülen sular, şurada burada sürünen fırçalar, kaşıklar, beyaz şişe içinde kireç suyu, odadaki ağır, boğucu hava bile hareketsizliğe dalmış, huzura kavuşmuş gibiydi.

Doktor, karısının önünde durdu. Ellerini pantolonunun cepleri-

ne sokmuş, başı bir yana eğik, gözlerini oğluna çevirmiş bakıyordu. Yüzü ifadesizdi; sakalın tellerinde parıldayan birkaç damla az önce ağladığını gösteriyordu.

Ölümün uğradığı her yerde görülen tiksindirici yılgı yoktu bu yatak odasında. Her şeyi saran derin durgunluk, annenin durumu, doktorun yüzündeki kayıtsızlık çekici, insanın içine işleyen, büyük kederlere özgü, ancak müziğin anlatabileceği ince bir güzellik taşıyordu. Keder sessizliğinin de ayrı bir güzelliği vardır. Kirilov'la karısı susuyor, ağlamıyorlardı; büyük kayıplarının acılığının yanı sıra, hüzünlü şiir yönünü sezer gibiydiler. Gençliklerini yitirmişlerdi, bundan sonra çocuk sahibi olma olanağından yoksundular... Doktorda, kırk dört yaşına karşın aklaşmış saçlarıyla tam bir yaşlı adam hali vardı; otuz beş yaşındaki karısı solmuş, hastalıklıydı. Andrey, onların görüp görecekleri ilk ve son mutluluktu.

Doktor, kadının tersine, acılı zamanlarında hareket etmek gereksinimi duyardı. Karısının yanında birkaç dakika durduktan sonra hep öyle, sağ ayağını yüksek yüksek kaldırarak yatak odasından, yarısını büyük, geniş bir sedirin kapladığı küçük bir odaya, oradan da mutfağa geçti. Ocakla ahçının yatağı arasında birkaç adım dönüp dolaştıktan sonra başını eğerek basık bir kapıdan girişe geçti.

Beyaz boyun atkılı, solgun yüzlü adam yeniden yakasına yapıştı.

– Hele şükür! Çok rica ederim, hemen gidelim doktor! dedi, kapıya koşarak kapının topuzunu kavradı.

Doktor silkindi, bir şeyi yeni hatırlayan bir adam haliyle karşısındakine baktı. Kendine gelir gibi, canlanarak:

– Tuhaf şey, dedi. Size gelemeyeceğimi söyledim ya...

Abogin elini göğsüne, boyun atkısının kavuştuğu yere bastırarak, yalvaran bir sesle:

– Doktorcuğum, ben de taş parçası değilim, dedi; acınıza katılıyorum. Ama kendim için yalvarmıyorum... karım ölüyor! Çığlığını duysanız, yüzünün halini görseniz, diretişime hak veridiniz. Tanrım, ben sizin giyinmeye gittiğinizi sandım. Yalvarırım, her dakikanın önemi var, çabuk gidelim doktor!

Kirilov, ağır ağır:

– Gidemem, dedi, salona doğru bir adım attı.

Abogin arkasından yürüyerek koluna yapışıyor, dilenci gibi yalvarıyordu:

– Kederinizi anlıyorum ama, bir insan hayatı tehlikede... onu kurtarmalısınız! Sizden insanüstü bir yücelik, bir kahramanlık diliyorum... İnsanseverlik duygunuz adına istiyorum bunu!

– İnsanseverlik iki yönlü bir duygu, diye hırçınlıkla karşılık verdi Kirilov. Ben de insanseverlik adına, beni rahat bırakmanızı rica ederim. Tuhaf vallahi, ayakta duracak halim yok, çalışacak durumda değilim; anlamıyor musunuz? Hem karımı kime bırakırım? Yo, olanaksız, gidemem!

Ellerini sallayarak geriledi. Sonra nerdeyse ürkek bir halle:

– Ve... şey... diretmeyin. Özürlü sayın beni... diye devam etti. Gerçi yasa beni gitmek zorunda bırakıyor. Yaka-paça götürebilirsiniz. Hay hay, götürün ama... işe yarayacak halde değilim... Hoş görün!

Abogin gene doktorun koluna yapıştı:

– Niçin bu şekilde konuşuyorsunuz, doktor! Yerinde kalsın sizin yasanız; zorlamaya hakkım yok sizi! İster gelir ister gelmezsiniz. İradenize değil, duygunuza baş vuruyorum. Genç bir kadın ölmek üzere... Demin oğlunuzun öldüğünü söylediniz; durumumun acısını herkesten çok anlamalısınız.

Abogin'in sesi titriyor, kopu kopuveriyordu. Sözlerinden çok, bu titreyiş dokunaklıydı. Çünkü Abogin, gerçekten içten konuştuğu halde sözleri nedense beylik, yavan, yersiz, tumturaklı sözlerdi. Doktorun evinin havasıyla ötede ölmekte olan genç kadına hakaretti bu sanki... Bunu kendisi de hissettiği için yalvarma yükünü sesinin yumuşaklığına, tatlılığına vermişti. Aslında böyle durumlarda sözcüklerin güzelliği, derinliği yalnızca ruhça kayıtsız kimseleri etkiler; mutlu ya da talihsiz kişileri doyurmaz. Bu yüzden çoğunda mutluluk veya kederin en güçlü ifadesi sessizliktir. Sevişenler hiç konuşmadan birbirlerini daha iyi anlar. Mezar başında heyecan dolu, tumturaklı bir söylev ancak yabancıları etkiler, ölenin ailesi, çocuk-

ları soğuk, boş bulurlar onu.

Kirilov ses çıkarmıyordu. Abogin özveri, doktorluk mesleğinin yüceliği üzerine konuşmaya devam ederken, asık suratla:

– Eviniz uzak mı? diye sordu birdenbire.

– Hayır efendim, 13-14 verst[1], o kadar. Atlarım güçlü, doktorcuğum! Söz veriyorum, bir saatte götürür getiririm sizi. Tam bir saat!

Abogin'in son sözleri doktoru insanseverliğe, doktorluk ödevine ilişkin konulardan daha çok etkiledi. Biraz düşündükten sanra içini çekti:

– Gidelim bari... dedi.

Hızlı, bu kez güvenli adımlarla bakım odasına gidip uzun redingotunu giyerek döndü. Sevinç içindeki Abogin, ayaklarını sürte sürte ufacık adımlarla çevresinde dönüyor, paltosunu giymesine yardım ediyordu. Sonunda birlikte sokağa çıktılar.

Dışarısı karanlık olduğu halde, girişten daha ışıklıydı. Doktorun uzun, kamburumsu vücudu, ince sakallı, kartal burunlu yüzü iyice belliydi. Abogin üniversitelilere özgü ufacık bir kasket giymişti. Beyaz leke halinde yalnızca önden farkedilen bir boyun atkısını arkadan, uzun saçları bütünüyle örtüyordu.

Doktorun arabaya binmesine yardım eden Abogin:

– Bu iyiliğinizi asla unutamayacağım, inanın... diye mırıldanıyordu. Bir solukta eve varırız, merak etmeyin! Elini çabuk tut Luka, bir an önce eve ulaştır bizi. Hadi göreyim seni! Arabacı, olanca hızıyla atları sürdü. Hastane avlusu boyunca sıralanmış birtakım sevimsiz görünüşlü yapıları geçtiler. Her yan karanlıktı, yalnız avlunun derinliğindeki aydınlık pencerenin parlak ışığı tahta çitin arasından sızıyor, bir de hastane yapısının üst kattaki üç penceresi havanın koyuluğundan daha açık görünüyordu. Araba, hastane çevresinden ayrılınca birden koyu karanlığa daldı: rutubetli mantar kokusu gelmeye başladı, ağaç dallarının hışırtıları duyuluyordu. Tekerlek gürültüsünden uyanan kargalar, yeşilliğin arasında kaynaşarak

1) Bir vest = 1067 metredir.

doktorun oğlunun ölümünü, Abogin'in karısının hastalığını biliyormuş gibi acı çığlıklar koparıyorlardı. Az sonra ağaçlar seyrekleşti, araba bodur bir çalılığa girdi. Üzerinde karaltı halinde uyuklayan iri siyah gölgelerle bir havuz kederli kederli parıldadı... Araba bir düzlükten olanca hızıyla, kayar gibi yol alıyordu. Kulak tırmalayan karga sesleri bir süre sonra geride kaldı ve büsbütün duyulmaz oldu.

Kirilov ile Abogin, yol boyunca hemen hemen hiç konuşmadılar. Abogin yalnız bir kere iç çekerek:

– Çok acı... diye mırıldandı. Yakınlarımıza karşı sevgimizi ancak onları kaybedecekken anlıyoruz.

Araba sessizce çaydan geçerken Kirilov, birdenbire silkindi, iki yandan şırıldayan su sesinden huylanmış gibi sağa sola döndü. Sonra sıkıntılı bir halle:

– Öf, bırakın beni, dedi. Sonra uğrarım size. İsterseniz sağlık görevlimizi yollarım... Karım evde yapayalnız kaldı.

Abogin ses çıkarmadı. Araba sallanarak, taşlara çarpa çarpa kumsaldan düz yola çıktı. Kirilov hep öyle, sıkıntıdan bunalarak, çevreye bakınıyordu. Arkada, yıldızların zayıf ışığında, yol ve karanlıkta kaybolan çay kenarındaki söğütler hâlâ görünüyordu. Sağda, gök kubbesi kadar sınırsız bir düzlük vardı, üzerinde kurumuş bataklığın yosunlarında yer yer minnacık, soluk birtakım ışıklar belirip sönüyordu. Solda gittikleri yola koşut olarak ince, kısa çalılıklarla kaplı bir bayır sivrilmişti. Büyük, kıpkırmızı yarımay hafif bir sis perdesine bürünerek bayırın üstünde kakılmış gibi duruyor, bir sürü ufak bulut onu sanki kaçmaması için çevreliyordu.

Bütün doğa hastalıklı bir umutsuzluk içindeydi. Karanlık bir odaya kapanarak geçmişini unutmaya çabalayan düşük bir kadın gibi toprak baharla yazın özlemini çekiyor, kaçınılmaz kışın gelişini bezgin bir halle bekliyordu. Çevre, nereye bakılsa, ne Kirilov'un, ne Abogin'in ne de kırmızı yarımayın kurtulacağı dipsiz, soğuk, kapkara bir kuyu gibiydi...

Araba, gittikleri yere yaklaştıkça Abogin'in sabırsızlığı arttıkça arttı. Yerinde duramıyor, doğrulup arabacının omuzunun üstünden

öne bakıyordu. Sonunda çizgili tente ile çevrili bir sundurmanın önünde durdular. Abogin ikinci katın aydınlık pencerelerine bakarak kesik kesik soluyordu.

İçeri girdiler. Abogin, ellerini heyecanla kenetleyerek:

– Ben... ona bir şey olursa... ben dayanamam! dedi, çevredeki sessizliğe kulak verdi. Sonra:

– Ama ortalıkta telaş yok, her şey iyi demek; diye ekledi.

Gerçekten girişte ne konuşma, ne de ayak sesi duyuluyordu. Her yan aydınlık olduğu halde, ev uykuda gibiydi.

Işığa çıkınca doktorla Abogin, birbirlerini iyice gördüler. Doktor uzun boylu, sırtı kamburlaşmış; giyinişi düzensiz, yüzü çirkince bir adamdı. Kalın, arap dudaklı ağzının, kartal gagası biçimindeki burnunun, donuk, kayıtsız bakışlarının sevimsiz, sert, soğuk bir hali vardı. Taranmamış saçları, çökük şakakları, arasından çenesi görünen aklaşmış uzun, seyrek sakalı, soluk, boza çalan teni, özensiz, kabaca tavırları doktorun vaktiyle geçirdiği yoksulluğu, talihsizliği, insanlara karşı duyduğu bezginliği hatırlatıyordu. Bu adamın soğuk, kayıtsız duruşuna baktıkça evde bir karısı olduğu, ölen çocuğunun arkasından ağlayabileceği akla gelmiyordu.

Abogin başka tipteydi. Tıknaz, gürbüz, kumral saçlıydı. Başı irice olmakla birlikte yüz çizgileri yumuşaktı. Zarif, son modaya uygun giyinmişti. Düğmeleri yukardan aşağı ilikli redingotuyla, heybetli görünüşüyle, gür saçlarıyla yüzünde soylu bir ifade vardı. Başıyla gövdesini dimdik tutarak yürüyor, kalın, tatlı bir sesle konuşuyordu. Boyun atkısını çıkarırken, saçlarını düzeltirken hareketlerinde nerdeyse bir kadın inceliği vardı. Yüzünün solgunluğu, soyunurken yukarı giden merdivene doğru çocukça korku dolu bakışı bile heybetini, kendine güvenli halini bozmuyordu.

Merdivenden çıkarken:

– Bu kadar sessizliğe göre, her şey iyi, inşallah! dedi.

Girişten, kuyruklu piyanonun bulunduğu salona, oradan da ufak, pek şirin oturma odasına geçtiler.

– Bir dakika doktor! dedi Abogin; gidip bakayım, geldiğimizi haber vereyim.

Kirilov yalnız kaldı. Küçük salonun tatlı loşluğu, zengin eşyası, tanımadığı bir evde bulunmanın serüven havası onu büsbütün ilgisiz bırakıyordu. Koltuğa oturmuş, asit fenikle yanmış ellerine bakıyordu. Bir an bakışı çiğ kırmızı abajura, oradan da köşede duran viyolonsel kutusuna kaydı.

Çıt yoktu ortalıkta... Birdenbire, uzaktan, odalardan birinden birisinin çığlığı duyuldu, belki bir camlı dolabın kapağı şıngırdadı, sonra gene her şey sessizleşti. Kirilov bir iki dakika bekleyip ellerini seyretmeyi bıraktı, gözlerini demin Abogin'in çıktığı kapıya çevirdi ve onu eşikte gördü. Kapıda duruyordu, ama deminki Abogin değildi bu. Besili, ince halinden eser kalmamıştı. Yüzü, elleri, bütün duruşu ya çirkin bir korkuyla, ya da dayanılmaz bir ağrıyla bambaşka bir şekil almıştı. Burnu, dudakları, bıyığı, yüzünün her çizgisi yüzünden kopuverecekmiş gibi titreyip oynuyordu, gözlerinin içinde acı bir sırıtış vardı.

Ağır, geniş adımlarla odanın ortasına kadar yürüdü, bütün vücuduyla öne eğilerek yumruklarını salladı, sonra:

– Aldattı! diye haykırdı. Aldattı, kaçtı!.. O soytarı herif Papçinski ile kaçmak için hastalık numarası yaptı, beni doktor aramaya yolladı... Yarabbim, nasıl iş bu?!..

Abogin aynı ağır adımlarla doktora yaklaştı, yüzüne doğru uzattığı beyaz tombul yumruklarını sallayarak bağırmaya devam etti:

– Gitti!.. Aldattı!.. Ama neden yalan söyledi, ne gerek vardı buna?.. Hey Allahım, şu pis, madrabazca hileye, iblisçe, yılanca oyunlara baş vurmasaydı; ne yaptım ona ben?.. Gitti... Ha!

Gözlerinden yaş boşaldı. Tek ayağının üstünde dönerek odada dolaşmaya başladı. Doktorun ilgisiz yüzünden bir merak kıpırtısı belirip geçti. Yerinden doğrulup Abogin'e baktı:

– Hani hastanız?

Hâlâ yumruklarını sallamaya devam eden Abogin, gülmeyle ağlamak arası:

– Hasta mı?.. diye bağırdı. Hasta!.. Hasta değil o, lanet olası karı, hasta değil! Alçaklık, bayağılık!.. Şeytanın aklına gelmez bir

çirkeflik bu yaptığı! Kaçmak için; paskalın, beyinsiz palyaçonun biriyle, bir jigolo ile kaçmak için beni evden sepetledi!.. Ölseydi keşke... Dayanamayacağım buna, dayanamayacağım!..

Doktor, Abogin'in karşısında dimdik duruyordu. Gözleri sık sık kırpışmaktan nemlendi, çenesi incecik sakalıyla sağa sola sallanıp titriyordu. Merak dolu bakışını bir daha çevrede gezdirerek:

– Ne demek bu? dedi. Benim çocuğum öldü; karım acılar içinde evde tek başına kaldı. Ayakta duracak halim yok, üç gecedir gözümü kırpmadım.:. Benimle eğleniyor musunuz siz?

Abogin yumruklarından birini açarak buruşmuş bir mektubu yere fırlattı, zararlı bir böceği ezercesine ayağıyla üzerine bastı. Yüzünü, birisi nasırına basmış gibi ekşitmiş, yumruğunu hâlâ sallıyor, dişleri arasından söylenmeye devam ediyordu:

– Hiçbir şeyin farkında değildim... Herifin Tanrının günü kapımızı neden aşındırdığının üstünde bir kez olsun durmadım. Bugün kapalı arabayla gelişinin nedenini de anlamadım... görmedim de! Ahmaklığıma doymayayım!

– Ne diyorsunuz siz? diye homurdandı doktor. Ne saçmalık bu! İnsanın kişiliğiyle, acılarıyla alay ediyorsunuz düpedüz... Olur şey değil!

Ağır bir hakarete uğradığını yeni yeni anlayan insanın şaşkınlığıyla omuzlarını kaldırarak kollarını açtı, söyleyecek söz bulamadan bitkin bir halle kendini koltuğa bıraktı.

Ağlamaklı bir sesle sızlanmaya devam eden Abogin:

– Bana olan aşkı geçmiş, başkasını sevmişse bile bunca düzmeceye ne gerek vardı! diyordu. Neden yaptı bunu, ne kötülük gördü benden?.. Bakın doktor...

Kirilov'a yaklaşarak heyecanla devam etti:

– Bir rastlantıyla felaketimizin tanığı oldunuz. Gerçeği saklamayacağım sizden: Bu kadını nasıl sevdiğimi bir ben, bir Tanrı bilir... Bir köle gibi, tapınırcasına seviyordum onu! Her şeyimi gözden çıkardım onun için: Ailemle bozuştum, işimi, müziğimi bıraktım; anama veya kardeşime affedemiyeceğim şeyleri bağışladım. Bir kere surat astığımı bilmem... kırılmasına neden olmadım! Peki,

sevmesin beni; ama bu derece çirkin aldatmasına dayanamam. Her şeyi açıkça, mertçe söylemeliydi!

Abogin gözleri yaşlı, bütün vücudu ile titreyerek derdini doktora döküyordu. Ellerini yüreğine bastırarak heyecanla konuşuyor, aile gizlerini başkasıyla paylaşmaktan nerdeyse zevk duyuyordu. Bir iki saat böyle konuşabilse, içini dökse, kuşkusuz ferahlar, yatışırdı. Doktor da onu dinleyip dostça ilgi gösterse, belki Abogin de, böyle durumlarda çoğu kimsede olduğu gibi, başına gelene katlanır, yersiz taşkınlıklar yapmazdı. Ama öyle olmadı: Abogin, konuştukça doktorda gözle görünür bir değişme oluyordu. Gittikçe içine koyuyor, yüzündeki ilk kayıtsızlığın yerini alan şaşkınlık kayboluyor, öfke, isyan ifadesi yayılıyordu. Yüz çizgileri sertleşti, daha haşin, daha soğuk oldu.

– Şuna bakın, doktor!

Abogin, bir genç kadın fotoğrafı uzattı ona. Kadın güzeldi ama, yüzü soğuk ve bir rahibe yüzü gibi silik, ifadeden yoksundu.

– İnsan böyle bir yüzle yalan söyleyebilir mi, doktor!

Doktor birdenbire yerinden fırladı, gözleri alevlendi. Her sözcükte durarak tok, kaba bir sesle:

– Ne diye anlatıyorsunuz bunları bana? Dinlemek istemiyorum! diye masaya bir yumruk indirdi. İstemiyorum! Vız gelir bana sizin aşağılık gizleriniz!.. Kirli çamaşırlarınızı önüme sermeye hakkınız yok, anladınız mı? Yeteri kadar küçülttünüz beni.

Abogin birkaç adım geriledi, şaşkın şaşkın doktora baktı. Öteki, sakalını titrete titrete:

– Ne halt etmeye getirdiniz beni buraya? diye bağırmaya devam etti. İş olsun diye evleniyor, semirip kuduruyorsunuz... Sonra birtakım melodramlar başlıyor. Romanlarınızla birlikte cehennemin dibine!.. (Viyolonsel kutusuna öfkeli bir bakış fırlatarak) Kontrabaslarınızı, trombonlarınızı çalın, besiye girmiş hindiler gibi semirin, ama insanlarla alay etmeyin! Saygıyı bilmiyorsanız, ilginiz de eksik olsun.

Abogin kıpkırmızı oldu.

– Ne demek istiyorsunuz?

– İnsanlarla böyle eğlenmek bayağılıktır, alçaklıktır. Karşınızdaki doktor... ama sizin gibilere göre doktorlar ve bütün çalışanlar, lavanta ve orospuluk kokmayan kimseler yalnızca uşaklarınızdır... Böyle düşünmekte serbestsiniz, gene de acılı bir insana eşya gibi davranmaya hakkınız yok!

– Benimle ne hakla böyle konuşabiliyorsunuz?

Abogin'in sesi hafiften çıkıyordu, ama yüzü öfkeyle çatılmıştı.

– Ya siz, büyük kaybımı bildiğiniz halde ne hakla beni buraya kadar sürükleyip saçmalarınızı dinletiyorsunuz? Başkalarının acılarını hiçe sayarak alay etmek hakkını kim verdi size?

– Aklınızı kaçırdınız galiba! diye haykırdı Abogin. Doktor bu... Yazıklar olsun! Karşınızda talihsiz bir adam var!

Kirilov küçümseyerek dudaklarını oynattı.

– Talihsizmiş!.. Hovardalık için para bulamayan serseriler de kendilerini talihsiz sayarlar. Sizi gidi beş paralık insancıklar!

– İleri gidiyorsunuz doktor bey! diye tizden bağırdı Abogin.

Aceleyle ceketinin yan cebine davranarak cüzdanından iki banknot çıkardı, masaya fırlattı. Burun delikleri öfkesinden hızlı hızlı açılıp kapanıyordu!

– İşte vizite paranız. Hakkınız ödendi!

Banknotları masadan yere iten doktor:

– Para veremezsiniz bana bu durumda! diye gürledi. Hakaret parayla ödenmez!

Hırstan kendilerinden geçmiş, birbirlerine gereksiz hakaretler yağdırıyorlardı. İkisinden de talihsiz kişilere özgü bir bencillik taşıyordu. Talihsizler çoğu zaman bencil, kötü ruhlu, haksız ve zalim olur, aklı kıt kişilerden daha az anlayış gösterirler. Talihsizlik, insanları birbirlerine yaklaştırmaz, tersine uzaklaştırır. Hatta keder benzerliğinin bile böyle hallerde etkisi yoktur.

Doktor tıkanarak:

– Eve gönderin beni, diye haykırdı. Hemen!

– Hay hay.

Abogin sert halle çıngırağı salladı. Gelen olmayınca yeniden çaldı, sonra çıngırağı şiddetle yere çarptı. Halıya düşen çıngırak

can çekişiyormuş gibi bir ses çıkardı. Bir uşak geldi.

– Hangi cehenneme çekip gittiniz hepiniz? diye yumruklarını sallayarak üstüne yürüdü Abogin. Neredeydiniz?.. Git, arabacıya söyle, bu beye küçük arabayı, bana da paytonumu hazırlasın. Çabuk!

Uşak odadan çıkarken:

– Bana bak, yarın bir tek haini evimde görmeyeceğim!.. diye bağırdı. Hepsi yıkılıp gidecek! Hepsini değiştireceğim... Namussuz, alçaklar!

Arabalarını bekleyen doktorla Abogin, susuyorlardı. Ev sahibi gene önceki besili, kibar halini takınmıştı. Salonda bir aşağı bir yukarı dolaşarak arada ince bir hareketle başını silkeliyor, besbelli hareket planını tasarlıyordu. Öfkesi tümüyle geçmemişti ama, düşmanı görmezlikten geliyordu.

Doktor ayakta, bir eliyle masanın kenarına dayanmış, Abogin'i süzüyordu. Bakışları sonsuz bir küçümseme doluydu; bu, arabaya bindiği zaman bile kaybolmadı.

Kızıl yarımay, bayırın öte yanına geçmiş, onu koruyan bulutlar koyu benek halinde yıldızlar arasına dağılmıştı. Birdenbire hızlı bir tekerlek sesiyle kırmızı ışıklı, çift atlı bir payton arabası doktoru hızla geçti. İçinde savaşıma, her türlü saçmalıklar yapmaya hazır Abogin vardı.

Doktor yol boyunca ne karısını, ne de ölen oğlunu düşündü. Zihnini henüz evinden çıktığı Abogin ve benzerleri kurcalıyordu. Düşündükleri haksız, insanlık duygularına uymayacak derecede zalimdi. Tatlı pembe loşluk, lavanta kokuları içinde yaşayanları, Abogin'le karısını, Papçinski'yi nefretle düşünüyor, içi sızlayana kadar aşağılıyordu hepsini.

Zamanla Kirilov'un kederi geçecekti kuşkusuz. Yalnız doğru olmayan, insanlığa yaraşmayan bu inancı silinmeyerek, mezara kadar içinde kalacaktı.

TANIDIK ERKEK

Son derece çekici olan yosma Wanda; kimliğine göre Nastasya Kanavkina hastaneden taburcu olunca o zamana kadar başına hiç gelmeyen bir durumla karşılaştı: Yatacak yeri yoktu ve beş parasızdı...

İlk işi, biricik değerli eşyası, firuzeli yüzüğünü emanetçiye rehin etmek oldu. Yüzüğüne karşı yalnızca bir ruble verdiler. Wanda bu parayla ne yapabilirdi!.. Ne modaya uygun kısa ceket, ne yüksek tepeli şapkayla böcek kabuğu rengi pabuç alabilirdi. Bunlar olmayınca da Wanda sanki çıplak hissediyordu kendini. Yolda yürürken, giyiminin sıradan oluşuna yalnız insanlar değil, köpeklerle atlar bile gülüyormuş gibi geliyordu ona. Wanda'yı düşündüren yalnız üstbaş sorunuydu; ne yiyeceğini, geceyi nerede geçireceğini umursamıyordu.

"Tanıdık bir erkeğe rastlasam para isterdim... diye düşünüyordu. Hiçbiri vermemezlik etmez bana!.."

Aksi gibi bir tek tanıdık erkekle karşılaşmadı. Gece olsa, Rönesans'a gitse iş kolaydı, orada bir değil, kaç tanıdığa rastlardı! Ama şapkasız, dilber Wanda'ya hiç yakışmayan bu yoksul kılıkla Rönesans'a sokmazlardı onu.

Yorulana kadar sokak sokak dolaştıktan, parkta bulvarda banklarda oturduktan, durumuna çözüm düşünmekten iyice bunaldıktan sonra tanıdık erkeklerden birinin evine gidip para istemeye karar verdi.

"Kime gideyim ama?.. Mişa evli, ona gidilmez... Kırmızı saçlı

moruk bu saatlerde görevde..."

Wanda tanıdık erkekleri aklından geçirirken birdenbire dönme dişçi Finkel'i hatırladı. Finkel, iki üç ay önce ona bir bilezik armağan etmişti. Bir gece Alman kulübünde Wanda, Finkel'in tepesine bir bardak bira boca etmişti... Finkel'i hatırlayınca neşelendi.

"Verir, yüzde yüz verir! Sorun, evde yakalamak... diye düşünüyordu yolda. Hele vermesin, evinde bir tek lamba bırakmam, kırıp kafasına geçiririm!"

Dişçinin kapısına geldiği zaman şöyle bir plan hazırlamıştı: Merdivenden koşa koşa, kahkahayı basarak yukarı çıkacak, Finkel'in hasta odasına dalarak 25 ruble vermesini emredecekti...

Ama dişçinin ziline basarken bu plan nedense kendiliğinden bozuluverdi. Wanda ömründe belki ilk kez bir ürküntü, çekingenlik duydu, heyecanlandı. Sarhoşlar dünyasında küstah ve utanmasızdı; burada sıradan, hatta yoksul kılığıyla, Rönesans'daki Wanda değil, ricaya gelen bir Nastasya Kanavkina olarak hissediyordu kendini; kapıdan yüzgeri edilmekten korkuyordu.

"Belki de unutmuştur beni... Hele bu halimle nasıl karşısına çıkarım, sokak dilencilerinden farkım yok!"

Epey süren bocalamadan sonra sokak kapısının ziline bastı. İçerden ayak sesi duyuldu, kapıcı kapıyı araladı.

Wanda, ürkek,

– Doktor evde mi? diye sordu.

Adam yanıt yerine kapıyı açarak onu içeri aldı, mantosunu askıya astı.

Merdiven çok lüks, çok görkemli görünüyordu Wanda'ya. Boy aynasında hayaline gözü ilişince irkildi: Rönesans'taki Wanda olduğuna kırk tane tanık gerekirdi!

Beyaz önlüklü kadın hizmetçi,

– İçeriye buyrun; diyerek onu hasta odasına aldı. Oturunuz, Doktor beye haber vereyim.

Wanda deri koltuğun kenarına ilişti.

"Ödünç olarak isteyeceğim. Tanıdık birisi olduğu için ayıp sayılmaz. Yalnız şu hizmetçi durmasa burada... onun yanında söyleye-

mem!.."

Az sonra kapı açıldı, uzun boylu, esmer Finkel içeri girdi. Yağlı yanaklı, patlak gözlü bir suratı vardı. Göbeğiyle, iri kalçalarıyla, son derece besili, iğrenç ve soğuktu. Rönesans'da, Alman kulübünde çoğu zaman çakır keyif olduğu için kadınlara bolca para harcar, şakalarını tam bir hoşgörürlükle karşılardı. Wanda bir gece tepesinden bir bardak birayı döktüğü zaman yalnızca gülmüş, gözdağı verir gibi parmağını sallamıştı. Ama şimdiki duruşu hiç de öyle değildi. Kaşlarını çatmış, besbelli yemekten kalkmış, ağzında bir şey çiğneyerek ilgisiz bir bakışla süzüyordu Wanda'yı.

Gözlerini öteye çevirerek,

– Buyurun, dedi.

Wanda hizmetçisinin asık yüzüne, anlaşılan onu tanımayan Finkel'in besili, iri gövdesine baktı, kızardı.

Yavaştan sinirlenmeye başlayan dişçi,

– Buyurun efendim! diye sertçe yineledi.

– Diş... dişlerim ağrıyor... dedi yavaşça Wanda.

– Hıı... Hangi dişiniz? Nerede?

Wanda çürük bir dişi olduğunu hatırladı.

– Şey... alttaki... sağ yanda...

– Hımm... Açın ağzınızı.

Finkel soluğunu tutarak hep öyle asık suratla hasta dişi inceledi, sonra bir aletle kurcalamaya başladı.

– Acıyor mu?

Yalandan,

– Acıyor, dedi Wanda.

"Hatırlatsam, tanıyacak beni... Ah şu hizmetçi karı çıksa! Ne diye dikilip duruyor burada?.."

Finkel birdenbire Wanda'nın ağzının içine lokomotif gibi hızlı hızlı soluyarak,

– Bu dişinizi doldurmaya değmez, dedi. Bu dişten yarar yok size.

Tütünden sararmış parmaklarıyla dişi biraz daha kurcaladıktan, kızın dudaklarını, diş etlerini tütün kokuttuktan sonra ağzına

soğuk bir şey soktu. Wanda bir an dayanılmaz bir acı duydu, Finkel'in eline yapıştı.

– Yok bir şey, yok... diye mırıldandı dişçi. Korkmayın. İşi bitmiş bunun. Biraz cesur olun.

Kana bulaşmış, tütünden sarı parmaklarıyla çektiği dişi Wanda'nın gözleri hizasına kaldırdı. Beyaz önlüklü hizmetçi kız ağzına bir bardak su dayadı.

– Evde soğuk suyla gargara yapın, dedi Finkel; kan durur o zaman.

Wanda'nın karşısında "İşin bitti, gitsene..." demek ister gibi duruyordu.

Wanda koltuktan kalktı,

– Allahaısmarladık, diyerek kapıya dayandı.

– Eee, emeğimi kim verecek?

Wanda kızardı.

– Affedersiniz...

Rehine koyduğu firuze yüzüğünün karşılığı bir rubleyi dönme dişçiye uzattı.

Sokağa çıktığı zaman deminkinden daha büyük bir utanç duyuyordu. Ama bu kez utandığı şey yoksul hali değildi. Başında tepeli şapka, sırtında modaya uygun ceket olmadığının farkında değildi. Çekilen dişin oyuğundan sızıp ağzında biriken kanı tüküre tüküre yürüyordu. Kanlı tükürüklerinin her biri ona hayatını; acı, çirkin, hakaret, alçalma dolu hayatını hatırlatıyordu. Bugüne kadar çektiği acıların ne yarın, ne bir hafta, ne de bir yıl sonra sonu gelecekti. Ömrü boyunca, ölene kadar sürecek, düştüğü çamurlarda sürüklenecekti.

– Ne korkunç, ne feci şey bu, Yarabbim!.. diye iç çekerek mırıldanıyordu.

Gene de hemen ertesi gece, Rönesans'a devam edenler Wanda'yı başında kocaman kırmızı şapka, sırtında son model ceket, yüksek topuklu böcek kabuğu derisinden zarif pabuçlarla her zamanki neşesi, şuhluğu içinde dans ederken gördüler. O gece yemekte dilber yosma Wanda'nın onuruna şampanya açtıran Kazan'dan gelen genç bir tüccardı.

PİS YUMURCAK

İvan İvaniç Lapkin ile Anna Semyonovna Zambitzkaya kıyıyı izleyerek bayır aşağı indiler. Biri sevimli bir delikanlı, öbürü havaya kalkık burunlu bir genç kızdı. Dere kenarında suya yakın, körpe bir salkım söğüdün dalları arasına sokulmuş bir banka oturdular. Eşsiz bir yerdi doğrusu! Oturanları dereden balıklarla su örümceklerinden başka bir canlı göremezdi.

İki genç, oltalar, ağlar, solucan kutusu ve buna benzer balıkçılığa yarayan öteberi ile gelmişlerdi. Oturur oturmaz oltalarını suya attılar.

Lapkin çevreye göz gezdirdi.

– Hele şükür, yalnız kaldık... Size söyleyeceğim çok şey var, Anna Semyonovna. Pek çok... Sizi ilk gördüğüm gündenberi... Oltanıza dikkat edin! Şey... Hayatta tek amacım; biricik tanrıçam olduğunuzu anladım... Aaa, iri bir şey galiba... Bakın bakın, nasıl çekiyor... Evet, sizi ilk görüşte sevdim, bütün kalbimle sevdim! Aman durun, çekmeyin daha oltanızı... iyice tutsun... Söyleyin sevgilim, ne olursunuz söyleyin; belki henüz beni sevmiyorsunuz ama gene de ufak bir umut... Hah, çekin şimdi!

Anna Semyonovna oltayı hızla havaya kaldırdı, çığlığı bastı. Havada gümüşlü-yeşil bir balık... Aaaa... eyvah, kurtuldu!..

Balık, iğneden kurtulup çimene düştü, bir kaç sıçrayışta kıyıdan kendini suya attı.

Balığı yakalamaya çalışan Lapkin, nasılsa, onun yerine Anna Semyonovna'nın elini tuttu, nasıl olduğunu bilemeden dudaklarına

bastırdı. Genç kız elini çekti ama iş işten geçtikten sonra... Çünkü nasıl olduysa, o anda dudakları da birleşti... İlk öpücüğü ikinci izledi. Öpücüklerden sonra yeminler, söz vermeler... Mutlu anlar! Ne var ki, bu dünyada dörtbaşı belirgin mutluluk yoktur. Mutluluk dediğimiz şey, ya kendi içinde zehir taşır ya da dışardan şu veya bu şekilde zehirlenir. Bu kez de öyle oldu.

Genç kızla delikanlı öpüşürken birdenbire birisinin güldüğünü duydular. Dereye bakınca ikisi de buz kesildi: yarı beline kadar suda duran bir çocuk onları seyrediyordu. Çocuk, Anna Semyonovna'nın küçük kardeşi, jimnaz öğrencisi Kolya'dan başkası değildi.

İki genci süzerek, zehirli bir gülümsemeyle,

– Kolay gele! dedi. Öpüşün bakalım, ben de anneme söyleyeyim de görürsünüz o zaman.

Lapkin kıpkırmızı kesildi.

– Bana bak Kolya, onurlu bir insan olarak... diye gevelemeye başladı. Yani demek istiyorum ki... başkalarını gözetlemek bayağılıktır... Hele fitnecilik büsbütün iğrenç, alçakça bir şey... Umarım ki onurlu, soylu bir insan olduğunuz için...

– Bir ruble verirseniz söylemem; diye sözünü kesti soylu insan. Yoksa söylerim ha!

Lapkin karşılık vermedi, cebinden bir ruble çıkararak Kolya'ya uzattı. Çocuk parayı ıslak avucuna sıkıştırdı, ıslık çalarak derenin karşı kıyısına yüzmeye başladı. İki sevdalı o gün bir daha öpüşmediler.

Ertesi gün Lapkin işten dönerken şehirden aldığı yağlıboya takımıyla bir top getirdi Kolya'ya. Ablası da, ötedeberi istediği birkaç süslü kutu verdi afacana.

Ama Kolya'nın ağzını kapatmak için yetmedi bunlar. Ardından beğendiği köpek kafası kabartmalı kol düğmeleri alındı. Haracın tadına varan yumurcak âşıkları sızdırdıkça sızdırdı. Hatta daha çok yararlanmak için onları göz hapsine aldı, arkalarından ayrılmaz oldu.

– Namussuz velet! diye diş gıcıdatıyordu Lapkin. Boyundan büyük bayağılıklar beceriyor... Böylesinin sonu nereye varır kimbi-

lir!

Haziran boyunca Kolya soluk aldırmadı zavallı sevdalılara. Annesine haber vermekle tehdit ediyor, izliyor, istediklerini cayır cayır koparıyordu. Arsızlığını, bir cep saati istemeye vardırdı; bunu da başardı.

Bir pazar günü yemekte, sofraya gofretler gelince Kolya birdenbire kahkahayı bastı, Lapkine'e göz kırptı:

– Söyleyeyim mi?

Lapkin mosmor oldu, gofret yerine önündeki peçeteyi ağzına sokup çiğnemeye başladı. Anna Semyonovna yerinden fırlayıp bahçeye kaçtı.

İki gencin acıklı durumu Ağustos sonuna, Lapkin'in Anna Semyonovna'yı ailesinden resmen istediği güne kadar sürdü. Ne mutlu gündü o! Nişanlısının ailesiyle sorunu çözümledikten sonra Lapkin'in ilk işi bahçeye koşup Kolya'yı bulmak oldu. Yumurcağı yakalayıp kulağına yapıştığı anda sevincinden ağlayacaktı nerdeyse. O sırada, aynı maksatla Kolya'yı arayan ablası da yetişip öbür kulağına asıldı.

Kolya böğüre böğüre ağlayarak sevdalılara,

– Yapmayacağım bir daha ablacığım, enişteciğim... tövbe tövbe, yapmayacağım!.. Ayy... aman... Bağışlayın, yapmayacağım!.. diye yalvarırken nişanlıların yüzlerindeki zevk, neşe görülecek şeydi.

Sonraları ikisi de, en mutlu, en tatlı anlarının pis yumurcağın kulaklarından çektikleri zamanlar olduğunu duygulanarak hatırlarlardı.

SON

varlık / anlatı

Yıllar geçtikçe,
dünya öykücülüğündeki yeri
daha iyi belirlenen
ve daha da güçlenen Çehov,
insanoğlunun gündelik olaylar
karşısındaki davranışlarını
aman bağlarından kurtarıp
ölümsüzleştirmekten yana
gösterdiği üstün başarısı ile
çok okunan,
çok aranan bir yazardır.
Nihal Yalaza Taluy'un
usta çevirisinden okuyacağınız
bu öykülerden sonra
yazara duyduğunuz hayranlığın da
artacağına inanıyoruz.

ISBN 975-434-056-0

ŞOK
KİTAP
2
2 001111 185462
1.990.000. TL.